

Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus

Lausuntotiivistelmä

Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus

Lausuntotiivistelmä

9.12.2014

Julkaisun nimi Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Kirta Heine

**Oikeusministeriön
julkaisu** 56/2014
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 6/33/2013 **HARE numero** OM005:00/2013

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-400-6

URN URN:ISBN:978-952-259-400-6
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-400-6>

Asia- ja avainsanat oikeusapu, oikeusaputoimistot, organisaatiot, kehittäminen

Tiivistelmä Oikeusministeriön asettaman valtion oikeusaputoimistojen rakennetyöryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia muodostaa oikeusaputoimistoista nykyistä laajempia hallinnollisia kokonaisuuksia, arvioida yhden oikeusapuviraston perustamisen vaikutuksia sekä tehdä ehdotus oikeusaputoimistojen organisaatorakenteeksi. Työryhmä luovutti mietintönsä 31.3.2014 (Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2014).

Työryhmä päätyi suosittamaan kuuden oikeusapupiirin muodostamista siten, että piirit vastaisivat poliisin ja syyttäjän toimialuejakoa. Rakenne vastaisi pääpiirteittäin nykyistä rakennetta eikä toisi muutoksia esteellisyyksiin tai toimipaikkoihin. Piirien johtajat eivät kuitenkaan toimisi enää samalla toimiston johtavana julkisena oikeusavustajana, vaan keskittyisivät lähtökohtaisesti johtamis-, kehittämis- ja hallinto- tehtäviin.

Työryhmä esitti lisäksi harkittavaksi, että oikeusapupalvelujen tarjoaminen ja edunvalvontapalvelujen järjestäminen eriyttäisiin omiksi toimistoiksi.

Keskusviraston tai yhden viraston perustaminen mahdollistaisi työryhmän mielestä oikeusapu- ja edunvalvontatoimen nykyistä tehokkaamman kehittämisen ja operatiivisten tehtävien siirron pois ministeriöstä sekä nostaisi toimialojen profiilia. Tämä muutos kuitenkin edellyttäisi huomattavaa lisärahoitusta.

Mietintöä koskeva lausuntopyyntö lähetettiin 85 taholle. Lausuntoja annettiin 56 kappaletta.

Enemmistö lausunnonantajista kannatti julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan toimintojen eriyttämistä. Eniten kannatusta valtion oikeusaputoimistojen organisaatiomalliksi sai kuuden oikeusapupiirin muodostaminen työryhmän suosittamalla tavalla.

PRESENTATIONSBLAD

9.12.2014

Publikationens titel Reform av de statliga rättshjälpsbyråernas organisationsstruktur
Sammandrag av utlåtandena

Författare Kirta Heine

Justitieministeriets publikation 56/2014
Betänkanden och utlåtanden

OSKARI nummer OM 6/33/2013 **HARE nummer** OM005:00/2013

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-400-6

URN URN:ISBN:978-952-259-400-6
Permanent adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-400-6>

Sak- och nyckelord rättshjälp, rättshjälpsbyråerna, organisationerna, utveckling

Referat Arbetsgruppen för rättshjälpsbyråernas organisationsstruktur som tillsattes av justitieministeriet hade till uppdrag att utreda möjligheterna att bilda större administrativa helheter av rättshjälpsbyråerna, utreda verkningarna av att inrätta ett enda rättshjälpsverk samt lägga fram ett förslag till rättshjälpsbyråernas organisationsstruktur. Arbetsgruppen lämnade in sitt betänkande den 31 mars 2014 (Reform av de statliga rättshjälpsbyråernas organisationsstruktur, justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 25/2014).

Arbetsgruppen beslutade att rekommendera att det formas sex rättshjälpsdistrikt på så sätt att distrikten motsvarar fördelningen av polisens och åklagarnas verksamhetsområden. Strukturen ska i stora drag motsvara den nuvarande strukturen och inte bringa ändringar när det gäller jävighet eller verksamhetsställen. Distriktens direktörer ska dock inte längre fungera som det ledande offentliga rättsbiträdet, utan i första hand

koncentrera sig på ledning, utveckling och administration.

Arbetsgruppen föreslog också att man överväger att rätts-hjälptjänster och intressebevakningstjänster i fortsättningen ska tillhandahållas och ordnas via två skilda byråer.

Arbetsgruppen ansåg att genom att inrätta en centralbyrå eller ett enda rättshjälpsverk kan man möjliggöra effektivare utveckling av rättshjälps- och intressebevakningsväsendet än i nuläget. Det skulle också göra det möjligt att flytta de operativa uppgifterna bort från ministeriet samt höja verksamhetsområdenas profil. En sådan förändring skulle dock kräva betydande tilläggsfinansiering.

Betänkandet skickades ut på remiss till 85 instanser. Sammanlagt 56 utlåtanden kom in.

Majoriteten av remissinstanserna understödde förslaget om att skilja åt den offentliga rättshjälps och den allmänna intressebevakningens tjänster. Det populäraste förslaget till en organisationsstruktur för rättshjälpsbyråerna var förslaget att det bildas sex rättshjälpsdistrikt enligt arbetsgruppens rekommendation.

SISÄLLYS

1	Johdanto _____	10
1.1	Työryhmän mietintö _____	10
1.2	Lausuntopyyntö _____	11
2	Yhteenveto lausunnoista _____	13
3	Kannanotot asiakohdittain _____	15
3.1	Mietinnöstä yleisesti lausuttua _____	15
3.2	Julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttäminen _____	25
3.3	Kahdeksan oikeusapupiirin muodostaminen _____	41
3.4	Kuuden oikeusapupiirin muodostaminen _____	50
3.5	Tehtäväkuvat _____	60
3.6	Yhdentoista oikeusaputoimiston muodostaminen _____	72
3.7	Keskusviraston perustaminen _____	78
3.8	Oikeusapuviraston perustaminen _____	90
3.9	Lausunnonantajan kanta valtion oikeusaputoimistojen parhaimmaksi organisaatiomalliksi _____	95
3.10	Lausunnonantajien muita näkemyksiä ja kannanottoja _____	108

1 Johdanto

1.1 Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 (Mietintöjä ja lausuntoja 16/2013) todetaan, että julkisen oikeusavun lyhyen aikavälin tavoitteena on valtion oikeusaputoimistojen organisaatorakenteen kokonaisuudistuksen tarpeen selvittäminen. Pitkällä aikavälillä tulee selvittää, mitä vaikutuksia yhden oikeusapuviraston perustamisella olisi.

Oikeusministeriö asetti 22. maaliskuuta 2013 valtion oikeusaputoimistojen rakenneyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia muodostaa oikeusaputoimistoista nykyistä laajempia hallinnollisia kokonaisuuksia, arvioida yhden oikeusapuviraston perustamisen vaikutuksia sekä tehdä ehdotus oikeusaputoimistojen organisaatorakenteeksi.

Työryhmän mietintö ”Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus” (Mietintöjä ja lausuntoja 25/2014) valmistui 31 päivänä maaliskuuta 2014.

Työryhmä päätyi useita eri organisaatiovaihtoehtoja harkittuaan suosittamaan kuuden oikeusapupiirin muodostamista siten, että piirit vastaisivat oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa esiintuotua poliisin ja syyttäjän toimialuejakoa. Oikeusapupiireissä sijaitsisi tietty määrä oikeusaputoimistoja, joilla olisi puolestaan tietty määrä toimipaikkoja. Rakenne siis vastaisi pääpiirteittäin nykyistä rakennetta eikä toisi muutoksia esteellisyyksiin tai toimipaikkoihin. Piirien johtajat eivät kuitenkaan toimisi enää samalla toimiston johtavana julkisena oikeusavustajana, vaan keskittyisivät lähtökohtaisesti johtamis-, kehittämis- ja hallintotehtäviin. Jokaiseen piiriin nimitettäisiin johtajan tueksi kaksi hallintosihteeriä. Hallintotehtävät siirrettäisiin toimistoista piirien johtajille ja hallintosihteereille.

Työryhmä esitti lisäksi harkittavaksi, että oikeusapupalvelujen tarjoaminen ja edunvalvontapalvelujen järjestäminen eriyttäisiin omiksi toimistoiksi. Oikeusaputoimiston johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimiston johtava yleinen edunvalvoja olisivat oman vastuualueensa toimiston johtavia. Johtavien esimies olisi piirin oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja. Toimialojen eriyttäminen korostaisi edunvalvonnan samanarvoisuutta toimialana oikeusavun kanssa. Työryhmä arvioi, että nämä muutokset voitaisiin toteuttaa kustannusneutraalisti.

Keskusviraston tai yhden viraston perustaminen mahdollistaisi työryhmän mielestä oikeusapu- ja edunvalvontatoimen nykyistä tehokkaamman kehittämisen ja operatiivisten tehtävien siirron pois ministeriöstä sekä nostaisi toimialojen profiilia. Tämä muutos kuitenkin edellyttäisi huomattavaa lisärahoitusta.

1.2 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriö pyysi lausuntoa työryhmän mietinnöstä ”Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus” 85 taholta.

Lausunto pyydettiin jaottelemaan seuraavasti:

1. Kantanne julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämiseen (mietinnön kohta 5.1)
2. Kantanne kahdeksan oikeusapupiirin muodostamiseen (mietinnön kohta 5.2.1)
3. Kantanne kuuden oikeusapupiirin muodostamiseen (mietinnön kohta 5.2.2)
4. Kantanne koskien tehtäväkuvia (mietinnön kohta 5.2.3)
5. Kantanne yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamiseen (mietinnön kohta 5.3)
6. Kantanne keskusviraston perustamiseen (mietinnön kohta 5.4)
7. Kantanne oikeusapuviraston perustamiseen (mietinnön kohta 5.5)
8. Parhaana pitämänne malli valtion oikeusaputoimistojen organisaatioksi ja perustelut kannallenne
9. Muuta lausuttavaa koskien työryhmän mietintöä

Lausuntoaika päättyi 29.8.2014. Määräaika jouduttiin kuitenkin jatkamaan siten, että viimeiset lausunnot saapuivat 12.9.2014. Lausuntoja saapui 56 kappaletta. Lisäksi 7 tahoa ilmoitti, että he eivät anna lausuntoa tai ettei heillä ole lausuttavaa.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta viranomaisilta ja järjestöiltä:

Oikeusaputoimistot* (lausuntoja 21 kpl)

Eduskunnan oikeusasiamies*

Oikeuskanslerinvirasto**

Korkein oikeus**

Hovioikeudet* (lausuntoja 3 kpl)

Käräjäoikeudet* (lausuntoja 17 kpl)

Korkein hallinto-oikeus*

Hallinto-oikeudet* (lausuntoja 3 kpl)

Ålands förvaltningsdomstol*

Suomen Asianajajaliitto*

Suomen lakimiesliitto ry*

Auktorisoidut lakimiehet ry

Valtakunnansyyttäjänvirasto**

Valtakunnanvoudinvirasto

Poliisihallitus*

Itä-Suomen aluehallintovirasto / Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö*

Julkiset Oikeusavustajat ry*

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry*

Suomen tuomariliitto ry*

JUKO ry

Palkansaajajärjestö Pardia ry*

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto ry*

(*):llä merkityiltä saatu lausunto.

(**):llä merkityt ilmoittaneet, etteivät anna lausuntoa tai ettei heillä ole lausuttavaa.

2 Yhteenveto lausunnoista

Lausunnonantajista yli puolet kannatti julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan toimintojen eriyttämistä. Perusteluina lausunnonantajat totesivat eriyttämisen vähentävän esteellisyystilanteita, korostavan edunvalvonnan samanarvoisuutta suhteessa oikeusapuun sekä mahdollistavan kummankin alan toiminnallisen kehittämisen sen omista lähtökohdista käsin. Lisäksi perusteluna eriyttämiselle mainittiin palvelujen sisällön ja tuottamistavan erilaisuus sekä se, että eriytettyinä toimintoina oikeusavun luonne asianajotoimintana ei hämärtyisi.

Osa lausunnonantajista vastusti eriyttämistä. Nykyistä rakennetta, jossa oikeusapu- ja edunvalvontapalvelut kuuluvat oikeusaputoimistoon, pidettiin hyvänä ja toimivana. Ottaen huomioon, että oikeusaputoimistot ovat tarjonneet edunvalvontapalveluita vasta vuodesta 2009 lähtien, tulisi eriyttämisen sijasta toimistojen toimintaa kehittää ja palveluita parantaa henkilöstön kouluttamisen, toiminnan suunnittelun ja oikeusapulainsäädännön selventämisen kautta.

Kysyttäessä kantaa kuuden tai kahdeksan oikeusapupiirin muodostamiseen kannatti isoin osa lausunnonantajista kuuden oikeusapupiirin muodostamista. Kahdeksan oikeusapupiirin muodostamisen katsottiin aiheuttavan lisäkustannuksia ilman siitä saatavaa vastaavaa hyötyä. Osa tuomioistuimista katsoi, ettei piirien määrällä ole merkittävää vaikutusta heidän toiminnalleen.

Yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamista vastustettiin lausunnoissa lähes yksimielisesti johtuen sen esteellisyyttä merkittävästi lisäävästä vaikutuksesta. Lausunnoissa katsottiin lisäksi hallinnon kasvavan tässä mallissa entistä raskaammaksi, toimipaikkojen kokoerojen olevan liian suuret ja osan toimipaikoista sijaitsevan liian kaukana hallinnosta. Haittapuolena pidettiin myös sitä, että mallissa oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen ei olisi mahdollista.

Keskusviraston perustamisen osalta lausunnonantajien kannat hajaantuivat. Osa lausunnonantajista katsoi, että keskusvirastoa ei tulisi perustaa. Kielteisesti keskusviraston perustamiseen suhtautuvat katsoivat, että keskusviraston perustaminen kasvattaisi hallintoa ja lisäisi kustannuksia. Uhkana nähtiin lisäksi, että keskusvirasto olisi vain yksi väliporras lisää oikeusministeriön ja oikeusaputoimistojen välillä. Toisaalta vastaavasti osa lausunnonantajista katsoi, että keskusvirastoa ei tulisi perustaa vielä tässä vaiheessa, vaan sitä tulisi harkita vasta mahdollisen tuomioistuinviraston perustamisen jälkeen.

Keskusviraston perustamista kannattavat näkivät keskusviraston parhaiten huomioivan virastossa tehtävää työtä sekä tukevan osaamista ja tulevaisuuden haasteita. Erään lausunnon mukaan keskusviraston perustamisessa on kyse tehtävien uudelleen organisoinnista, jolloin mitään perustetta lisäresurssien tarpeelle ei ole olemassa, vaan virasto pystytään toteuttamaan nykyisillä resursseilla. Myöskään tarvetta erillisten toimitilojen vuokraamiselle ei synny, koska viraston henkilökunta voi toimia valtakunnallisesti hajautetusti.

Piirirakenne keskusviraston alla katsottiin tarpeettomaksi. Oikeusaputoimistoja voisi vaihtoehdossa olla 27 tai vähemmän.

Oikeusapuviraston perustamista ei lausunnoissa kannatettu. Yhden, koko maan kattavan oikeusapuviraston perustamisen katsottiin vaarantavan toimipaikkojen välisen riippumattomuuden ja johtavan todennäköisesti esteellisyysoongelmiin.

Lähes puolet lausunnonantajista piti kuuden oikeusapupiirin muodostamista parhaimpana vaihtoehtona oikeusaputoimistojen organisaatiomalliksi. Toiseksi parhaimpana vaihtoehtona pidettiin keskusviraston perustamista. Nykyinen organisaatiomuoto sai myös kannatusta. Nykyistä järjestelmää tulisi kuitenkin kehittää.

3 Kannanotot asiakohdittain

3.1 Mietinnöstä yleisesti lausuttua

Helsingin oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimistojen nykyrakenne on hallinnollisesti raskas ja sirpaleinen, pienten toimistojen suuresta lukumäärästä johtuen haavoittuvainen sekä henkilöstön työtehtävien järjestelymahdollisuuksien osalta joustamaton. Hallinto vie nykyisessä organisaatorakenteessa kohtuuttomasti aikaa. Nykyisen organisaatorakenteen heikkouksia ovat lisäksi yhteisten toimintatapojen ja prosessien puuttuminen: eri toimistoissa ja piireissä on erilaisia käytäntöjä, vaikka sekä päämiesten että henkilöstön kannalta menettelytapojen tulisi olla samat. Kaksivaiheinen tulosoajausmenettely on liian raskas. Hallinnollinen johto, ohjaus ja valvonta kaipaavat tehostamista ja henkilöresurssien erilaista kohdentamista. Resurssien käyttö ja kohdentaminen tulisi perustua yhtenäisille mittareille ja arviointikäytännöille. Tehokkaampi ja tuottavampi tehtävien hoitaminen jatkuvasti monimutkaistuvassa toimintaympäristössä edellyttää mahdollisuutta keskittyä tarkoituksenmukaisesti tehtäväkokonaisuuksiin jatkuvan osaamisen kehittämisen mahdollistamiseksi.

Työryhmän mietinnöstä ei käynyt selkeästi ilmi, mitkä ovat valtion oikeusavun rakenteellisen uudistuksen tavoitteet tai millaisia hyötyjä sillä tavoitellaan. Helsingin oikeusaputoimiston käsityksen mukaan rakenneuudistuksen tavoitteeksi tulisi asettaa: 1) hallinnon keventäminen, yhtenäistäminen ja tehostaminen, 2) organisaation joustavuuden lisääminen, 3) ohjauksen, johtamisen ja kehittämisen vahvistaminen sekä näiden toimintamallien yhtenäistäminen, 4) toiminnan tehostumisen myötä lisäresurssien kohdentaminen ydintehtäviin ja 5) toiminnan laadun ja tehokkuuden mittaaminen yhdenmukaisilla mittareilla.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimisto ilmoittaa, että toimiston johtava julkinen oikeusavustaja Raija Kujanpää on kuulunut valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus -työryhmään. Tämän takia toimisto ei anna asiasta yhteistä lausuntoa vaan on pyytänyt henkilökunnalta kommentteja asiasta.

Porin oikeusaputoimisto huomauttaa, että minkä tahansa toiminnan kehittämistä harkittaessa ja suunniteltaessa tulee ensin tarkoin tiedostaa kullekin toiminnalle ominaiset piirteet. Jollakin toisella jo käytössä olevat toimintamallit ja rakenteelliset ratkaisut harvoin sellaisenaan ovat ilman ongelmia otettavissa käyttöön toisella toimialalla. Valtion hallinnossa on ollut suunnitelmien pohjana usein toiselta kopioidut mallit muun muassa piirien määrän ja rakenteellisten ratkaisujen osalta. Toimintaa kehitettäessä ei ole riittävällä tavalla huomioitu kunkin viraston ja toimijan erityisiä ominaispiirteitä. Rakenteita on suunniteltu niin sanottujen yleisten oppien perusteella.

Jos syyttäjät, ulosotto, poliisi ja tuomioistuinlaitos on yhdistetty isommiksi kokonaisuuksiksi, on pidetty itsestään selvänä, että sama tulee toteuttaa myös oikeusapupuolella. Tämä ajattelutapa ei tiettävästi ole lähtenyt oikeusministeriön taholta alun perin liikkeelle, vaan rakenneuudistusta kohti isompia kokonaisuuksia on edellytetty lausumanantajan näkemyksen mukaan valtiovarainministeriön taholta. Valtiovarainministeriön tietämys oikeusavun erityispiirteistä valtion virastojen toiminnassa ei ole riittävällä tavalla ollut tiedossa organisaatiomuutoksia edellytettäessä. Jonkin verran vahinkoa on toiminnallisesti aiheutettu isoja hallinnollisia toimistoja luotaessa. Ongelmia ilmenee muun muassa lisääntyneinä esteellisyyksinä. Toimeksiannot näiltä osin siirtyvät tehtäväksi yksityiselle puolelle. Heijastevaikutukset tuleviin asiakassuhteisiin esteellisyyksien johdosta jäävät tilastollisesti piiloon. Sivutoimistot ilman paikalla olevaa johtajaa saattavat muodostaa työn laadullisia ja määrällisiä ongelmia.

Viime aikoina liian suurien toimistojen ongelmaan on jo herätty, eikä ilmeisesti enää merkittäviä suunnitelmia toimistojen määrän vähentämiseksi ole. On erinomaista, että tilanteeseen on reagoitu. Tiedossa ei ole, ollaanko joitain korjausliikkeitä takaisinpäin suunnittelemassa niiltä osin, kun on havaittu toimistokokojen ylittäneen alueellisesti tai muuten järkevän toiminnallisuuden rajat. Mahdolliset virheelliset ratkaisut tulisi rohkeasti korjata.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar att Ålands rättshjälpsbyrå bör kvarstå som enskild självständig svenskspråkig administrativ enhet, då Åland centralt avviker språkligt och därmed även förvaltningsmässigt från övriga Finlands enheter. Detta är en lösning som har funnits vara korrekt även gällande övriga myndigheter, såsom Polisväsendet, Åklagarväsendet, Tingsrätten osv.

Ett allmänt problem inom justitieförvaltningen såsom i aktuella reformarbetets handling "Reform av de statliga organisationsstrukturerna (på finska)" är att den inte har gjorts på svenska, och inte heller har det i underlaget eller i förslagen beaktats språkfrågan i tillräcklig hög grad. Bland annat nämns inte och beaktas inte omständigheter som föranleds av att Åland och dess statliga enheters förvaltning är enbart på svenska, medan förvaltningspråket i övriga Finland är huvudsakligen på finska. Vilket gör att förvaltningen måste till dessa delar sannolikt separeras, ifall den inte accepteras var enbart på svenska även utanför Åland.

I allmänhet kan ytterligare konstateras följande fakta som möjligen har glömts bort i reformarbetet:

1. Landskapet Åland är enspråkigt svenskt. Ämbetsspråket i statsförvaltningen är svenska (se Självstyrelselag för Åland, 36 § 1 mom.).
2. Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan statliga myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt

andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.

3. Statliga myndigheter på Åland (inklusive rättshjälpsverksamheten och den allmänna intressebevakningen) är enspråkigt svenskt, vars ämbetspråk är svenska.

⇒ Rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör ha som sitt enda ämbetspråk svenska. Denna aktuella myndighet bör erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Även denna aktuella myndighets bruksspråk bör vara svenska => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och Självstyrelselagens avsikt och anda undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande.

⇒ Rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte på Åland. Enbart då garanteras långsiktigt Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet.

⇒ Rättshjälpsdistriktets/rättshjälpsbyråns chef dit Åland hör, bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Turun oikeusapupiirin oikeusaputoimenjohtaja Marja-Leena Levänen viittaa Ahvenanmaan oikeusaputoimiston lausuntoon ja kannattaa lämpimästi lausunnossa esitettyä ajatusta, että Ahvenanmaan oikeusaputoimisto säilyisi itsenäisenä virastona. Ahvenanmaalla on sekä oikeusministeriössä että sisäministeriössä päädytty muiden hallinnonalojen osalta siihen, että Ahvenanmaalla toimivat virastot ovat säilyneet itsenäisinä virastoina, eikä niitä ole liitetty mihinkään mantereen yksiköihin. Mikään mantereella toimiva organisaatio ei välttämättä pystyisi riittävästi huomioimaan Ahvenanmaan itsehallinnollista ja kielellistä erityisasemaa.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että hallintotuomioistuimissa voi lähtökohtaisesti asioida ilman asiamiestä, joten oikeusavun kustannuksista vain noin 4 % kohdentuu hallintolainkäyttöön. Yleisesti ottaen on kuitenkin tärkeää, että oikeusapupalvelut ovat tarvittaessa asiakkaiden saatavissa. Valtiontalouden tilanne huomioon ottaen on perusteltua kehittää myös oikeusaputoimistojen rakennetta siten, että toimintaa voidaan tehostaa ja päällekkäistä hallinnollista ja muuta työtä välttää.

Itä-Suomen hallinto-oikeus pitää perusteltuina työryhmän esittämiä uudistusehdotuksia. Oikeudenhoidon toimialajaon yhdenmukaisuus palvelee hallinnon selkeyttä.

Hallinto-oikeuden näkökulmasta oikeusaputoimistojen organisaatio ei näyttäyty kovinkaan ongelmallisena. Hallinto-oikeudessa oikeusaputoimistojen organisaatiolla voi olla merkitystä lähinnä oikeusapulain 24 §:n 2 momentin perusteella. Oikeusapupäätösten tekeminen tapahtuu nykyisin keskitetysti eri toimistoissa, mistä saattaa joissakin tapauksissa aiheutua myös oikeusapupäätöksistä johtuvien ratkaisupyyntöjen ohjautumista epätasaisesti hallinto-oikeuksiin. Hallinto-oikeuden ratkaisukäytäntö näissä asioissa välittyy siten oikeusaputoimistoihin vaihtelevasti. Työryhmän mietinnössä ei ole otettu kantaa tähän oikeusaputoimiston hallintoviranomaisena toimimista koskemaan kysymykseen.

Vaasan hallinto-oikeus katsoo, että valtion oikeusaputoimistojen organisaatorakenteen kokonaisuudistus on lähtökohtaisesti perusteltu, jotta riittävät oikeusapupalvelut voidaan myös jatkossa turvata niin kansalaisten kuin tuomioistuinten näkökulmasta. Oikeusaputoimistojen kattava verkosto on tärkeä palvelujen saatavuuden kannalta.

Oikeusministeriön oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025, jossa oikeusaputoimistojen organisaatorakenteen kokonaisuudistuksen tarpeen selvittäminen asetettiin lyhyen aikavälin tavoitteeksi, ehdotusta on perusteltu lähinnä esteellisyytilanteiden lisääntymisellä. Esteellisyytilanteet ja niiden ratkaiseminen ovatkin nyt lausunnolla olevassa mietinnössä saaneet korostetun aseman. Koska esteellisyytilanne voidaan helposti hoitaa käyttämällä yksityisen avustajan palveluita, tämä kysymys ei saa muodostua keskeiseksi organisaatiota kehitettäessä.

Turun hovioikeuden käsityksen mukaan työryhmä on oikeusaputoimistojen koko huomioon ottaen perustellusti katsonut, että nykyisten poliisilaitosten määrää noudattelevalta yksitoista oikeusapupiiriä olisi liian paljon.

Turun hovioikeus haluaa kiinnittää huomiota eräisiin yleisiin näkökohtiin. Oikeusapupalvelut poikkeavat luonteeltaan suuresti poliisin, syyttäjälaitoksen ja ulosottolaitoksen tarjoamista palveluista. Oikeusavussa on kysymys yksityisen kansalaisen oikeusturvaa takaavasta toiminnasta, jossa annetaan riippumatonta ja itsenäistä oikeudellista neuvontaa ja oikeudenkäyntiavustajan palveluita. Tämän toiminnan laatua ja saatavuutta ei hovioikeuden käsityksen mukaan voida edistää sellaisella organisatorisella toimenpiteellä, jonka jälkeen oikeusapupiirien rajat vastaisivat poliisilaitosten rajoja.

Valtion rahoittamanakaan toimintana oikeusaputoiminta ei voi olla sisällöllisesti riippuvaista valtion viranomaisten mielipiteistä ja poliittisista tavoitteista. Tässä mielessä valtion oikeusaputoimistoilla tulee olla samat puolueettomuuden ja riippumattomuuden takuut kuin yksityisten asianajotoimistojen toiminnalla. Rakenteita ei saa myöskään muuttaa tavalla, joka voisi vaarantaa avustajan esteettömyyttä.

Kuten työryhmän mietinnössäkkin on todettu, oikeusavun toimipaikkaverkostoa ei tule rakenneuudistuksen yhteydessä supistaa. Työn luonteen vuoksi verkoston pitää olla tiheä ja toimipaikkojen lähellä asiakasta. Näyttää siltä, että tämän perusteen painoarvo kasvaa tulevaisuudessa, kun asianajotoimistojen määrä ilmeisestikin edelleen vähenee maan harvemmin asutuilla alueilla.

Työryhmän mietintöön perehdyttäessä käy ilmeiseksi, ettei mikään harkittavana olevista vaihtoehtoista ole omansa varsinaisesti parantamaan oikeusavun laatua ja asiakaitten asemaa. Jossakin määrin tällaista etua voitaisiin kuitenkin saavuttaa oikeusapu- ja edunvalvontatehtävien eriyttämisellä. Kun oikeusapupiirien jako pääosin noudattelisi maistraattien jakoa, päästäisiin myös edunvalvonnan kannalta yhtenäisempään valvontaan.

Rakenneuudistuksella mahdollisesti saavutettavat edut kohdistuisivat siis lähinnä hallinnon johtamis-, kehittämis- ja raportointitehtäviin. Oikeusapupiirien johtajat keskittyisivät niihin, eivätkä enää toimisi samalla jonkin piirin toimiston johtavana julkisena oikeusavustajana. Oikeusministeriö kävisi tulosneuvottelut oikeusapupiirien johtajien kanssa, ja johtaja neuvottelisi piirinsä toimistojen kanssa toimistokohtaisista tulostavoitteista.

Hovioikeus ymmärtää, että esitetyn kaltaiseen hallinnon kehittämiseen on tarvetta. Parhaassa tapauksessa hallinnon tehostaminen voi myös parantaa edellytyksiä kentällä tehtävään oikeusaputyöhön. Oikeudenkäyntiavustajan toiminnan hyvä laatu on tärkeä tekijä tuomioistuimen työn onnistumisen kannalta.

Mitä erityiseen oikeusavun keskusviraston perustamisen tulee, hovioikeus on samalla kannalla kuin työryhmä eikä kannata keskusviraston perustamista ainakaan tässä vaiheessa. Asiaa voidaan tarkastella uudelleen tuomioistuinviraston mahdollisen perustamisen jälkeen. Hovioikeus ei myöskään kannata erityisen oikeusapuviraston perustamista, mikä todennäköisesti merkitsisi tarpeettoman byrokratian lisääntymistä.

Vaasan hovioikeus pyrkii tarkastelemaan asiaa ensisijaisesti oikeudenhoidon kokonaisuuden näkökulmasta, kun tarkastellaan mahdollisuuksia sopeuttaa toimintaa niukkenevilla resursseilla ja suuntaamaan se ydintehtäviin. Hovioikeudella ei ole välitöntä tietoa oikeusaputoimistojen ja edunvalvonnan käytännön ongelmista eikä pysty yksityiskohtaisesti harkitsemaan, mikä varsin vähän toisistaan eroava vaihtoehto olisi tarkoituksenmukaisin keskinäisessä vertailussa.

Mietintöön tutustuessa ei voi välttyä siltä vaikutelmalta, että siinä on keskitytty ainoastaan hallinnon järjestämisen yksityiskohtien pohtimiseen. Siinä ei ole lainkaan lähdetty perusongelmien analysointiin ja ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen niihin. Pohdinnan tulisi lähteä siitä, millaisia palveluita kansalaisille verovaroin tarjotaan niukkenevilla resursseilla ja millainen toimipaikkaverkosto ja henkilöstö niiden antamiseen tarvitaan. Keskiössä tulisi olla esimerkiksi tutkimuksissa esiin tulleet ongelmat eli palveluiden epätasainen tarjonta eri puolilla maata. Todennäköisesti ongelmien taustalla on erot

kunnallisessa oikeusavussa, joita ei ole kyetty tasaamaan, vaikka oikeusaputoiminta on ollut jo pitkähkön aikaa valtiolla. Vasta sen jälkeen, kun toiminnan sisältö, toimipaikat ja henkilöstörakenne on selvitetty, on aika pohtia hallinnon järjestämistä.

Oikeusministeriön budjettikehys antaa tulevaisuudessa entistä rajallisemmat mahdollisuudet panostaa oikeudenhoitoon. Tässä tilanteessa on kiinnitettävä erityinen huomio siihen, miten toiminta kohdistuu ydinalueeseen, oikeusturvan antamiseen kansalaisille.

Tuomioistuinten näkökulmasta oikeusaputoimistojen panos oikeudenkäyntimenettelyssä ei ole erityisen huomattava verrattuna syyttäjiin ja yksityisiin oikeusavustajiin. Oikeusaputoiminnan osuus rahankäytöstä on kuitenkin näihin verrattuna huomattava.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemä selvitys osoittaa, että oikeusaputoimistojen asiarakenne on erilainen eri puolilla maata. Oikeusaputoimistot tarjoavat kansalaisille korvauksetta tai verovaroin tuettuna huomattavan määrän palveluita. Kaikkien niiden osalta ei voi olla täysin vakuuttunut, että kysymys on valtion tärkeiden velvoitteiden täyttämistä ja ydintoiminnasta. Niukkenevilla resursseilla tulisi keskittyä perustuslain ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tukemiseen.

Oikeusaputoimistojen toimipaikkaverkosto on jätetty kokonaan pohdinnan ulkopuolelle samoin kuin henkilöstörakenne. Toimipaikkoja on varsin runsaasti ja niissä on varsin paljon avustavaa henkilökuntaa. Todettakoon, että nykyisin liikejuridiikkaan keskittyvässä isossa asianajotoimistossa on sihteeria kohti kolme-neljä juristia. Oikeusaputoimistojen henkilöstörakenne poikennee tästä merkittävästi. Edunvalvontatehtäviin on palkattu melko monta lakimieskoulutuksen saanutta henkilöä sen jälkeen, kun toiminta on siirtynyt valtiolle. Vertailun vuoksi olisi hyvä selvittää, kuinka monta juristia Maanmittauslaitos palkkasi, kun sinne siirrettiin oikeudellisesti huomattavasti vaativammat kiinteistöasiat.

Edellä mainittujen ja muidenkin toiminnan tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen liittyvien kysymysten ratkaiseminen edellyttää hyvää hallintoa, joka pystyy yhdenmukaistamaan toimintatavat ja suuntaamaan toiminnan ydintoimintoihin.

Todettakoon vertailun vuoksi, että Ruotsissa oikeusaputoimistot lakkautettiin jo useita vuosia sitten. Olisi tarpeellista selvittää, miten tämä vaikutti oikeusavun kustannuksiin ja oikeusavun saatavuuteen. Myös muiden maiden kokemuksia olisi tarkoituksenmukaista kartoittaa.

Hyvinkään käräjäoikeus toteaa, että työryhmän mietintö koskee valtion oikeusaputoimistojen hallinnollisen organisaation uudistamista. Mietintö liittyy käräjäoikeuden omaan toimintaan välillisesti. Käräjäoikeus lausuu mietinnöstä toimintansa näkökulmasta seuraavan:

Valtion oikeusaputoimistojen laadukas ja joutuisa toiminta on käräjäoikeuksien asiakkaiden oikeusturvan ja käräjäoikeuksien toiminnan kannalta tärkeää. Julkiset oikeusavustajat ajavat asioita tuomioistuimissa ja hoitavat muita asioita, joissa on mahdollisuus oikeudenkäynnin syntymiseen. Oikeudellisissa ongelmassa olevien henkilöiden ammattitaitoinen ja riittävän riipeä lainopillinen avustaminen estää jo ennalta tarpeettomia oikeudenkäyntejä, ja kun prosessiin joudutaan, oikeudenkäynnin laadun ja sujumisen kannalta hyvä avustaja on ensiarvoisen tarpeellinen. Vastaavasti myös yleisen edunvalvonnan asianmukainen järjestäminen on tärkeää.

Käräjäoikeus toteaa, että myös valtion oikeusaputoimistojen hallinnolliset rakenteet on muodostettava siten, että ne palvelevat mahdollisimman hyvin tätä varsinaista toimintaa. Mietinnössä kuitenkin vaikuttaa korostuvan ylhäältä päin katsova johtamisen näkökulma, mahdollisesti taloudellisten reunaehtojen paineessa, eikä niinkään kentältä päin katsova toiminnan näkökulma. Itse toiminnan kannalta jatkuva pyrkimys kohti entistä suurempia yksiköitä ei ole myönteinen kehityssuunta. Mietinnössä myös nojaututaan voimakkaasti poliisi- ja syyttäjälaitoksen nykyiseen rakenteeseen. Erilaisten toimintojen organisoiminen on kuitenkin harkittava kyseisen toiminnan käytännön tarpeiden mukaan, eikä omaksumalla sellaisenaan jonkin toisen sektorin organisatorakennetta.

Kaikissa mietinnössä harkituissa organisaatiomalleissa Keski-Uudellamaalla sijaitseva oikeusaputoimisto ja sen Hyvinkään toimipaikka säilyisi. Käräjäoikeus toteaa sen toiminnan kannalta olevankin välttämätöntä, että oikeusapupalveluja on tarjolla asiakkaille Hyvinkäällä, riippumatta siitä, millainen oikeusaputoimen hallinnollinen rakenne on. Mahdollinen hallinnollinen tiivistäminen ei jatkossakaan saa johtaa välttämättömiin palvelujen karsimiseen Uudellamaalla, jossa asiamäärät ovat suuria.

Oikeusapupalvelujen riittävän saatavuuden varmistamiseksi oikeusaputoimistojen yksikkökoon kasvu ei myöskään saa johtaa siihen, että jääviyden vuoksi paikallisen oikeusavustajan käyttö ei hallinnollisesta yhteydestä johtuen tulisi kysymykseen. Mitä suuremmaksi yksikkökoko kasvaa sitä enemmän tällaisia tilanteita syntyy. Samoin oikeusapupalvelujen ja edunvalvontatehtävien yhdistämisen ei pitäisi johtaa siihen, että oikeusavustaja katsottaisiin usein esteelliseksi, kun varsinainen asuinpaikkaan perustuva yleinen edunvalvonta on hoidettu saman toimiston alaisuudessa. Tuomioistuimiin asti menevissä edunvalvonta-asioissa taloudellisista syistä johtuen usein vain julkinen oikeusavustaja on käyttökelpoinen vaihtoehto.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, ettei se anna esitettyjen kysymysten osalta lausuntoa. Kyse on oikeusaputoimistojen sisäisestä organisaatioasiasta eikä käräjäoikeudella ole perusteltua kantaa esitettyjen vaihtoehtojen osalta.

Tärkeintä on, että oikeusapua tarjotaan lähellä kansalaisia heidän äidinkielellään. Ehdotusten mukaan palveluja tarjottaisiin maantieteellisesti kattavasti ainakin vastaanottopisteissä. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden alueella, varsinkin entisellä Raaseporin käräjäoikeuden alueella, asuu huomattavan paljon ruotsinkielistä väestöä ja toiveena

on, että heidän saamansa äidinkieliset palvelunsa jatkuisivat myös tulevaisuudessa. Käräjäoikeus toivoo myös, että palveluiden laatuun kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota, ja että oikeusavustajan työ olisi myös urana kenties tätä päivää houkuttelevampi. Nämä seikat jäävät ehkä hieman varjoon organisaatiota (taas) uudistettaessa.

Pirkanmaan käräjäoikeuden näkökulmasta oikeusavun nykyiseen organisaatioon ei ole muutostoiveita. Päinvastoin, kun Tampereella on oikeusaputoimistojen palveluja hyvin saatavissa, on tämä näyttäytynyt toimivana oikeudenhoitona. Esimerkiksi lasten huolto- ja elatusapuriidoissa kumpikin asianosainen on voinut käyttää maantieteellisesti Tampereella sijaitsevan oikeusaputoimiston palveluksessa olevaa asiantuntevaa avustajaa. Mikäli oikeuden toimesta on tullut määrättäväksi asianosaiselle edunvalvoja, on oikeusaputoimistosta ollut saatavissa tehtävään julkinen oikeusavustaja kohtuullisessa aikataulussa. Prosessitoimien ei ole havaittu viipyneen oikeusaputoimistojen jonojen vuoksi. Käräjäoikeuteen päin ei ole ilmennyt ongelmia myöskään sen johdosta, että julkinen oikeusapu ja yleinen edunvalvonta ovat samassa toimistossa.

Pirkanmaan käräjäoikeus ei sinänsä vastusta organisaatiomuutosta, jos sitä julkisen oikeusavun ja/tai yleisen edunvalvonnan tai muiden toimijoiden esittämien argumenttien vuoksi pidetään tarpeellisena. Muutoksia tehtäessä on kuitenkin aina riski, että nykyisen järjestelmän hyvät ominaisuudet menetetään. Tästä syystä on perusteltua, että vain selvästi tarpeelliset muutokset toteutetaan.

Toinen keskeinen lähtökohta kysymyksiin vastattaessa on ollut se, että nykyisessä niukkojen resurssien tilanteessa ei pidä tehdä ratkaisuja, jotka edellyttävät huomattavaa lisärahoitusta. Näin on erityisesti silloin, jos ratkaisujen pitkän aikavälin säästöjäkään ei voida ennakoita.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus katsoo, että sillä, miten oikeusapupiirit muodostetaan tai sillä, mikä on niiden lukumäärä, ei ole olennaista merkitystä käräjäoikeuksien toiminnan kannalta. Vaikutukset olisivat lähinnä välillisiä.

Mietinnössä todetaan tavoiteltavaksi poliisin toimialuejakoa ja lausutaan, että syyttäjävirstojen toimialueet on saatu vastaamaan poliisiorganisaatiota (s. 49). Tältä osin käräjäoikeus toteaa, että Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Kymenlaakson osalta tämä ei tarkasti ottaen pidä paikkansa. Poliisihallinnossa on Hämeen poliisilaitos ja Kaakkois-Suomen poliisilaitos. Syyttäjälaitoksessa koko mainittu alue kuuluu Salpausselän syyttäjävirston toimialueeseen.

Käräjäoikeuksien kannalta on olennaista, että

- julkista oikeusapua on tarjolla sitä tarvitseville ja myös tosiasiallisesti saatavissa kohtuulliset asiointietäisyydet huomioon ottaen;
- julkisten oikeusavustajien ja myös yleisten edunvalvojien ammattitaito (asiaosaaminen, oikeudenkäyntitaidot jne.) ovat riittävän korkealla tasolla.

- Tämä ei koske yksinomaan oikeudenkäyntiasioita, vaan myös ns. ulkoprosessuaalisia asioita, koska osa niistä saattaa jossakin myöhemmässä vaiheessa päätyä muodossa tai toisessa yleisten tuomioistuinten käsiteltäviksi;
- myös muun oikeusapupäätöksiä yksityisille avustajille antavan henkilöstön osaaminen on riittävää;
- oikeusapu- ja edunvalvontayksikköjen toiminta on muutoinkin asioiden etenemisen ja yhteistyön kannalta mahdollisimman sujuvaa ja, että
- oikeusapuyksiköissä otetaan riittävässä määrin huomioon erilaiset kiireelliset tilanteet (esimerkiksi kiireelliset oikeusapupäätökset, kiireellisten ratkaisupyyntöjen käsittely, yllättävät avustajantarpeet jne.) ja niiden edellyttämä joustava ja nopea asioiden käsittely.

Näiden käräjäoikeuksien kannalta keskeisten tavoitteiden näkökulmasta tärkeätä on, että oikeusavun ja edunvalvonnan toimintaa uudelleen organisoitaessa hallinto todella tehostuu ja hallintokulut vähenevät. Alati vähentyvien taloudellisten resurssien aikoina on tärkeätä, että ydintoiminta, ”kenttätoiminta” turvataan.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus pitää yleisellä tasolla tärkeänä, että rakenneuudistus toteutetaan sellaisella tavalla, että siitä ei aiheudu jääviysongelmia. Rakenneuudistuksesta ei siten saisi aiheutua nykyistä enemmän sellaisia tilanteita, jolloin julkinen oikeusavustaja ei voi ottaa toimeksiantoa hoitaakseen koska organisaation jokin muu oikeusavustaja on jo ottanut asian vastapuolen toimeksiannon hoitaakseen. Jääviystilanteista voi aiheutua valtiolle merkittäviäkin lisäkustannuksia.

Oikeusaputoimistot tuottavat kansalaisille oikeusapupalveluita. Tehtävänsä puolesta yhtymäkohtia poliisiin toimintaan ei ole eikä sillä seikalla, että oikeusaputoimistojen piirijako vastaisi poliisipiirejä, ole saatavissa synergiaetuja.

För **Ålands tingsrätt och Ålands förvaltningsdomstols** del är det övergripande behovet vid en reform att tillgången till lokala, svenskspråkiga rätthjälps- och intressebevakartjänster garanteras oberoende av organisationsmodell. Ett framgångsrikt handhavande av ärenden och tillgodoseende av klienternas rätt till rättsskydd förutsätter att personalen vid rätthjälpsbyrån och intressebevakningsenheten även har kunskap om landskapslagstiftning samt åländska myndighets organisation och förvaltning.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa työryhmän mietinnön olevan osa oikeushallinnon uudistamiseen liittyvää oikeusministeriön projektia. Tässä muodossa keskustelu oikeusaputoimistojen rakenteesta ja toiminnasta on hyvin tärkeä. Julkiset oikeusavustajat ry lähtee kuitenkin siitä, että rakenteen osalta tulee painottaa kustannustavoitteiden lisäksi nimenomaan kansalaisten oikeusturvan turvaamista muutosten aikana. Toinen tärkeä näkökulma on oikeusaputoimistojen kuormitus hallinnollisilla tehtävillä ja

toisaalta substanssia koskevan työn suorittaminen sekä näiden kahden välisen tasapainon ylläpitämisen edellytykset.

Oikeusaputoimistoja on viime vuosina yhdistetty ja varsinkin hallinnollista työtaakkaa lisätty ilman, että tämä näkyisi henkilöstöressurssien lisäämisellä. Tehostamistavoitteet vaikuttavat lähinnä palkkakulujen laskusuunnassa mutta työtehoa sillä ei ole saavutettu. Oikeusaputoimistojen työtä ei voi tehostaa muutoin kuin irrottamalla lisää työvuosia hallinnollisesta työstä substanssityöhön. Substanssityöstä seuraa laskutusta, mikä osaltaan vaikuttaa toiminnan tehokkuuteen tulojen lisäyksenä.

Valtio on usein yksittäisen ihmisen vastapuoli tai toimeenpanija asioissa, jotka koskevat ihmisen rikosvastuuta tai velkavastuuta. Valtio on siten intressentti. Tämä tarkoittaa, että oikeusaputoimistojen itsenäisyys on turvattava silloinkin, kun muutostarve kumpuaa valtion hallinnollisista menettelytapojen muutostarpeista.

Yhdistys ei millään tavalla kannata ehdotettuja muutoksia siltä osin, kuin nämä aiheuttaisivat työvoiman karsimista tai siirtämistä hallinnollisen työn tekemiseen. Tehokkuutta tai parempaa rakennetta ei näin saavuteta, vaan toimintaa heikennetään yhä edelleen. Koska hankkeet on tarkoitettu kustannusneutraaleiksi, vaikuttaa hallintoportaan lisääminen kustannuksia lisäävästi, mikä on pois substanssityöstä ja tehokkuudesta.

Rakennemuutoksella on vaikutuksia myös siihen, miten kansalaisten oikeusturva toteutuu. Mikäli esteellisyys vielä lisääntyisivät, on tärkeää huomata, että kajotaan kansalaisten perusoikeuksiin, sillä vähätuloisen on käytännössä mahdoton matkustaa niin pitkälle, että saisi oikeusapua toisesta oikeusaputoimistosta. Näissä tapauksissa paikallisten oikeusaputoimistojen olisi pakko myöntää oikeusapua yksityisen toimijan kautta, mikä tietysti vähentää toiminnan tehokkuutta melkoisesti ja lisää valtion kustannuksia.

Pelkästään se seikka, että syyttäjä- tai poliisiorganisaatiolla on tietyt piirit, joiden mukaan olisi pinnalta katsoen loogista järjestää myös oikeusapupiirit, ei voi olla peruste muuttaa nykyjärjestelmää, joka kuitenkin on tehokas ja toimiva.

On tärkeää lähteä siitä, mikä järjestelmässä toimii ja mikä ei toimi, ja miettiä muutoksia tästä näkökulmasta käsin. Muussa tapauksessa muutokset liittyvät lähinnä oikeusministeriön mahdollisiin hallinnollisiin tavoitteisiin eikä niinkään siihen, mikä on oikeusaputoimistojen rakenteen, toiminnan ja tehokkuuden osalta tärkeää.

JHL - Julkisten ja hyvinvointialojen liitto (myöhemmin JHL) osoittaa kiitoksen työryhmälle ja sen ansiokkaalle työlle, jossa erilaisia vaihtoehtoja on pohdittu vahvuuksien ja heikkouksien kautta ennakkoluulottomasti ja avoimesti.

Eri vaihtoehtojen yhteinen seuraus on hallinnon ja johtamisen keskittyminen, mikä voi onnistuessaan edistää tuloksellista toimintaa ja yhtenäistää toimintatapoja myös

henkilöstön näkökulmasta. Nykyaikaisella, osallistavalla ja yhteistoiminnallisella johtamisella voidaan saavuttaa huomattaviakin etuja olemassa olevaan verrattuna. Lisäksi JHL pitää tulosohjausmekanismien kehittämistä myönteisenä asiana.

Palkansaajajärjestö Pardia ry ei jätä erillistä lausuntoa mietinnöstä, vaan yhtyy Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry:n lausuntoon.

Poliisihallitus toteaa yleisesti että myös poliisin näkökulmasta asianajopalveluiden riittävällä saatavuudella ja palveluiden tarjonnan alueellisella kattavuudella on tärkeä merkitys. Tärkeää on myös että oikeusaputoimistojen organisaatorakenteesta aiheutuvat esteellisyysongelmat eivät rajoita näiden palveluiden saatavuutta. Sama koskee edunvalvontapalveluita, joiden tarve saattaa aktualisoitua kun rikosprosessin asianosaisena on alaikäinen.

3.2 Julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttäminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) pitää eriyttämistä kannatettavana, riippumatta siitä, minkälaiseen malliin päädytään.

Esteellisyydet aiheuttavat edunvalvonnassa ongelmia päämiehille. Edunvalvonnassa on käynyt pahimmillaan niin, että hankolainen ruotsinkielinen edunvalvontaan hakeutuva päämies on joutunut kohtuuttoman matkan päässä kotipaikastaan olevan edunvalvontayksikön asiakkaaksi. Tilanne on päämiesten näkökulmasta täysin kohtuuton.

Oikeusapu aiheuttaa edunvalvonnalle runsaasti esteellisyyksiä. Esteellisyystarkistukset vievät myös työaikaa oikeusavussa, kyselyitä tulee Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimistoon viikoittain 20-25 kpl, yhteen kyselyyn kuluu aikaa noin 10 minuuttia. Myös edunvalvonnan päämiehet aiheuttavat esteellisyystilanteita oikeusavussa.

Edunvalvonnan alisteisuus suhteessa oikeusapuun ei tue tasa-arvoa eikä yhdenvertaisuutta. Eriyttäminen korostaisi edunvalvonnan profiilia ja työn tärkeyttä ja samantavoinen edunvalvontatyön suhteessa oikeusapuun, mikä olisi hyvin tärkeää.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) sekä **Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** katsovat, että julkista oikeusapua ja yleistä edunvalvontaa ei tule eriyttää omiksi toimistoikseen.

Nykyinen järjestelmä ja rakenne, jossa oikeusapu- ja edunvalvontapalvelut kuuluvat oikeusaputoimistoon, on hyvä ja toimiva. Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot ovat vuodesta 2009 lukien tehneet paljon ja järjestelmällisesti töitä sen eteen, että oikeusaputoimistojen järjestämät oikeusapu- ja edunvalvontapalvelut saadaan entistä toimivimmiksi ja laadukkaimmiksi. Tässä vaiheessa kun kokonaisuus on saatu varsin toimivaksi, toimistot eivät koe hyvänä vaihtoehtona sitä, että rakenteita ryhdyttäisiin purkamaan eriyttämällä oikeusapu- ja edunvalvontatoimistot toisistaan. Mikäli näin toimittaisiin, hyväksi havaittu kehitys ottaisi askeleita taaksepäin.

Edunvalvonnan siirtyessä vuonna 2009 oikeusaputoimistojen yhteyteen, pohdittiin Hallituksen esityksessä 45/2008 muun muassa sitä, miten edunvalvonta olisi hyvä järjestää. Tällöin katsottiin, että useat syyt puoltavat sitä, että edunvalvontapalvelujen tuottaminen tulisi siirtää oikeusaputoimistojen yhteyteen. Edunvalvontatehtävien luonne on monissa suhteissa samantapainen kuin oikeusaputoimistojen tehtävät. Sekä edunvalvojan että oikeusavustajan tehtävänä on yksityisten kansalaisten asioiden hoitaminen, joten kummassakaan ei ole kysymys julkisen vallan käyttämisestä. Kummassakin tehtävässä tavoitteena on, että päämiehen oikeusturva toteutuu.

Myös suhde työnantajaan on edunvalvojan ja oikeusavustajan tehtävässä samankaltainen. Molemmista tehtävissä ollaan velvollisia toimimaan päämiehen edun mukaisesti ja tässä suhteessa työnantajasta riippumattomasti. Molemmista tapauksissa on myös tehtävien hoidon valvonta järjestetty työnantajasta riippumattomasti, sillä edunvalvojia valvoo maistraatti ja julkisia oikeusavustajia Suomen Asianajajaliitto. Tehtävien sisällössä on luonnollisesti myös eroja, mikä vaikuttaa siihen, miten edunvalvontapalveluiden tuottaminen on tarkoituksenmukaista järjestää. Edunvalvontatehtävässä omaisuuden hoitoa ja käyttöä sekä maksuliikennettä ja tilinpitoa koskevat kysymykset korostuvat oikeudellisiin kysymyksiin verrattuna. Edunvalvonnassa tulee kuitenkin säännöllisesti esiin myös oikeudellista harkintaa vaativia tilanteita, esimerkiksi perintö- tai avioliitto-oikeudellisia ongelmia tai kysymyksiä oikeudesta erilaisiin etuuksiin ja yhteiskunnallisiin palveluihin. Oikeusaputoimistoilla on hyvä asiantuntemus tällaisten kysymysten ratkaisemiseen, joten sen katsottiin Hallituksen esityksessä toimintaympäristönä tukevan edunvalvojan tehtävän hoitoa. Edunvalvojien koulutus ja kokemustausta on vaihteleva, johtuen valtiolle siirryttäessä sovelletusta siirtymäsäännöksestä. Kun oikeusapu ja edunvalvonta kuuluvat samaan toimistoon, on edunvalvojilla tarvittaessa hyvät mahdollisuudet ja matala kynnys lähestyä oikeusaputoimiston henkilökuntaa oikeudellisissa ongelmissa. Tällä tavoin oikeusapuyksikkö tukee edunvalvontayksikön toimintaa.

Oikeusaputoimistot tarjoavat oikeusapu- ja edunvalvontapalveluita. Oikeusaputoimistoilla on laaja ja tiheä toimipaikkaverkosto. Toimipaikkaverkoston tiheys antaa edellytykset sille, että sekä oikeusapu- että edunvalvontapalveluita on koko maassa tarjolla yhdenvertaisesti.

Ennen oikeusavun valtiolle siirtymistä, hoidettiin oikeusapu- ja edunvalvontapalveluja useissa kunnissa samassa toimistossa eli oikeusaputoimistossa. Tällainen järjestelmä oli jo silloin toimiva. Järjestelmä on toimiva myös tällä hetkellä, joten sitä ei ole syytä purkaa.

Lausunnonantajien kokemukset oikeusapu- ja edunvalvontayksiköiden sekä johtavien julkisten oikeusavustajien ja johtavien yleisten edunvalvojen yhteistyöstä ovat hyviä. Tämä yhteistyö tukee esimerkiksi koko ajan kummankin johtavan työssään kehittymistä sekä jaksamista. Tällaista hyvää yhteistyörakennetta ei tule purkaa. Mikäli oikeusaputoimen ja edunvalvonnan yhteistoiminta ei joissain yksiköissä toimi hyvin, tulee tällaista yhteistyötä kehittää. Koko hyvää järjestelmää ei tule kuitenkaan purkaa sen vuoksi, jos se ei toimi joissakin yksittäisissä toimistoissa. Keskiuurissa ja suurissa oikeusaputoimistoissa on tällä hetkellä kohtalaisen paljon edunvalvonnan ja oikeusavun virkoja. Tietyissä tapauksissa tämä tarvittaessa mahdollistaa henkilökunnan joustavan siirtymisen, mikäli se katsotaan perustelluksi esimerkiksi siten, että henkilöitä siirtyy oikeusavun ja edunvalvonnan viroista puolin ja toisin virkoihin.

Itä-Suomen oikeusapupiirin alueella on useita toimipaikkoja järjestetty siten, että oikeusavun ja edunvalvonnan henkilökunta työskentelee samoissa toimitiloissa. Tällä on pyritty säästämään muun muassa vuokratilastoja ja yhteiseen käyttöön on voitu hankkia esimerkiksi kopiokone ja videoneuvottelulaitteet, joita molemmat yksiköt voivat käyttää. Mikäli oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista muodostettaisiin omat toimistot, jouduttaneen ainakin pohtimaan, onko jatkossa mahdollista käyttää yhteisiä tiloja ja koneita sekä laitteita. Mikäli yhteisiä tiloja ja laitteita ei jatkossa voitaisi käyttää, johtaisi tämä suurella todennäköisyydellä erilaisten kiinteiden kustannusten, esimerkiksi vuokratilastusten nousuun. Mikäli eriyttäminen toteutettaisiin, johtaisi se monessa toimipaikassa myös siihen, että jälleen tulisi paljon sellaisia pieniä toimipaikkoja, joissa työskentelisi erillään lukumääräisesti vähän oikeusavun ja edunvalvonnan työntekijöitä. Työturvallisuuden kannaltakaan tällainen vaihtoehto ei olisi hyvä ratkaisu.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) kannattaa julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämistä toisistaan; toiminnallisesti ne ovatkin erillisiä jo nyt ja uudistuksen yhteydessä olisi hyvä selkiyttää rakenteita myös hallinnollisesti. Yleisen edunvalvonnan nyt tultua luontevaksi osaksi oikeusaputoimistojen toimintaa ei ole syytä monipolviseen rakenteeseen.

Eriyttäminen mahdollistaa kummankin toiminnallisen kehittämisen sen omista lähtökohdista. Johtavan yleisen edunvalvojan nykyiset kelpoisuusehdot myös varmistavat edunvalvontayksiköiden vetäjien kyyt entistä vastuullisempiin johtamistehtäviin.

Turun oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Marja-Leena Levänen (Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto) toteaa lausunnossaan, että siirrettäessä yleinen edunvalvonta kunnilta valtiolle perusteena edunvalvonnan sijoittamiselle oikeusaputoimistoihin oli juuri se, että oikeusaputoimistossa edunvalvontahenkilöstö saa luontevasti tukea oikeudellisissa asioissa.

Viime vuosina monissa virastoissa oikeusapu ja edunvalvonta ovat muuttaneet yhteiseen huoneistoon käyttäen osittain yhteisiä tiloja ja yhteisiä koneita. Nyt muutaman vuoden jälkeen pitäisi ryhtyä eriyttämään toimintaa eri toimistoihin, hankkimaan ja remontoimaan taas uusia tiloja. Onko siihen varaa?

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) toteaa nykyisen järjestelmän toimineen hyvin eikä näe pakottavaa tarvetta toimintojen eriyttämiseen. Esitetty malli eriyttäisi toimintoja lisää ja heikentäisi mahdollisesti yhteistyötä ja siitä saatavaa hyötyä molemmille toiminnolle.

Mikäli eriyttäminen toteutetaan pitää toimisto esitettyä tilannetta esteellisyyksien osalta sekavana, jos esteellisyysratkaisut jäävät riippumaan sellaisista muuttuvista seikoista kuin toimitiloista, joissa toimitaan. Miettimistä aiheuttaisi muun muassa tilanne, jossa aiemmin tilat ovat olleet erikseen ja myöhemmin yhdessä sekä toisin päin, eli muutetaan erilleen. Miten esteellisyyksykysymykset silloin ratkaistaisiin, kun otetaan huomioon muun muassa asianajajien tapaohjeet. Lisäksi koko maata ajatellen tilanne kävisi hyvin sekavaksi, jos esteellisyyksykysymykset muodostuisivat kirjaviksi ja toimitiloista riippuvaisiksi.

Nimimuutokset sinällään kuvaisivat toimintoja nykyistä paremmin, vaikkei toimintoja eriytettäisikään.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä kannatettavana. Molemmat ovat valtion järjestämiä kansalaisten oikeusturvaa edistäviä palveluja. Vaikka palvelujen keskeinen elementti on sama, ovat palvelujen sisältö ja tuottamistavat kuitenkin hyvin erilaisia. Kyseessä on kaksi erillistä ja itsenäistä toimialaa, joilla on omat osaamisalueensa. Molempien toimialojen toiminnan tehokkaan kehittämisen kannalta eriyttäminen on kannatettavaa. Toimintojen erottaminen organisatorisesti ei estä toimialojen välistä yhteistyötä taikka asiantuntija-avun antamista.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että eriyttäminen toteutetaan johdonmukaisesti, eikä esimerkiksi mietinnön kohdassa 5.1 esitettyjä poikkeusratkaisuja kuten yhdistelmävirkoja muodosteta, vaan pienten yksiköiden johtamiseen liittyvät kysymykset ratkaistaan esimerkiksi muodostamalla toimistoista hallinnollisesti riittävän suuria kokonaisuuksia sekoittamatta kuitenkaan toimialoja keskenään.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että edunvalvontapalveluiden siirtyminen valtion vastattavaksi tapahtui viisi vuotta sitten nopeassa tahdissa. Toimitilojen hankkiminen uuteen toimintaan sekä edunvalvonnalle sopivien ohjelmistojen valinta ja kehittäminen veivät resurssit organisaation kehittämislle. Kuluneiden viiden vuoden aikana oikeusapu ja edunvalvonta on yhdistetty osassa virastoista toimitilojen osalta sekä asiakaspalvelutoiminnassa.

Johtava edunvalvoja on varsin syrjäisessä asemassa valtion organisaatiossa johtamiskoulutuksesta ja kokemuksesta huolimatta. Itä-Uudenmaan oikeusaputoimistossa on tullut esille kysymys, voisiko vahvan asiantuntemuksen omaava johtava edunvalvoja toimia johtavan oikeusavustajan sijaisena. Johtava oikeusavustaja ja johtava edunvalvoja johtavat tällä hetkellä suuria yksiköitä kumpikin tahollaan. Heille on annettu johtamiskoulutus, jonka ulkopuolelle ovat jääneet johtavien oikeusavustajien sijaiset sekä johtavien edunvalvojien sijaiset. On kuitenkin todettava, että johtavien oikeusavustajien ja johtavien edunvalvojien sijaistukset ovat lyhytaikaisia ja kohdistuvat pääosin vuosilomiin.

Vastuullisten tiimien muodostaminen henkilökuntamäärän ollessa 20 tai yli vastaisi tuomioistuimessa käytettyä käytäntöä tiimityöskentelystä. Vastuulliset tiimit olisivat parempi järjestelmä suurien henkilöstömäärien johtamisessa kuin se että hallintosihteeri toimisi sihteerien esimiehenä. Sekä oikeusavussa että edunvalvonnassa toimitaan työpareina ja työparit erikoistuneimpana tiiminä. Tiimin vetäjällä on asiantuntemus sekä töiden sisällöstä että töiden organisoinnin toteuttamisesta. Johtava oikeusavustaja toimisi edelleen suurissa yksiköissä oikeusavusihteerien esimiehenä ja johtava edunvalvoja edunvalvontasihteerien esimiehenä.

Oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen ei tuo radikaalia muutosta esteellisyyksykseen oikeusavun ja edunvalvonnan välillä, koska pienempien yksiköiden osalta toimipaikassa on yhteinen toimitila edunvalvonnalla ja oikeusavulla ja henkilöstö on juuri sopeutettu toimimaan yhdessä asiakaspalvelutilanteissa.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimiston Porvoon yksikössä työskentelee tällä hetkellä 8 edunvalvonnan virkamiestä ja 2 oikeusavun virkamiestä. Mikäli esteellisyyden takia toiminnot eriytetään, joudutaan siirtämään oikeusavun Porvoon yksikkö Vantaalle, koska kahden henkilön yksikkö ei pysty palvelemaan asiakkaita siinä määrin kuin olisi tarpeellista.

Johtamisen kannalta edunvalvonnan ja oikeusavun eriyttäminen vapauttaa resursseja johtavalle julkiselle oikeusavustajalle asianajotyöhön, mutta vie toisaalta resursseja johtavalta edunvalvojalta enemmän johtamistyöhön. Itä-Uudenmaan oikeusaputoimistossa hallintosihteeri on hoitanut sekä edunvalvonnan että oikeusavun hallinnolliset asiat.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimistoa ajatus julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämisestä omiksi toimistoikseen hämmentää siihen nähden, että toimintojen yhdistäminen vuonna 2009 on kovin tuore asia. Mitä etuja tuolloin yhdistämisellä haettiin ja eikö niitä ole saavutettu? Kenen kritiikistä ja mihin yksityiskohtaisesti kohdistuvasta kritiikistä on kyse, kun toimintojen yhdistämistä kerrotaan arvostellun? Jonkin analysoimattoman edunvalvontahenkilöstön tuntemuksen perusteella eriyttämistä ei näin lyhyen kokemuksen perusteella pidä tehdä. Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston edunvalvonnassa on myös esitetty mielipiteitä, joissa nimenomaan on kiitetty oikeusavun hoitamisesta hallinnosta ja mietitty, mitä hyvää eriyttämisestä nimenomaan pienen toimiston kohdalla olisi. On myös esitetty ajatus, että oikeusavun yhteydessä toimiminen on tuonut edunvalvontatoiminnalle kaivattua arvostusta.

Eriyttäminen selkiyttäisi toimintojen erilaista luonnetta ja vapauttaisi erityisesti oikeusavun keskittymään omaan toimintaansa. Edunvalvonnan päämiesten toimeksiantoja hoidetaan jatkossakin mielellään oikeusavussa. Kuitenkin kun tällä hetkellä edunvalvonnasta tulee jonkin verran epävirallisia neuvon kysymisiä, joita ei tilastoida mihinkään oikeusavun työtilastoihin, eriyttämisen kautta oikeusapu varmaan haluaa tähän tuloksensa kannalta muutoksen. Kun edunvalvojan suostumuspyynnöt eriyttämisen jälkeen menisivät edunvalvontatoimistoon eikä esteellisyydestä varten oikeusavun puolelle, on todennäköistä että julkisten oikeusavustajien suostumukset muihin kuin prosessiedunvalvojan erityistehtäviin vähenevät ja nämä tehtävät jäävät siten suuremmissa määrin edunvalvontatoimiston hoidettavaksi.

Konseptin mukaisissa tilaratkaisuissa näyttää vahvasti pyrityn oikeusavun ja edunvalvonnan saamiseen saman palvelutiskin taakse kiinnittämättä riittävää huomiota huoleen salassapidon toteutumisesta. Oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttäminen toisi tähän ilmeisesti erityisesti oikeusavun puolella koettuun ongelmaan ratkaisun.

Oikeusaputoimisto ottaa varovaisen myönteisen kannan eriyttämiseen, vaikka suhtautuu epäillen sen tuomaan kustannussäästöön. Nykyjärjestelyä koskeva kritiikki on analysoitava tarkemmin. Olennaista on, oli ratkaisu mikä tahansa, että se nyt olisi pitkäaikainen.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta katsoo, että toimintojen eriyttäminen voidaan tehdä substanssin johtamisen osalta. Tällöin johtava yleinen edunvalvoja ja johtava julkinen oikeusavustaja olisivat tasavertaisia henkilöstöjohtajia ja toimiston muiden asioiden osalta päättäisivät yhdessä. Esteellisyyksien poistuminen olisi hyvä asia. Eriyttäminen voisi vaikuttaa myös juttumäärien lisääntymiseen.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että eriyttämiselle ei ole tarvetta, mikäli viraston päällikkönä voi toimia myös sellainen johtava yleinen edunvalvoja, joka täyttää oikeusapulaisissa olevat johtavalle julkiselle oikeusavustajalle asetetut pätevyysvaatimukset ja johtavat viranhaltijat voivat toimia toistensa sijaisina hallintoasioissa. Näin hallinto pysyisi kevyenä.

Nykyistä organisaatorakennetta voitaisiin lisäksi kehittää kaikissa rakennemallivaihtoehtoisissa siten, että sekä oikeusavun että edunvalvonnan toiminnoissa olisi oma väliesimies; johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja, jotka olisivat keskenään hierarkkisesti samanarvoisia omalla toimialueellaan ja heidän esimiehenään toimisi viraston päällikkö / toimiston päällikkö, jonka virkanimike muuttuisi esimerkiksi viraston / toimiston päälliköksi.

Yhdentoista oikeusaputoimiston mallissa virastot olisivat riittävän suuria siihen, että sekä oikeusavun että edunvalvonnan toiminnot voisivat toimia käräjäoikeuksissa omaksutun hallintomallin mukaisesti osastoittain. Tällöin oikeusavustajilla ja edunvalvojilla olisi johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan alaisuudessa toimivat tiimit. Viraston / toimiston päällikön työparina toimisi hallintosihteeri. Yhdentoista toimiston mallissa hallintosihteereitä olisi kaksi, toinen oikeusavun ja toinen edunvalvonnan toimialalta.

Virastossa olisi johtoryhmä, mikä toimisi viraston päällikön johdolla. Viraston / toimiston päällikön 1. sijaiseksi hallinnollisten asioiden osalta voitaisiin nimittää joko oikeusavun tai edunvalvonnan lähiesimies (JJOA tai JYEV). Hallintosihteerin sijaisena toimisi tehtävään erikseen nimitetty viranhaltija.

Edellä kuvatun kaltainen organisaatorakenne vahvistaisi virastossa olevaa hallinnollista tietämystä siinä määrin, että virastot voisivat neuvotella suoraan oikeusministeriön kanssa, kuten käräjäoikeudet. Tämä mahdollistaisi rakenteellisesti yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamisen.

Mikäli toimialat eriytetään työryhmän esittämällä tavalla, on vaarana, ettei työryhmän tavoittelema tehokkuus toteudu, koska johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan työajasta kuluisi edelleen merkittävä osa hallinnolliseen työhön ja nykyinen synergiaetu poistuisi. Heillä molemmilla tulisi myös olla sijainen. Vaarana tällöin myös on, että molemmista toimialoista tulee niin pieniä, että ne menettävät sisäisen uusiutumiskykynsä. Erityisen ongelmallista tämä olisi, jos osassa toimistoista oikeusapu ja edunvalvonta olisivat eriytettyjä toisistaan ja osassa toimistoista olisi johdon osalta yhdistelmävirkoja.

Sähköisen asioinnin lisääntymisen myötä virastoissa tulee olla nykyistä enemmän osaamista ICT-taitojen osalta. Tämän vuoksi organisaatorakennetta tulisi edellä kuvatun lisäksi kehittää niin, että oikeusavun ja edunvalvonnan toimintojen osalta virastoissa /toimistoissa olisi yksi yhteinen ICT-asioihin perehtynyt viranhaltija.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto kannattaa eriyttämistä edellyttäen, että molemmilla on eri toimipaikka.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto kannattaa ehdotusta julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämisestä. Toiminnallisesti oikeusapu ja edunvalvonta ovat koko ajan olleet täysin erillisiä ja edunvalvonnan toimiminen oikeusaputoimiston alaisuudessa on aiheuttanut ainoastaan sekaannusta asiakaskunnan keskuudessa. Eriyttäminen vähentäisi myös esteellisyystilanteita. Myös hallinnollisesti on hyvä erottaa edunvalvonta itsenäiseksi yksiköksi, pois oikeusavun alaisuudesta. On kannatettavaa, että jatkossa oikeusapu ja edunvalvonta kumpikin huolehtivat omista hallintoasioistaan.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että julkinen oikeusapu ja yleinen edunvalvonta voidaan eriyttää. Tehtävät ovat luonteeltaan ja kestoiltaan erilaisia. Käytännön yhteistyö esimerkiksi perintöoikeudellisissa asioissa ja oikeudenkäynneissä voidaan toteuttaa, vaikka toimistot onkin eriytetty. Lisäksi ratkaisulla vältetään esteellisyydestä oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan välillä samoin kuin esteellisyydestä kahden oikeusaputoimiston tai kahden edunvalvontatoimiston välillä.

Tarpeen on säätää, että hallinnollinen virasto eli oikeusapupiiri ei tee alaisiaan toimistoja esteellisiksi keskenään. Tähän vaikuttavat myös tekniset ratkaisut, kuten se, että oikeusapuasiala on asianhallintajärjestelmässä vain asianomaisen yhden toimiston käytössä ja tarkasteltavissa.

Eriyttäminen luo tilaa sille, että tarvittaessa velkaneuvonta voidaan liittää oikeusaputoimistojen kautta hoidettavaksi.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto puoltaa julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämistä toimistotasolla ja huomauttaa, että julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan toimenkuvat eroavat melko suuresti toisistaan. On hyvin paljon asioita, jotka koskevat vain toista ja käsitellään siksi vain toisen puolen kanssa. Edunvalvonnan ja oikeusavun yhteistoiminta näkyy parhaiten silloin kun edunvalvonnassa tarvitaan asianajopalveluita päämiehille. Jos oikeusapu ja edunvalvonta eriytettäisiin toisistaan, tällainen yhteistyö voisi säilyä, jos piirin tulosneuvotteluissa edunvalvontaa ohjattaisiin jatkossakin käyttämään ensisijaisesti julkisen oikeusavun palveluita. Piiri takaisi muutenkin julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan riittävän synergian. Itse erilliset oikeusapu- ja edunvalvontatoimistot voisivat tehokkaammin keskittyä oman substanssityönsä hoitamiseen ja kehittämiseen. Eriyttäminen vähentäisi myös jääviystapauksia, eikä edunvalvontoja tarvitsisi siirtää nykyisessä määrin etäisiin oikeusaputoimistoihin.

Porin oikeusaputoimisto ei näe järkevänä toimintojen eriyttämistä esitetyllä tavalla. Rakenteesta tulisi esitetyn mallin mukaan varsin epäyhtenäinen. Osassa toimistoja edunvalvonta ja oikeusapu olisivat erillisiä ja toisissa toimistoissa edunvalvonta olisi edelleen osa oikeusaputoimistoa. Joissain toimistoissa edunvalvonta ja oikeusapu toimivat jo nyt yhteisissä tiloissa. Erilliset toimistot samoissa tiloissa ei tuntuisi luonteeltaan. Kuten lausumassa on todettu, muodostaisi sama fyysinen toimisto esteellisyyden toimistojen välillä.

Jos toimintojen eriyttämiseen mennään, tulisi se toteuttaa kokonaisvaltaisesti. Edunvalvonta tulisi kaikilta osin siirtää omiksi toimistoikseen. Tämä edellyttäisi luonnollisesti uusien johtavien edunvalvojavirkkojen perustamista niihin toimistoihin, joissa niitä ei vielä ole. Myös toimitilat tulisi eriyttää siirtymäajan puitteissa. Nämä toimet lisäävät luonnollisesti kustannuksia.

Porin oikeusaputoimisto näkee eriyttämisessä enemmän haittoja kuin hyötyjä.

Rauman oikeusaputoimisto ei kannata eriyttämistä 20 henkilöstön toimistojen osalta. Sekä oikeusavun että edunvalvonnan toimistoista tulee liian pieniä, Raumalla oikeusavussa 9 henkilöä ja edunvalvonnassa 11 henkilöä ja henkilöt vielä jakaantuvat kahteen eri toimipaikkaan, joista Raumalla oikeusavussa 5 %, edunvalvonnassa 6, Uudessakaupungissa oikeusavussa 3 % ja edunvalvonnassa 5.

Vaarana on, että tulevaisuudessa pienet eriytetyt toimistot yhdistetään suurempiin toimistoihin, koska suuruuden ihannointi valtionhallinnossa tuntuu jatkuvan. Mietinnön sivulla 32 todetaankin, että nykyisen organisaation haittana on, että "toimistot ovat pieniä verrattuna muihin valtion virastoihin." Siis johtopäätelmä on selvä, pienet eriytetyt toimistot tulevaisuudessa yhdistettäisiin suurempiin toimistoihin.

Rauman oikeusaputoimisto kannattaa sen sijaan sijaistamissäännösten selventämistä eli että johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja sijaistavat toinen toistaan. Toimiston sisällä vastuunjako voisi olla selkeämpi eli edunvalvonta itsenäisesti hoitaa omaa alaansa koskevat asiat, muun muassa antaa lausunnot, vastaa yksin talousarvion toteutumisesta, kehittää itsenäisesti toimintojaan jne. Nyt jo johtava yleinen edunvalvoja itsenäisesti hoitaa asioita eikä johtava julkinen oikeusavustaja niihin puutu.

Rauman oikeusaputoimiston kannalta eriyttäminen olisi erityisen hankalaa, koska oikeusapu ja edunvalvonta toimivat samoissa tiloissa niin Raumalla kuin Uudessakaupungissakin ja koska meillä on yhteinen oikeusapu- ja edunvalvontasihteeri (määräaikainen). Rauman oikeusaputoimisto Raumalla muuttaa uusin tiloihin virastotaloon ehkä jo vuonna 2015 ja huonejärjestelyjä on suunniteltu siten, että toimistolla olisi yhteinen sihteeri asiakasvastaanotossa. Jos toiminnot eriytettäisiin, merkitsisi se uusien tilojen hankintoja niin Raumalla kuin Uudessakaupungissakin.

Esteellisyydet eivät ole suuri ongelma nykyisessä järjestelmässä. Esteellisyydet tulevat sen sijaan olemaan suuri ongelma, jos toimistojen kokoja kasvatettaisiin eli Rauman oikeusaputoimisto yhdistettäisiin niin oikeusavun kuin edunvalvonnan osalta johonkin muuhun toimistoon.

Rauman oikeusaputoimiston on pysyttävä itsenäisen kokonaisena toimistona jatkossakin, koska vuonna 2015 yhdistetään Turun ja Varsinais-Suomen oikeusaputoimistot ja se puolestaan merkitsee esteellisyyksien lisääntymistä. Jos Rauman oikeusaputoimisto

jaetaan kahteen eri toimistoon, yhdistymistä suurempaan toimistoon on vaikea välttää.

Kaksi järjestelmää on muutoinkin huono ehdotus, osassa toimistoja toiminnot eriytetään ja pienet alle 20 jäävät yhdeksi toimistoksi. Mitä sitten tapahtuu, jos eriytetyissä toimistoissa virkojen määrä laskee, osa on täyttämättä, pienet toimistot entisestään pienenevät.

Mietinnön sivulla 31 oleva lause ”Muutoinkin edunvalvojan työ jää johtaville oikeusavustajille vieraaksi, koska he eivät tee käytännön edunvalvontatyötä” on sikäli tosiasioihin perustumaton, että monet johtavat julkiset oikeusavustajat ovat itse käytännössä hoitaneet virkaholhoojan tehtäviä ja edelleenkin joutuvat tekemisiin edunvalvonnan päämiesten kanssa oikeusapuasioita hoitaessaan. Edunvalvontatyö ei ole vierasta raumalaisille oikeusavustajille.

Rauman oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta toteaa edunvalvontapalvelujen eriyttämisen omaksi toimistoksi lisäävän edunvalvonnan mahdollisuutta vaikuttaa työn sisältöön, toimintatapoihin ja työympäristöön, mikä puolestaan lisäisi edunvalvonnan henkilöstön työtyytyväisyyttä. Omana työalanaan edunvalvonta voisi myös vaikuttaa nykyistä enemmän edunvalvontapalvelujen tuottamiseen suunnitteluun niin talouden kuin henkilöstöresurssien osalta, millä olisi myönteisiä vaikutuksia sekä edunvalvonnan toimintaan että sen tuloksellisuuteen.

Toimistojen eriyttäminen niissä tilanteissa, joissa toimistot toimivat fyysisesti erillään, helpottaisi huomattavasti myös edunvalvonnan esteellisyysselvityksiä. Holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain 5 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojan esteellisyys tulee vastapuolelle annetun oikeusavun kautta kun taas 1.5.2011 voimaan tulleen edellä mainitun pykälän 2 momentin mukaan edunvalvoja ei ole esteellinen, vaikka vastapuolta edustaa saman palvelun tuottajan palveluksessa oleva yleinen edunvalvoja.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapupalveluiden tarjoaminen ja edunvalvontapalveluiden järjestäminen tulee eriyttää omiksi toimistoikseen. Perusteina kannalleen toimisto esittää seuraavaa:

- oikeusavun ja edunvalvonnan toimintojen erilaisuus
- kansalaisille ja sidosryhmille olisi selvempää, kun saman toimiston nimen alla ei olisi kahta hyvin erilaista toimijaa
- esteellisyystilanteet oikeusavun ja edunvalvonnan väliltä poistuisivat
- kun edunvalvonta ei ole oikeusaputoimiston ”alaisuudessa”, kumpikin toimisto olisi tasavertainen toimija – edunvalvonta ja oikeusapu olisivat samanarvoisia

Uudistuksessa tulisi varmistaa, että piirin eri toimistojen oikeusavustajat eivät olisi esteellisiä toimimaan vastapuolten avustajina. Kun johtavan yleisen edunvalvojan tehtävät lisääntyisivät, tämän tulisi näkyä palkassa.

Tampereen oikeusaputoimisto kannattaa työryhmän esitystä. Eriytetyt oikeusapu- ja edunvalvontatoimistot poistaisivat nykyisessä rakenteessa olevan esteellisyysongelman. Toimialojen eriyttäminen myös korostaisi edunvalvonnan samanarvoisuutta toimialana oikeusavun kanssa. Oikeusaputoimiston johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimiston johtava yleinen edunvalvoja olisivat kumpikin itsenäisiä oman vastualueensa toimiston johtajia. Mikäli kuuden piirin malli toteutuisi, johtavien esimies olisi oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja.

Ålands rätts hjälpsbyrå konstaterar att vid mindre enhet, såsom på Åland, finner man synergifördelar när verksamheten är samordnade. Rätts hjälpsenhetens närhet utgör samtidigt en lätt tillgänglig otrolig juridisk kunskapsresurs för den allmänna intressebevakningen. Intressebevakningens självständighet påverkas samtidigt inte av denna närhet, då intressebevakaren tjänstgör enligt sin totala bedömningsfrihet i enlighet med domstolens förordnade i deras aktuella klientärenden.

Korkein hallinto-oikeus pitää julkisen oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä kannatettavana. Tällöin henkilöstön olisi mahdollista erikoistua tehtäviinsä, mikä takaisi toiminnan tehokkuuden. Myös esteellisyytilanteita voitaisiin välttää.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus kannattaa julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämistä työryhmän esityksen mukaisesti.

Vaasan hallinto-oikeus pitää ajatusta eriyttämisestä kannatettavana, kun otetaan huomioon kyseisten toimialojen toisistaan selvästi poikkeavat ominaispiirteet.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että nykyinen toimintamalli, jossa oikeusapupalveluita ja edunvalvontapalveluita tarjotaan samoista toimistoista, on ollut voimassa vuoden 2009 alusta lukien, eli alle kuusi vuotta. Hovioikeuden näkemyksen mukaan tässä vaiheessa tulisi ensisijaisesti harkita palveluiden eriyttämisen sijasta nykyisen yhteisen toimintamallin kehittämistä.

Turun hovioikeus pitää perusteltuna oikeusapupalvelujen ja edunvalvontapalvelujen järjestämisen eriyttämistä omiksi toimistoikseen. Muutos voisi vähentää jääviystilanteita ja olisi omansa tehostamaan toimintaa sekä oikeusavun että edunvalvonnan alueella.

Vaasan hovioikeus ei kannata eriyttämistä, koska se johtaisi hyvin pieniin yksiköihin.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus pitää oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä perusteltuna. Näin esteellisyystilanteet vähenevät, oikeusavusta eriytettynä edunvalvonta voitaisiin toteuttaa yhtenevällä tavalla koko maassa ja oikeusavun luonne asianajotoimintana ei hämärtyisi.

Etelä-Savon käräjäoikeus huomauttaa, että kokemuksia palveluiden yhdistämisestä ja sen toimivuudesta on kertynyt vain lyhyenä pidettävältä ajalta. Erilaisten toimintojen yhdistäminen ja hyvien ja toimivien käytäntöjen muotoutuminen vie useimmissa tapauksissa huomattavasti pidemmän ajan kuin mitä oikeusapu- ja edunvalvontapalvelut ovat tähän mennessä yhdessä toimineet.

Edunvalvontapalveluiden siirtyminen oikeusaputoimistojen alaisuuteen ei ole mietinnön mukaan lisännyt esteellisyystilanteita siinä määrin kuin aluksi on uskottu. Esteellisyystilanteissa asioita on ohjattu sekä toiseen oikeusaputoimistoon että yksityisille.

Ottaen huomioon, että edunvalvontapalveluiden siirtymisestä kunnilta oikeusministeriön hallinnon alle ja oikeusaputoimistoihin on tapahtunut vasta muutamia vuosia sitten, ei ole tarkoituksenmukaista, että näin lyhyen ajan kuluttua ryhdyttäisiin tekemään uudistuksia palveluiden eriyttämiseksi. Mahdollisesti aiheutuneet esteellisyystupaukukset eivät yksinomaan voi olla peruste muutoksen toteuttamiselle. Eriyttämisestä aiheutuisi ainoastaan tarpeettomia kustannuksia sekä mahdollisten toimitilaratkaisujen että henkilöstöjärjestelyjen johdosta.

Eriyttämisen sijasta toimistojen toimintaa tulisi kehittää ja palveluita parantaa henkilöstön kouluttamisen, toiminnan suunnittelun ja mietinnössäkin esitetyn oikeusapulainsäädännön selventämisen kautta.

Helsingin käräjäoikeus puoltaa ehdotusta. Työryhmän mietinnöstä ei ilmene, onko edunvalvontapalvelujen sijoittamisella oikeusaputoimistojen yhteyteen saavutettu joitakin merkittäviä toiminnallisia etuja. Esteellisyysskysymystä on kuitenkin pidettävä painavana seikkana eriyttämisen puolesta, samoin kuin julkisen oikeusavustajan ja julkisen edunvalvojan tehtävien erilaisuutta ja niissä saavutettavaa ammatillista pätevyyttä. Väestön ikärakenteesta johtuen edunvalvontatoimeksiantojen määrän voi ennustaa kasvavan. Suurten keskusten julkiset edunvalvojat ovat ylityöllistettyjä. Helsingissä 13:lla julkisella edunvalvojalla on kullakin noin 270 päämiestä. Näissä olosuhteissa esteellisyystilanteiden riski on suuri.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus puoltaa oikeusaputoimistojen ja edunvalvontapalvelujen eriyttämistä omiksi toimistoikseen. Käräjäoikeus toteaa nykyisen organisaatiomallin, jossa julkinen oikeusapu ja yleinen edunvalvonta on keskitetty oikeusaputoimistoihin aiheuttavan helposti esteellisyystilanteiden syntymisen. Toisaalta edunvalvonnan siirtämisellä oikeusaputoimistoille lienee saavutettu ainakin jonkin verran säästöjä. Mikäli organisaatio nyt puretaan, sen tuottamat hyödyt jäänevät vähäisiksi.

Oulun kärjäoikeus kannattaa ehdotusta oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämisestä. Tämä vähentää esteellisyytilanteita toimistojen sisällä ja on toimintojen erilaisen luonteen vuoksi perusteltua. Mikäli eriyttäminen toteutetaan, yhdenmu-kaisinta olisi toteuttaa se kauttaaltaan eli myös pienimpien yksiköiden osalta. Tuolloin voi tulla mietittäväksi kysymys, tulisiko edunvalvonta myös järjestelmänä eriyttää oi-keusaputoiminnasta.

Pirkanmaan kärjäoikeus ei vastusta muutosta, jos se on mietinnössä väitetyin tavoin kustannusneutraalisti toteutettavissa. Kärjäoikeudessa ongelmia ei ole havaittu. Muu-tos voisi poistaa jotkin esteellisyytilanteet, kun julkinen oikeusapu ja yleinen edunval-vonta ovat fyysisesti eri toimitiloissa.

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus kannattaa julkisten oikeusapupalvelujen ja yleisen edunvalvonnan järjestämisen eriyttämistä omiksi toimistoikseen.

Kahden erillisen alan yhdistäminen ei ole tuonut käytännön tuomioistuintoimintaan mitään lisäarvoa. Sen sijaan yhdistämisestä aiheutuneet haitat ovat ilmenneet erityi-sesti lisääntyneinä esteellisyytilanteina. Työryhmän mietinnössä (s. 24) on todettu, että edunvalvontapalveluiden siirtäminen oikeusaputoimistojen alaisuuteen ei ole il-meisesti lisännyt esteellisyyksiä niin paljon kuin aluksi uskottiin. Tämä johtopäätös pe-rustuu kuitenkin kokonaistilanteen puutteelliseen tarkasteluun, sillä tähän johtopää-tökseen on päädytty ilmeisesti yksinomaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen it-sensä tekemien esteellisyysohjausten lukumäärän perusteella.

Tosiasiallisesti esteellisyytilanteet ovat huomattavasti yleisempiä, sillä mainituissa ti-lastoissa eivät näy lainkaan esimerkiksi tapaukset, joissa tuomioistuimet ohjaavat muun muassa edunvalvonta- tai rikosasioissa prosessiedunvalvojan määräykset suo-raan yksityisille avustajille sen vuoksi, että oikeusaputoimistot tiedetään asiassa esteel-lisiksi.

Tuomioistuimen määräämänä prosessiedunvalvojana toimiminen esimerkiksi edunval-vojan määräämistä koskevassa asiassa on laadultaan sen kaltainen asia, joka soveltuisi erityisen hyvin julkisen oikeusavun piiriin. Yksityisen avustajan käyttämistä näissä tilan-teissa yksinomaan organisaatiorakenteesta johtuvan esteellisyyden vuoksi ei voida pi-tää järkevänä.

Pohjois-Savon kärjäoikeus toteaa, että edunvalvonta ja oikeusapu ovat toimineet samassa organisaatiossa jo ennen valtiolle siirtymistä. Kärjäoikeuden näkökulmasta ongelmia ei ole tiedossa. Siihen nähden tarve eriyttää toiminnot ei vaikuta välttämät-tömältä.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus katsoo, että ehdotetulla eriyttämisellä ei olisi juurikaan merkitystä kärjäoikeuden toiminnan kannalta. Työryhmän mietinnön valossa nykyra-kenteen ongelmat liittyvät lähinnä edunvalvontahenkilöstön kokemuksiin asemastaan ”oikeusavun alla” ja esteellisyytilanteisiin.

Satakunnan käräjäoikeus kannattaa esitystä. Julkisen oikeusavustajan ja yleisen edunvalvojan tehtävien erilaisuus ja käytännössä todetut ongelmat, puoltavat mietinnön kohdassa 5.1. esitetyn mukaista mallia eli oikeusapupalveluiden tarjoamisen ja edunvalvontapalveluiden järjestämisen eriyttämistä omiksi toimistoikseen.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus pitää esitystä oikeusapupalvelujen ja edunvalvontapalvelujen eriyttämisestä perusteltuna. Eriyttämistä puoltaa erityisesti mietinnössä viitattujen esteellisyytilanteiden välttäminen.

Ylivieska-Raahen käräjäoikeuden näkemyksen mukaan eriyttäminen ei ole välttämätöntä. Eriyttämisen seurauksena hallinto lisääntyisi, vaikkakin eriyttäminen korostaisi toimialojen samanarvoisuutta.

Ålands tingsrätt och Ålands förvaltningsdomstol stöder tanken på att skilja åt rätts-
hjälp- och intressebevakartjänsterna då de två verksamheterna de facto inget har med varandra att göra. Risken för jäv är uppenbar vid en liten enhet som i Mariehamn, men ett åtskiljande medför antagligen större kostnader för bland annat lokaler och svårigheter att ordna tillgång på personal vid semesterar och dylikt. Fortsätter de två enheterna att fungera tillsammans borde deras interna verksamhet regleras närmare.

Österbottens tingsrätt konstaterar att ur domstolens synvinkel underlättar det avsevärt om rättshjälpen och intressebevakningen åtskiljs. Samhällsekonomiskt är det billigare att rättshjälpsbyråernas tjänster anlitas än privata advokater.

Verksamheten, personalstruktur, arbetsform och jävsregler skiljer sig avsevärt från varandra. En gemensam byrå och verksamhetspunkt för rättshjälpen och intressebevakningen har inte varit ändamålsenlig för någondera parten och inte heller för de kunder som anlitar rättshjälpsbyråernas tjänster (intressebevaknings- eller rättshjälps-tjänster). Även för domstolarna har den gemensamma byråformen föranlett problem då det varit svårigheter att hitta ombud på grund av omfattande jäv. I synnerhet på svenskt håll har jävsproblematiken varit stor och det har varit svårigheter att hitta privata advokater som varit villiga att åta sig ett ärende på grund av lågt arvode. Rättshjälpsbyråerna underlyder advokatförbundets jävsregler, vilket innebär att då motparten har eller har haft ett kundförhållande inom rättshjälpen eller intressebevakningen har ett nytt uppdrag inte kunnat tas emot. Intressebevakningen och rättshjälpen har olika kundregister och därför har i praktiken jäv inte alltid upptäckts i tid, vilket förorsakat problem för både kunder, byråer och domstolar.

När en intressebevakningskund varit missnöjd med sin intressebevakare eller velat få intressebevakningen prövad av domstol (ansökan om inledande eller upphävande) har ett rättsbiträde i samma byrå inte kunnat biträda den personen utan ett privat ombud måste anlitas, vilket i praktiken visat sig medföra problem på grund av svårigheter att hitta ett ombud som åtar sig uppdraget (i synnerhet på svenskt håll och på mindre orter). Både intressebevakningen och biträdandet har överförs till privata aktörer ifall

det varit frågan om en jävssituation, vilket inte är samhällsekonomiskt en vettig lösning.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että laillisuusvalvontakäytännössä ei ole tullut ilmi, että yleisen edunvalvonnan nykyinen organisaatiomuoto olisi ongelmallinen edunvalvonnassa olevan oikeusturvan kannalta. Näin ollen julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämiseen ei laillisuusvalvontakäytännön perusteella ole tarvetta. Oikeusasiamies ei kuitenkaan vastusta eriyttämistä.

Paremmiin kuin nykyinen organisaatiomuoto, eriyttäminen voisi korostaa edunvalvontapalvelujen järjestämisen erillisyyttä oikeusapupalvelujen tarjoamisesta. Eriyttämisellä ei oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kuitenkaan olisi merkittävää vaikutusta esteellisyytilanteisiin, joita oli työryhmän oikeusaputoimistoille tekemän kyselyn perusteella oikeusaputoimeksiannoissa esiintyneisiin esteellisyytilanteisiin nähden vähäinen määrä (15/292 kappaletta). Oikeusaputoimiston ja edunvalvontatoimiston eriyttäminen myös fyysisesti on nähtävästi mahdollista vain suuremmissa toimistoissa ja siten toimistojen yhteinen toimitila voisi jatkossakin muodostaa esteellisyyden. Mikäli jatkovalmistelussa on tarkoitus pohtia toimistojen eriyttämistä myös fyysisesti, huomiota tulisi kiinnittää myös niihin etuihin, joita toimistojen sijaitsemisella yhteisessä toimitilassa mahdollisesti saavutetaan varsinkin kun esteellisyys kysymyksessä olevalla perusteella ei lausunnonantajan käsityksen mukaan ole merkittävämpi ongelma.

JHL ilmoittaa kantansa julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämiseen olevan myönteinen. Viiden vuoden kokemus on osoittanut, että toiminnoilla on hyvin vähän yhteistä pintaa. Organisaation yhdessä pitämisen synergiahyödyt ovat siis vähäisiä. Sidosryhmille ja asiakkaille voisi olla helpompaa, jos organisaatiot olisivat omiaan. Ymmärryksemme mukaan eriyttämisellä olisi myönteisiä vaikutuksia myös esteellisyyksymyksien vähenemisenä. Nykyisessä järjestelmässä on ollut lisäksi se ongelma, että oikeusapu ja edunvalvonta eivät ole kaikilta osin olleet samanarvoisessa asemassa.

Julkiset oikeusavustajat ry ei vastusta toimintojen eriyttämistä, mikäli edunvalvonnan parissa koettuja ongelmia ei ole mahdollista muulla tavoin ratkaista. Yhdistys katsoo, että kysymys julkisen oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämisestä on hyvä esimerkki siitä, miten vain viisi vuotta sitten tehty yhdistäminen on ehkä tarpeen purkaa jälleen.

Osa jäsenistä on ilmoittanut, että oikeusavun ja edunvalvonnan yhteistyö toimii, kun taas toiset jäsenet ovat kritisoineet toimistojen yhteyttä. Jäsenten parissa ilmenee siis erimielisyyttä tältä osin. Voisi olla harkinnan arvoista pohtia tapoja ratkaista nykyiset ongelmat eriyttämättä toimintoja toisistaan kuin ryhtyä suoraan eriyttämiseen, mikä itsessään lisää kustannuksia.

Edunvalvonnan osalta yksi suuri kritiikin painopiste on ollut johtavan julkisen edunvalvojan asema esimiehenä, joko tasa-arvoisena johtavana edunvalvontapuolella tai johtavan julkisen oikeusavustajan sijaisena. Tämän seikan ratkaiseminen voisi johtaa tehokkaampaan edunvalvonnan toiminnan johtamiseen ja ongelmien ratkaisuun.

Myös edunvalvontapuolen tulee kokea, että heidän etuaan valvotaan oikeusapuapuolen rinnalla. Siihen seikkaan, onko edunvalvonnan etua valvottu vajavaisesti tosiasiasa, ei yhdistys ota kantaa.

Toinen kritiikin kohde on ollut oikeusavun ja edunvalvonnan toiminnan hyvin erilaiset luonteet. On esimerkiksi koettu, että ollaan yhtä toimistoa paperilla, mutta muilta osin ei ehkä ole kovin paljon yhteistä.

Esteellisyysskysymysten kohdalla on ilmennyt ongelmia. Yhdistyminen on myös jonkin verran lisännyt esteellisyyksiä ehkä turhaankin. Toisaalta esimerkiksi oikeusavun toimeksiannot ovat saattaneet lisääntyä.

On myös tullut ilmi, että edunvalvonnan puolelta saatetaan kysyä neuvoa oikeusavun puolelta ilman varsinaista toimeksiantoa ikään kuin ohimennen. Tämä työmäärä ei aina näy, jos sitä ei kirjata, ja voi teoriassa aiheuttaa muita ongelmia. Tämä lienee helposti korjattava seikka ilman eriyttämistä.

Edunvalvontapuolta on myös rasittanut edunvalvonnan kilpailuttaminen, mikä on aiheuttanut paljon epävarmuutta ja jatkuvia henkilöstömuutoksia yms. edunvalvonnessa. Tämä ei missään tapauksessa ole hyväksyttävää. On mahdollista, että edunvalvontapuoli on kokenut, että johtavat julkiset oikeusavustajat eivät ole tarpeeksi tarmokkaasti pystyneet pitämään myös edunvalvonnan puolta näissä asioissa.

Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry (myöhemmin OHK ry) puoltaa eriyttämistä. OHK katsoo oikeusavun ja edunvalvonnan toimintojen olevan erilaisia. Sidosryhmille ja kansalaisille olisi selkeämpää, jos kumpikin toimisi ominaan. Lisäksi OHK ry:n mielestä eriytetyt toimistot poistaisivat esteellisyysongelman silloin kun toimistot sijaitsevat myös fyysisesti erillään.

Edunvalvontaa ja oikeusapua on pidettävä samanarvoisina.

Poliisihallitus kannattaa julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan eriyttämistä. Etenkin esteellisyysongelmien vähenemistä pidetään tässä mallissa myönteisenä asiana.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen eriyttämistä. Eriyttäminen on perusteltua esteellisyysongelmien välttämiseksi.

Suomen lakimiesliitto vastustaa oikeusaputoiminnan ja edunvalvontapalvelujen eriyttämistä omiksi toimistoikseen. Lakimiesliitto vastustaa molempia työryhmän pohtimia vaihtoehtoja. Esitetyt vaihtoehdot merkitsisivät hallinnon siirtämistä pois oikeusaputoimistoilta ja oikeusapupiirien johtajien syrjäytymistä substanssityöstä. Tämä etäännyttäisi tarpeettomasti hallintoa ja johtaisi todennäköisesti jäykempään hallintomenetelyyn. Vaarana olisi oikeusapupiirin johtajan vieraantuminen substanssityöstä ja sen

uusista ilmiöistä. Tämä vaikeuttaisi johtajan mahdollisuuksia ymmärtää oikeusavustajien ja oikeusapusihteerien ongelmia.

Suomen Tuomariliitto – Finlands Domareförbund ry (myöhemmin Suomen Tuomariliitto) kannattaa oikeusaputoiminnan ja edunvalvonnan eriyttämistä. Näin esteellisyys-tilanteet vähenisivät, oikeusavusta eriytettynä edunvalvonta voitaisiin toteuttaa yhte-
neväällä tavalla koko maassa ja oikeusavun luonne asianajotoimintana ei hämärtyisi.

Työryhmä on ehdottanut oikeusaputoiminnan ja edunvalvontapalvelujen eriyttämistä omiksi toimistoikseen. Tuomariliitto esittää vaihtoehtona edunvalvontapalvelujen eriyttämistä omiksi virastoikseen taikka maistraatteihin siirtämisen selvittämistä. Tämä merkitsisi holhousoikeudellisten asioiden osaamisen ja ammattitaidon keskittämistä maistraatteihin. Tuomariliitto ei näe, että maistraatin edunvalvojiin kohdistuva valvonta muodostaisi tälle ehdottoman esteen, koska valvonta voidaan toteuttaa suorana hallintovalvontana.

3.3 Kahdeksan oikeusapupiirin muodostaminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) ei pidä kahdeksan piirin mallia tarkoituksenmukaisena. Hallinnossa tarvittaisiin enemmän henkilöitä kuin esimerkiksi kuuden piirin mallissa, joten malli aiheuttaisi lisäkustannuksia. Mikäli tähän malliin päädytään, tulisi edunvalvonta ja oikeusapu joka tapauksessa eriyttää.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) sekä **Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** eivät pidä kahdeksan oikeusapupiirin muodostamista hyvänä vaihtoehtona.

Kahdeksan oikeusapupiirin vaihtoehdossa nykyisen kuuden oikeusapupiirin johtajan lisäksi tulisi nimitettäväksi kaksi uutta piirin johtajaa sekä näiden tueksi hallintosihteereitä. Kustannukset olisivat tämän johdosta kahdeksan oikeusapupiirin mallissa suuremmat kuin kuuden oikeusapupiirin mallissa. Kahdeksan oikeusapupiirin mallissa oikeusapupiirien henkilömäärät olisivat hyvin erikokoiset, pienimmässä oikeusapupiirissä noin 71 ja suurimmassa noin 150 henkilöä. Kahdeksan oikeusapupiirin organisaatiokenteen etujen ja haittojen osalta lausunnossa yhdytään työryhmän mietinnön sivulla 51 esittämiin etuihin ja haittoihin.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwallin (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) mielestä voidaan yleisesti ottaen hyvänä peruslähtökohtana pitää piiriorganisaation pohjalta muodostettavia uusia, nykyistä huomattavasti suurempia virastoja, joissa piirin johtaja hallintosihteerien avustuksella hoitaa hallintoa ja toimistoja (oikeusapu ja edunvalvonta hallinnollisesti tasa-arvoisina toisiinsa nähden) ja

vetäjät vastaavat omista tulosalueistaan. Kahdeksan virastoa (mietinnössä oikeusapu- ja edunvalvontapiireiksi kutsuttuina) varmaankin ovat henkilöstömäärältään riittävän suuria esimerkiksi Kieku-hanketta silmällä pitäen.

Nykyiseen Kouvolan oikeusapupiiriin verrattuna uutta olisi se, että Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto tulisi kuulumaan Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin. Henkilöstömäärä olisi nykyisellä virkarakenteella 108 virkaa ja tuo määrä on ok. Virastojen päälliköiden määrä, kahdeksan, mahdollistaa valtakunnallisesti yhtenäisten käytäntöjen luomisen yhdessä oikeusministeriön kanssa.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) ei kannata kahdeksan piirin muodostamista. Kahdeksan piirin rakenne aiheuttaisi tiukkenevassa taloustilanteessa todennäköisesti lisäkustannuksia. Toisaalta tässä mentäisiin kehityksessä tavallaan taaksepäin, kun verrataan kehitystä yleisesti julkishallinnossa. Riski hallintotehtävien jäämisestä kuitenkin virastoille on yhtä suuri riippumatta siitä, onko piirejä kuusi vai kahdeksan.

Helsingin oikeusaputoimisto ei pidä ehdotusta kannatettavana. Helsingin oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan ehdotetulla mallilla ei olisi mahdollista saavuttaa uudistukselle asetettuja tavoitteita. Ehdotuksen haitat ovat sillä saavutettavia hyötyjä suuremmat. Jakamalla oikeusapupiirit nykyistä pienempiin kokonaisuuksiin ei tapahdu minkäänlaista tehostumista esimerkiksi hallinto- ja tukitoimintojen hoitamisessa, vaan vaikutus on päinvastainen.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei näe rakentavaksi erottaa Helsingin oikeusaputoimistoa Uudenmaan muista oikeusaputoimistoista. Toimistot sijaitsevat pääkaupunkiseudulla lähellä toisiaan ja johtaminen pitäisi näillä lähialueilla toimivien oikeusaputoimistojen osalta olla yhtenäistä, koska asiakkaat liikkuvat Helsingin sekä kolmen muun Uudenmaan oikeusaputoimiston välillä.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että kahdeksan oikeusapupiirin (viraston) mallissa suunniteltu johtajien määrän lisääminen ei lähtökohtaisesti paranna hallinnon tehokkuutta eikä ole taloudellinen vaihtoehto. Vaihtoehdossa on samoja ongelmia kuin kuuden oikeusapupiirin mallissa, mutta sen lisäksi se on kalliimpi ratkaisu.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston (tai toimistojen) sijoittaminen Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin ei ole perusteltua jo maantieteellisistä syistä Hämeenlinnan sijaitessa paremminkin Länsi-Suomessa ja kun toimiston Forssan toimipaikat ovat selvästi Länsi-Suomea. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto on vuoden 1989 valtiolle siirtymisen jälkeen aina kuulunut Turun oikeusapupiiriin. Luontevampi piiri Kanta-Hämeen oikeusaputoimistolle kahdeksan piirin mallissa on Sisä-Suomen oikeusapupiiri tai toissijaisesti Uudenmaan oikeusapupiiri. Se, että vain näin Kaakkois-Suomen oikeusapupiiristä saadaan riittävän suuri, ei ole riittävä peruste Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston siirtämiselle Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta katsoo, että kahdeksan piirin malli ei toimisi tavoitteiden mukaan, koska esteellisyyden kannalta piiri on se toimisto/toimistoyhteisö, jossa esteellisyys pitää tutkia. Toimisto olisi aivan liian iso vaikka nykyiset johtajat toimisivat lähiesimiehinä; myös ruotsin kielen asema olisi hankala. Mallin etuna olisi hallinnon väheneminen ja substanssin lisääntyminen.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto toteaa kahdeksan oikeusapupiirin mallin olevan piirirakenteen säilyttävistä malleista tarkoituksenmukaisimman vaihtoehdon. Kyseisessä mallissa aluejako on tarkoituksenmukainen ja malli huomioi kuuden toimiston mallia paremmin kielellisen väestöjakauman. Malli ei ulota kaksikielisyyden vaatimusta siinä määrin yksikielisille alueille kuin kuuden oikeusapupiirin malli. Tällöin piirin johtajan alaisuudessa toimivien hallintosihteerien rekrytoinnissa ei tarvitse huomioida varsinaisen ammatillisen osaamisen lisäksi kielitaitoa siinä määrin kuin kuuden oikeusapupiirin mallissa, koska osa alueista olisi selvästi yksikielisiä. Lisäksi malli huomioi kuuden oikeusapupiirin mallia paremmin piirin johtajan tosiasialliset mahdollisuudet suoriutua hänelle nimetyistä tehtävistä.

Näkemyksemme mukaan piirin johtajan sijaistaminen on jätetty esityksessä liian väljäksi. Huomioon ottaen piirin johtajan vastuut tulisi hänellä olla jo ennalta määrätty sijainen. Näkemyksemme mukaan piirin johtajan alaisuudessa olevat kaksi hallintosihteeriä eivät realistisesti kykene suoriutumaan heille kaavailusta työmäärästä.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto kannattaa kahdeksan oikeusapupiirin muodostamista, koska hallintojohtaja voisi tuolloin paremmin olla oman piirinsä kanssa tekemisissä. Oikeusaputoimiston huomiota kiinnitti hallintosihteerin palkkaluokka, joka on joko Y15 tai Y16. Yleisten edunvalvojien palkkaluokka on Y14-Y16. Voiko hallintosihteerillä olla yhtä suuri palkka? Palkkaluokka tulisi tarkastaa.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa kahdeksan oikeusapupiirin mallissa etuna olevan se, että virastokoot pysyisivät vielä riittävän pieninä ja kokonaisuus olisi myös maantieteellisesti hallittavissa. Tässä mallissa olisi mahdollista muodostaa henkilöstömäärältään suhteellisen samankokoiset oikeusapupiirit. Helsinki muodostaisi yksin oman viraston, mikä voi olla toiminnan kannalta hyvä ratkaisu.

Virkaluvultaan pienimmässä oikeusapupiirissä (Pohjanmaa) olisi 71 ja suurimmassa (Itä-Suomi) 150 virkaa. Tätä oikeuspiirien kokoeroa olisi mahdollista jonkin verran pienentää muodostamalla piirit toisella tavalla. Kaakkois-Suomen oikeusapupiirin osalta oudoksuttaa Kanta-Hämeen liittäminen tähän piiriin. Maantieteellisesti ja toiminnallisesti Kanta-Häme yhdistyisi luontevammin Sisä-Suomen oikeusapupiiriin. Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin olisi mahdollista lisätä kuuluvaksi esimerkiksi Etelä-Savon oikeusaputoimisto, jolloin myös Itä-Suomen oikeusapupiirin koko saataisiin maantieteellisesti ja virkaluvultaan lähemmäs muiden oikeusapupiirien kokoa. Ylivieskan oikeusaputoimisto olisi mahdollista liittää Pohjois-Suomen oikeusapupiirin sijasta Pohjanmaan oikeusapupiiriin.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että kahdeksan oikeusapupiirin muodostaminen ei ole tarpeen pohjoisen Suomen näkökulmasta.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää kuuden oikeusapupiirin muodostamista parempana kuin kahdeksan.

Porin oikeusaputoimisto ei pidä realistisena mietinnössä esitetty näkemystä siitä, että kyseessä olisi kustannusneutraali muutos. Henkilöstöä johtavien ja sihteerien puolelle tarvitaan lisää kaikkiaan 24 henkilöä. Kahdeksaan toimistoon tulee nimitettäväksi uusi johtaja ja sihteerin virkoja tulee auki kaikkiaan 16. Toimitilakysymykset tulevat vaatimaan myös taloudellisia uhrauksia. Lisähenkilöstö ei todennäköisesti mahdu minkään toimiston nykyisiin tiloihin. Kustannuksia tulee luonnollisesti myös kalustuksesta, tietoliikenneyhteyksistä ym.

Sinänsä mallina kyseessä oleva rakenne toimisi parhaiten esitetyistä. Piirin johtajalla saattaisi tässä mallissa olla jonkinlaiset valmiudet myös tutustua piirinsä henkilökuntaan ja kehittää alueensa toimistoja yhteistyössä toimiston johtajien kanssa. Hallinnollinen työmäärä kahdeksan oikeusapupiirin järjestelmässä pysyisi kohtuullisena. Jos piirin johtaja hoitaa työnsä hyvin eli on toimistoissa myös läsnä aika ajoin, lisääntyvät myös kustannukset muun muassa matkakulujen muodossa.

Ongelmana laskujen ja muun hallinnollisen työn siirtämisessä piirin johtajan toimistoon on se, että jonkun täytyy ne siirtää omasta toimistosta piirin toimistoon. Niin kahdeksan kuin kuuden piirin ongelmana on se, ettei työmäärä välttämättä lopulta juurikaan vähene toimistoissa. Rakenteelliset muutokset saattavat jopa osittain työtä lisätä, koska piirin toimisto ei konkreettisesti ole läsnä piirin toimistoissa. Hallinnollisen työn siirtäminen lisää eri kyselyitä hankintojen ja laskujen oikeellisuudesta ja rekrytointitarpeista ynnä muusta. Lukuisten suunnitelmien laatiminen vaatii ainakin nykyisten koulutus, tietoturva, työturvallisuus ynnä muiden suunnitelmamallien mukaan tietämystä toimistojen erityispiirteistä ja henkilöstöstä. Jos piirin toimisto ei ole läsnä toimistojen arjessa, ei hallinnon mekaaninen pyörittäminen ole mutkatonta. Kahdeksan oikeusapupiirin malli mahdollistaa läsnäolon parhaiten, joskin se on kallein vaihtoehto.

Rauman oikeusaputoimisto ei kannata kahdeksaa oikeusapupiiriä. Miksi piirien määrää pitäisi lisätä? Helsingin oikeusapupiiriin kuuluisi vain yksi toimisto, mikä ei tunnu mielekkäältä. Piiriin olisi syytä kuulua useampi toimisto.

Rovaniemen oikeusaputoimisto ei näe tätä vaihtoehtoa tarkoituksenmukaisena.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että esityksessä oikeusapupiirit muodostuisivat hyvin erikokoisiksi, mitä voidaan pitää ongelmallisena. Tässä mallissa aiheutunee myös lisäkustannuksia uusien johtajan virkojen perustamisen vuoksi.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Distriktens antal och regional fördelning skulle lämpligast följa hovrätts- och tingsrätts regioners regionala fördelning, dock med undantag av de svenskspråkiga regionerna som kunde bilda ett eget distrikt (6 i riket + 1 på Åland = 7).
 - i. Ett eventuellt rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör ha som sitt ämbetspråk svenska. Denna aktuella myndighet bör erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Även denna aktuella myndighets bruksspråk bör vara enbart svenska. => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och att Självstyrelselagens avsikt om svenskspråkighetens bevarande undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande.
 - ii. Ett eventuellt rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte/chef på Åland. Enbart då garanteras långsiktigt Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet samt tillgänglighet med närhet.
- b Ett eventuellt Ålands- och Svenskfinlands rättshjälpsdistrikt, skulle eventuellt kunna omfatta utöver Åland, även de svenskspråkiga regionerna i Åbo skärgård, Vasa/Österbotten samt Nyland/Borgå/Raseborg.
- c Rättshjälpsdistriktets chef dit Åland hör, bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan tavoite sekä kahdeksan että kuuden oikeusapupiirin toimintamallissa on kannatettava, koska hallinnolliset tehtävät vievät virastoissa yleensä paljon työaikaa ja niiden päällekkäistä suorittamista saman hallinnonalan eri toimipisteissä on syytä välttää.

Korkein hallinto-oikeus ei tunne oikeusavun ja edunvalvonnan sisäistä käytännön toimintaa, joten on vaikea ottaa kantaa siihen, tulisiko toiminta järjestää kuuden vai kahdeksan oikeusapupiirin pohjalta.

Väestöennusteiden mukaan väestö jatkossa keskittyy pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin kasvukeskuksiin. Tähän nähden kuuden oikeusapupiirin toimintamalli voisi kestää aikaa paremmin. Tämä malli myös keskittäisi hallintoa, jolloin voimavaroja vapautuisi ydintehtäviin.

Turun hovioikeus lausuu erojen kahdeksan ja kuuden oikeusapupiirin välillä olevan pieniä. Mietinnön jakson 5.2.2 toisessa kappaleessa mainituin perustein hovioikeus asettaa puoltamaan kuuden oikeusapupiirin vaihtoehtoa.

Vaasan hovioikeudella ei ole edellytyksiä arvioida eri vaihtoehtojen keskinäistä paremmuusjärjestystä. Hovioikeuden toiminnan kannalta ehdotetuilla aluerajoilla ei ole olennaista merkitystä.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus katsoo, että oikeusaputoiminnalla ja poliisihallinnolla ei ole sellaista yhteistoimintaa, jonka vuoksi oikeusaputoiminta pitäisi organisoida silmälläpitäen uutta poliisiorganisaatiota. Oikeusaputoiminta toimii kilpailutilanteessa yksityisen asianajotoiminnan kanssa. Tässä kilpailussa menestyminen edellyttää mahdollisimman yksinkertaista ja kevyttä hallinto-organisaatiota. Mietinnössä kuvattu kahdeksan oikeusapupiirin muodostaminen edellyttäisi nykytilanteeseen nähden kahden uuden piirihohtajan nimittämistä ja kahdeksan uuden toimiston johtajan nimittämistä. Johtajien määrä siis lisääntyisi vaikka toimistojen lukumäärä on viime vuosina radikaalisti vähentynyt. Vertailun vuoksi poliisihallinnon uudella organisaatiolla on päinvastoin pyritty vähentämään hallinnollisia johtajia, jotta voimavaroja voitaisiin kohdentaa enemmän perustyöhön.

Etelä-Savon käräjäoikeuden käsityksen mukaan sen paremmin kahdeksan kuin kuuden oikeusapupiirin perustaminen ei ole kannatettavaa.

Käräjäoikeus toteaa, että sekä kahdeksan että kuuden oikeusapupiirin perustaminen mietinnön kohdassa 5.2.3. kuvattuine toimenkuvineen vaikuttaa liian moniportaiselta ja pirstaleiselta järjestelmältä. Vastuu ja valta siirtyisivät yksittäisiltä oikeusaputoimistolta ja niiden johtajilta piirin johtajalle, joka kuitenkin ei ole minkään piirinsä oikeusaputoimiston johtaja eikä lainkaan tekemisissä sen paremmin oikeusapu- kuin edunvalvonta-asiakkaiden kanssa.

Kuten mietinnössä todetaan asiakkaan kannalta menettelytapojen ja käytäntöjen tulisi olla samanlaisia. Mitä pirstaleisempi ja moniportaisempi järjestelmä luodaan, sitä suurempi vaara on, että menettelytavat ja käytännöt vaihtelevat eri puolella maata.

Helsingin käräjäoikeuden puoltaa kuuden oikeusapupiirin mallia. Se vastaa pitkälle nykyistä jakoa ja tässä mallissa oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen eriyttäminen olisi mahdollista. Työryhmä on arvioinut tämän vaihtoehdon kustannusneutraaliksi. Kahdeksan piirin malli edellyttää lisähenkilöstön palkkaamista, tosin tätäkin vaihtoehtoa on arvioitu kustannusneutraaliksi laajassa mielessä.

Oulun käräjäoikeus pitää sinänsä ajatusta yhtenäisestä toimialuejaosta oikeusministeriön alaisissa virastoissa sekä hallinnon keskittämisestä kannatettavana. Ehdotuksen mukaan oikeusapupiirit olisivat virastoja. Tämä tarkoittaisi sitä, että maantieteellisesti toisiaan lähinnä olevat oikeusaputoimistot olisivat saman viraston alaisuudessa. Miettiä tulisi, aiheuttaako tämä esteellisyystilanteita siten, että samaan virastoon kuuluvien toimistojen julkiset oikeusavustajat eivät voisi avustaa toistensa vastapuolia, kuten on käynyt yhdistetyissä oikeusaputoimistoissa. Tämä aiheuttaisi lisää ohjauksia yksityisille avustajille.

Ehdotuksen mukaan tulosneuvotteluja ei käytäisi enää oikeusaputoimistokohtaisesti, vaan piirikohtaisesti oikeusministeriön kanssa. Oikeusapupiirin johtaja neuvottelisi tämän jälkeen toimistokohtaisesti tulostavoitteesta. Tämä vaikuttaisi selkeästi oikeusaputoimistojen itsenäisyyteen. Kunkin toimiston muun muassa alueelliset erityistarpeet tulisi pystyä huomioimaan tulosneuvotteluissa, mikä tulisi parhaiten esille toimistokohtaisissa tulosneuvotteluissa. Joka tapauksessa olisi tärkeää, että kukin oikeusaputoimisto voisi vaikuttaa tulosneuvotteluihin neuvottelemalla oikeusapupiirin johtajan kanssa tilanteestaan ja tarpeistaan jo ennen tulosneuvotteluja.

Ehdotettu menettely tarkoittaisi sitä, että oikeusaputoimistojen hallintoa hoidettaisiin yleensä kaukana useimmista piirin oikeusaputoimistoista, mikäli oikeusapupiirin johtajan toimipaikka sijaitsee yhdessä piirin oikeusaputoimistoista. Riskinä on, kuten mietinnössäkkin todetaan, että oikeusapupiirin johtaja keskittyessään pelkästään hallinto-tehtäviin etäännyisi käytännön oikeusaputyöstä ja käytännössä hallintoa jäisi kuitenkin oikeusaputoimistojen hoidettavaksi pitkien välimatkojen ja suuren henkilöstömäärän vuoksi.

Pirkanmaan käräjäoikeus toteaa, että käräjäoikeuden näkökulmasta nykyinen rakenne on ollut toimiva. Käräjäoikeus pitää siten perusteltuna, että tämä organisointimuoto säilyy.

Kahdeksan ja kuuden oikeusapupiirin perustamisen hyödyt ja haitat ovat pitkälti samanlaiset. Hallinnon kustannukset ovat sitä pienemmät, mitä vähemmän piirejä on. Käräjäoikeus pitää kuitenkin kahdeksan oikeusapupiirin jaottelua parempana, koska se noudattaa oikeusministeriön oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 ilmaistua tavoitetta, että oikeusavun ja poliisin toimialuejako olisi yhtenevä.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden toiminnan kannalta kahdeksan tai kuuden oikeusapupiirin muodostamisessa ei ole oleellista eroa, sillä Itä-Suomen oikeusapupiiri käsittäisi samat oikeusaputoimistot molemmissa malleissa.

Tämän vuoksi käräjäoikeus kiinnittää tässä yhteydessä huomiota vain siihen yleiseen lähtökohtaan, että organisaatiomuutoksilla saavutettavien etujen tulisi olla selvästi merkittävämmät kuin muutoksista aiheutuvat haitat. Oikeusapupiirien suuri koko ja pitkät keskinäiset välimatkat sekä henkilöstön ja toimipaikkojen suuri lukumäärä johtavat siihen riskiin, että uudistuksella tavoiteltu hallinnon tehostaminen jää tosiasiallisesti saavuttamatta, koska osa hallintotehtävistä jää kuitenkin käytännössä yksittäisten toimistojen vastuulle.

Sekä syyttäjänvirastojen että poliisilaitosten rakenneuudistusten yhteydessä organisaatiomuutokset ovat vaikeuttaneet yhteistoimintaa tuomioistuinlaitoksen kanssa useissa merkittävässä käytännön asioissa vastuuhenkilöiden vaihtumisen tai suoranaisten puuttumisen vuoksi. Muutosten vaikutus heijastuu siten huomattavasti laajemmalle kuin kysymyksessä olevan viraston omaan toimintaan.

Pohjois-Savon kärjäoikeus toteaa keskeistä olevan, että oikeusapujärjestelmä toimii sujuvasti ja että oikeusapupalveluja on saatavissa niin, että juttujen joutuisa käsittely ei vaarannu. Kansalaisille on tärkeää, että he saavat palvelut kohtuullisen asiointimatkan päästä.

Mikäli nämä edellytykset täyttyvät, kärjäoikeuksien kannalta ei ole kovin merkittävää, millainen oikeusavun ja edunvalvonnan organisaatio on. Valtiontalouden tilanne huomioon ottaen ei tunnu kuitenkaan järkevältä muuttaa toimivaa järjestelmää sellaiseen suuntaan, että se tulisi nykyistä kalliimmaksi. Poliisipiirien mukaiseen jakoon pyrkiminen ei tunnu tarpeelliselta oikeusavun toiminnan kannalta.

Satakunnan kärjäoikeus ei kannata esitystä. Toteutuessaan malli lisäisi hallintoon kuuluvien resurssien tarvetta ilman, että siitä olisi saatavissa vastaavaa hyötyä nykyiseen piirimäärään verrattuna. Piirit eivät kahdeksan piirin mallissa edelleenkään olisi yhtenevät poliisi- ja syyttäjäpiirin kanssa.

Esitetyn organisaatorakenteen etuna on kirjattu, että se vastaisi oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa asetettua tavoitetta. Tämän edun saavuttaminen jää epäselväksi.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 on kohdassa 2.3 Asianajo ja julkinen oikeusapu tavoitteeksi n:o 45 esitetty julkisen oikeusavun kattavuuden tarkistaminen, tavoitteeksi n:o 46 oikeusaputoimistoverkoston hallinnollisen uudistamisen jatkaminen ja tavoitteeksi n:o 47 oikeusavun sähköisen asioinnin ja etäpalveluiden laajentaminen. Näistä tavoitteista esitetty organisaatiomalli voisi palvella tavoitteen n:o 46 saavuttamisessa. Tämän tavoitteen sisällön osalta oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa on todettu, että lyhyen aikavälin tavoitteena on vähentää oikeusaputoimistojen lukumäärää nykyisestä 34:stä 27:ään ja, että lisäksi selvitetään valtion oikeusaputoimistojen organisaatorakenteen kokonaisuudistuksen tarve. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on oikeusapuviraston perustamisen vaikutusten selvittäminen.

Kahdenkymmenen seitsemän oikeusaputoimiston tavoite saavutetaan jo päätetyillä toimenpiteillä vuoden 2015 alusta lähtien. Mietintöön ei ole kirjattu, että esitetty kahdeksan oikeusapupiirin organisaatorakenne vähentäisi oikeusaputoimistojen lukumäärää 27:stä.

Esitys ei edesauta oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 julkisen oikeusavun kattavuudelle, oikeusavun sähköiselle asioinnille ja etäpalveluiden laajentamiselle asetettuja tavoitteita.

Rauman ja Satakunnan oikeusaputoimistojen kuuluminen samaan oikeusapupiiriin on sinänsä kannatettava uudistus.

Varsinais-Suomen kärjäoikeus toteaa, että erot vaihtoehtojen välillä ovat pienet. Esityksillä ei ole vaikutusta Varsinais-Suomen kärjäoikeuden tuomiopiirissä.

Österbottens tingsrätt konstaterar att för domstolsväsendet har det ingen betydelse ifall rättshjälpsdistrikten är åtta till antalet.

JHL:n kanta kahdeksan oikeusapupiirin muodostamiseen on kielteinen, koska on olemassa parempi vaihtoehto (kuusi oikeusapupiiriä). Kahdeksan oikeusapupiirin malli aiheuttaa todennäköisesti enemmän kustannuksia kuin kuuden oikeusapupiirin malli.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää kahdeksan oikeusapupiirin muodostamista pääosin hyväksyttävänä muutoksena, siltä osin kuin muutoksia on nyt ehdotettu, sillä ehdolla, että hallinnollinen työ myös faktisesti siirtyy ylemmälle tasolle.

Yhdistys pitää reaalisenä riskinä sitä, että moni hallinnollinen tehtävä jää käytännössä edelleen yksittäisen oikeusaputoimiston vastuulle. Tässä tapauksessa muutos aiheuttaisi hallinnollisia kustannuksia ilman, että muutoksesta olisi verrattavaa hyötyä.

Selkeä vastuunjako erityisesti piirijohtajan ja johtavan julkisen oikeusavustajan välillä olisi tältä osin erinomaisen tärkeää. Kahdeksan oikeusapupiirin päällikköä vaikuttaa myös tässä suhteessa hieman liialliselta, ja voisi olla parempi muodostaa vain kuusi piiriä.

Edelleen tulisi ottaa huomioon, että piirien muodostaminen saattaa aiheuttaa esteellisyyksiä piirien sisällä. Ratkaisuna ongelmaan olisi nimenomainen säännös laissa, joka estäisi esteellisyyksien synnyn.

OHK ry ei kannata vaihtoehtoa, koska se edellyttäisi lisähenkilöstön palkkaamista.

Suomen Asianajajaliitto ei kannata oikeusapupiirien määrän lisäämistä nykyisestä kuudesta piiristä kahdeksaan piiriin. Asianajajaliitto katsoo tämän lisäävän kustannuksia ilman, että uudistukselle saavutettaisiin kustannuslisäyksiä vastaavia hyötyjä.

Suomen Tuomariliitto vastustaa vaihtoehtoa. Esitetty vaihtoehto merkitsisi hallinnon siirtämistä pois oikeusaputoimistoilta ja oikeusapupiirien johtajien syrjäytymistä substanssityöstä. Tämä etäännyttäisi tarpeettomasti hallintoa ja johtaisi todennäköisesti jäykempään hallintomenettelyyn. Vaarana olisi oikeusapupiirin johtajan vieraantuminen substanssityöstä ja sen uusista ilmiöistä. Tämä vaikeuttaisi johtajan mahdollisuuksia ymmärtää oikeusavustajien ja oikeusapusihteerien ongelmia.

3.4 Kuuden oikeusapupiirin muodostaminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) pitää hyvänä ja toimivana kuuden piirin mallia. Mallissa piirien väliset kokoerot ovat pienemmät kuin esimerkiksi kahdeksan piirin mallissa. Malli on myös kustannusneutraali ja vastaa poliisin ja syyttäjien toimialuejakoa. Poliisi-piirien mukainen malli hyödyttäisi edunvalvontaa, koska se noudattaa pääosin maistraattien jakoa.

Tässä mallissa oikeusapupiirien johtavat voisivat keskittyä pelkästään johtamiseen. Kaksoisrooli poistuisi, mitä on pidettävä hyvänä asiana. Hallinto yhtenäistyisi ja keskityisi. Pelkästään johtamista tekevien johtajien olisi mahdollista panostaa yhteisten menettelytapojen ym. kehittämiseen. Keskitetty hallinto olisi tehokasta. Yhteistoiminnalle ja työsuojelulle saataisiin yhdenmukaiset kehykset ja toimintamallit.

Oikeusapu ja edunvalvonta tulisi tässäkin mallissa eriyttää, koska esteellisyydet ovat ongelma. Samalla edunvalvonta tasa-arvoistuisi oikeusavun kanssa samalle arvoviivalle.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) sekä **Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** pitävät työryhmän esittämistä vaihtoehdoista parhaimpana esitystä kuuden oikeusapupiirin muodostamisesta. Lausunnon mukaan tällä hetkellä käytössä oleva organisaatorakenne sekä se, että kukin oikeusaputoimisto on oma virasto, on kuitenkin paras vaihtoehto.

Mikäli tulevaisuudessa päädyttäisiin työryhmän esittämällä tavalla kuuden oikeusapupiirin muodostamiseen, olisi se mahdollista muodostaa työryhmän esittämällä tavalla. Tässäkin tapauksessa emme kuitenkaan pidä hyvänä vaihtoehtona oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä. Kuuden oikeusapupiirin muodostamiseen liittyvän organisaatorakenteen etuina ja haittoina voidaan pitää niitä seikkoja, jotka työryhmä on tuonut esille mietinnön sivulla 58.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) toteaa kuuden viraston vastaavan lukumäärältään nykyistä oikeusapupiirijakoa. Tässä mallissa Helsinki ei olisi oma virastonsa kuten kahdeksan viraston (piirin) mallissa on suunniteltu olevan. Myös joitakin muita eroja nykyiseen piirijakoon on tehty. Kaakkois-Suomen oikeusapupiirin osalta kuuden viraston malli on sama kuin kahdeksalla virastolla, joten tältä osin tilanne olisi sama molemmissa malleissa.

Mitä vähemmän hallinnollisia kokonaisuuksia on, sen helpompaa on valtakunnallisesti sopia esimerkiksi yhtenäisistä menettelytavoista, toisaalta sen vaikeampaa viedä yhtenäisiä käytäntöjä arjen toimintaan.

Edunvalvonnan kannalta voisi olla hyvä, jos maistraattien virastojako olisi sama kuin oikeusapu- ja edunvalvontapiirien rajat ja ettei edunvalvontayksiköiden tarvitsisi toimia eri maistraattien alueella. Tämä seikka ei kuitenkaan ole ratkaisevassa merkityksessä virastojen määrää harkittaessa.

Turun oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Marja-Leena Levänen (Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto) pitää parhaimpana vaihtoehtona kuuden oikeusapupiirin mallia. Erityisen huolestuttavana lausunnossa tuodaan esiin ajatus siitä, että oikeusapupiiri olisi virasto, koska tästä seuraisi väistämättömästi jääviys oikeusapupiirin sisällä olevien eri toimistojen kesken. Saman viraston henkilökuntaan kuuluvat oikeusavustajat eivät voi prosessata toisiaan vastaan. Jäävittömän oikeusavustajan löytämiseksi pitäisi matkustaa toiseen oikeusapupiiriin.

Hallinto-oikeudet ovat useissa ratkaisuisissa ottaneet kantaa oikeusavun asiointimatkoihin. Ratkaisujen mukaan 60-80 kilometrin asiointimatkat ovat liian pitkiä ja oikeusapupäätös olisi pitänyt tehdä paikkakunnalla toimivalle yksityiselle asianajajalle.

Rakennemuutoksen yhtenä lähtökohtana on ollut se, että hallintoa keskitettäisiin ja nykyisten toimiston johtajien työpanosta pystyttäisiin käyttämään ns. substanssityöhön. Samaan tulokseen päästäisiin nykyisessä järjestelmässäkin. Nykyisille oikeusaputoimen johtajille voitaisiin siirtää lisää hallinnollisia tehtäviä oikeusaputoimistoista. Esimerkiksi budjetin osalta oikeusaputoimen johtaja saisi piiriensä varten määrärahan, jonka hän sitten jakaisi piirissään.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) kannattaa kuuden piirin säilyttämistä.

Piirien nimien osalta tässä mallissa toimisto esittää Sisä-Suomen oikeusapupiirin nimen sijasta nimeksi Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, joka kuvaisi esitettyä paremmin todellista piirin aluetta ottaen huomioon laajan läntisen rannikkoalueen.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta toteaa, että kuuden piirin malli on taloudellisesti parempi vaihtoehto kuin kahdeksan piirin malli. Piirit olisivat kuitenkin liian isoja, jolloin hallintoa jäisi toimistoille.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää työryhmän ehdotusta kuuden oikeusapupiirin muodostamisesta riittämättömänä turvaamaan organisaatiouudistukselle asetetut tavoitteet. Kuuden oikeusapupiirin mallissa hallinto keskitettäisiin kuuteen piiriin. Vaikka uudistuksella saataisiin piiritasolla hallinnosta yhtenäisempää, valtakunnallinen yhtenäisyys jäisi edelleen puuttumaan. Suurimpana puutteena ehdotetussa mallissa nähdään se, että valtakunnallinen ja tehokas ohjaus, johtaminen, valvonta sekä kehittäminen jäisivät edelleen puuttumaan. Puuttumaan jäisivät lisäksi sekä talous- että henkilöstöhallinnon vahva osaaminen ja prosessinomistajuus.

Mainituilla perusteilla Helsingin oikeusaputoimisto ei pidä työryhmän ehdotusta kuuden oikeusapupiirin muodostamisesta sellaisenaan kannatettavana.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että esitys kuuden oikeusapupiirin muodostamisesta on paras esitetyistä vaihtoehtoista. Työryhmän esitys siitä, että kuuden oikeusapupiirin johtajat keskittyisivät lähtökohtaisesti johtamis-, kehittämis- ja hallintotehtäviin on hyvä vaihtoehto. Kolmen henkilön johtotiimi on liian pieni.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että kuuden oikeusapupiirin muodostaminen edellyttäisi kolmea henkilöä suuremman hallintoyksikön.

Lausunnossa esitetään, että johtotiimiin siirtyisivät kaikki tällä hetkellä viroissa toimivat hallintosihteerit, jolloin todellisuudessa hallinto siirtyisi keskitetysti oikeusapuja edunvalvontatoimiston johtajalle. Työryhmä ei ole huomionnut sitä, kuinka paljon hallintosihteerit hoitavat kussakin virastossa hallintoa. Mikäli laskujen hyväksymiset, budjettiasiat, nimittämisasiat, erilaisten valtuuksien myöntämiset yms. siirtyvät ns. hallintoyksikköön niin johtavilta edunvalvojilta ja johtavilta oikeusavustajilta poistuu huomattava osa työtehtävistä, jolloin he voivat keskittyä edunvalvonta- ja asianajotyöhön.

Johtavan oikeusavustajan ja johtavan edunvalvojan toiminnan keskittyessä substanssityöhön ja johtamisen ollessa tosiasiaa vain lähiesimiehenä toimimista asiamääriä sekä päämiesmääriä voidaan lisätä. Johtamista voitaisiin delegoida henkilöstölle yli 20 henkilön yksiköissä. Vastuuta jaettaisiin tiimien vetäjille, mikä osaltaan sitouttaisi henkilöstöä enemmän kehittämistyöhön. Oikeusapupiirin johtajan toimiessa johtavien oikeusavustajien todellisena esimiehenä voitaisiin yhtenäisiä toimintatapoja kehittää.

Miinuksena työryhmä on todennut, että oikeusapupiirin johtavan aika kuluisi valtaosin hallinto- ja johtotehtäviin, jolloin hän etäännyisi käytännön työstä. Tämä on varmaankin jo tällä hetkellä tapahtunut ja on voimakkaasti tapahtumassa myös johtavan julkisen oikeusavustajan osalta. Mikäli johtava julkinen oikeusavustaja on pitkään suuren henkilöstömäärän johtajana eli edunvalvonnan ja oikeusavun kuuluessa hänen vastuualueeseensa, niin myös hän etäännyy käytännön työtehtävistä. Toisena miinuksena on katsottu, että hallintotehtävät jäisivät ehdotetussa mallissa todellisuudessa toimistoille, mutta tämä voidaan välttää sillä, että hallintosihteerit siirretään kokonaisuudessaan hallintoyksikköön. Yksi henkilö pystyy ohjaamaan ja delegoimaan suurempaakin hallintosihteerimäärää kuin kahta. Hallintosihteerit ovat tällä hetkellä toiminnassaan jo hyvin itsenäisiä. Hallintosihteerit voisivat erikoistua hoitamaan vain tiettyjä osa-alueita, jolloin myös heidän asiantuntemuksensa kasvaisi.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto pitää kuuden oikeusapupiirin (viraston) mallia todennäköisesti tehokkaampana ja kustannuksiltaan edullisempänä kuin kahdeksan oikeusapupiirin mallia. Sitä rasittaa kuitenkin lähinnä viraston johtajan tehtävänkuvan liittyvät ongelmat.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston (tai toimistojen) sijoittaminen Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin ei ole perusteltua jo maantieteellisistä syistä Hämeenlinnan sijaitessa paremminkin Länsi-Suomessa ja kun toimiston Forssan toimipaikat ovat selvästi Länsi-Suomea. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto on vuoden 1989 valtiolle siirtymisen jälkeen aina kuulunut Turun oikeusapupiiriin. Luontevampi piiri Kanta-Hämeen oikeusaputoimistolle kuuden piirin mallissa on Lounais-Suomen oikeusapupiiri tai toissijaisesti Uudenmaan oikeusapupiiri.

Keski-Suomen oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan malli ei käytännössä toimi, koska sen toteuttamiseen ei ole varattu riittävää määrää henkilöstöresursseja.

Merkittävä osa piirin johtajalle kaavailuista tehtävistä jäisi edelleen tosiasiallisesti toimistojen hoidettavaksi, koska kiireelliset asiat tulisi toimistoissa ratkaista ennen kuin piirin johtajan kanta ennätettäisiin saada. Lisäksi suuri osa kaavailuista tehtävistä on sellaisia, että niitä hoitaessa on huomioitava paikalliset olosuhteet, jolloin piirin johtaja joutuisi jatkuvasti konsultoimaan toimistojen johtavia. Piirin johtajan alaisuudessa toimivat hallintosihteerit joutuisivat osaltaan konsultoimaan ja delegoimaan tehtäviä toimistojen hallintosihteereille/hallinnollia asioita hoitaville oikeusapusihteereille.

Piirin johtajan ja hallintosihteereiden sijaistaminen muodostuisi erittäin haastavaksi tehtäväksi niin sijaistettaville kuin toimistoissa työskenteleville sijaisille. Seurauksena olisi tehtävien ruuhkautuminen ja viranhaltijoiden ylikuormittuminen.

Toimistojen johtavien viranhaltijoiden työnjohdolliset vaikuttamismahdollisuudet jäisivät vähäisiksi. He joutuisivat kantamaan vastuun ilman että saisivat riittävät valtuudet tuloksetta lopputuloksen mahdollistamiseksi.

Kuuden oikeusapupiirin mallissa sekä piirin johtajan, hallintosihteereiden että toimistojen johtavien viranhaltijoiden toimenkuvat rakentuisivat edellä kuvatun mukaisesti sellaisiksi, että ne eivät olisi omiaan pysyttämään pitkään tehtävissä alan parhaita kykyjä, jolloin avainosaajariski muodostuisi merkittäväksi. Järjestelmä olisi muutoinkin erittäin haavoittuva.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että verrattuna kahdeksan oikeusapupiirin malliin on kuuden oikeusapupiirin mallissa ainoastaan yhdistetty Helsinki ja Uusimaa Uudenmaan oikeusapupiiriksi sekä Pohjanmaa ja Sisä-Suomi Keski-Suomen oikeusapupiiriksi. Muiden oikeusapupiirien osalta malli on identtinen kahdeksan oikeusapupiirin mallin kanssa.

Virkaluvultaan pienimmässä oikeusapupiirissä (Kaakkois-Suomi) olisi 108 virkaa ja suurimmassa (Uusimaa ja Keski-Suomi) 184. Tässäkin kokoeroa olisi mahdollista pienentää muodostamalla piirit esityksestä poikkeavalla tavalla. Maantieteellisesti oikeusapupiirit olisivat suurehkoja, mikä voi vaikeuttaa käytännön hallinnointitehtävien hoitoa.

Kaakkois-Suomen oikeusapupiirin kannalta tilanne on sama kuin kahdeksan oikeusapupiirin mallissa; Kanta-Hämeen sijasta piiriin voisi yhdistää maantieteellisesti enemmän kaakonkulmilla olevan oikeusaputoimiston (Etelä-Savo tai Itä-Uusimaa).

Oulun oikeusaputoimisto pitää kuuden oikeusapupiirin muodostamista vaihtoehtoista kannatettavimpana. Viraston päätösvalta säilyy paremmin alueella verrattuna vielä keskitetympiin vaihtoehtoihin.

Oulun oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta kannattaa kuuden piirin muodostamista. Rakenne vastaisi nykyistä rakennetta. Lausunnossa nostetaan esille seuraavat seikat:

- a Piirin nimestä tulisi ilmetä, että se kattaa sekä oikeusavun että edunvalvonnan.
- b Voisiko nykyistä rakennetta hyödyntää vielä ehdotettua enemmän siten, että nykyisille oikeusaputoimen johtajille ja heidän hallinto-/osastosihteereille siirtyisi piirien johdon tehtävät, niin ettei uusia rekrytointeja tarvitsisi tehdä. Näin säästyisi huomattavasti palkkausmenoja, joita voitaisiin osoittaa hallinnon sijasta asiakaspalvelutyöhön oikeusapuun ja edunvalvontaan.
- c Jatkossa piirin johtajan tulee voida olla joko oikeusavun tai edunvalvonnan, mieluiten molempien, asiantuntija. Piirin johtaja ei voi siis jatkossa olla automaattisesti oikeusavun puolelta.
- d Yhden esimiehen alaisuuteen esitetty max 8-20 henkilöä on järkevää. Tätä suuremman henkilökunnan esimiehenä toimiminen on todella haastavaa ja aikaa vievää ilman lähiesimiehiä. Noin 30 henkilön esimiehenä ei ehdi virka-aikana hoitamaan riittävän laadukkaasti sekä edunvalvonnan substanssia että toimiston henkilöstö- ja taloushallintoa. Esimiehillä olisi kuitenkin hyvä olla jonkin verran myös substanssiasioita hoidettavana, jotteivät he vieraannu siitä.
- e Mikäli hallinto-/osastosihteereille suunnitellaan lähiesimiesasemaa, virat tulisi laittaa hakuun. Nykyiset hallinto-/osastosihteerit toimivat asiantuntijana, ei esimiehen, tehtävissä.
- f Mikäli oikeusapu ja edunvalvonta ovat samoissa toimitiloissa, erilliset sisäenkäynnit ja ”omat puolet” lienevät keino estää esteellisyyksien syntymistä.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää kuuden oikeusapupiirin muodostamista parempana kuin kahdeksan. Kuusi piiriä turvaa yhtenäiset toimintatavat paremmin kuin useammat. Piirejä voisi ehkä olla jopa vain viisi tai neljä. Esitetyissä malleissa hallintotyö siirtyisi suurelta osin toimistoilta piireille, mikä itse oikeusavun ja edunvalvonnan substanssityön kannalta olisi hyvä asia. Toisaalta mietityttää, pystyykö piirin johtaja ja kaksi hallintosihteeriä hoitamaan kaikki heille ajatellut tehtävät suuressa piirissä vai valuisivatko hallintotehtävät takaisin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoille. Piirin toimisto olisi henkilökuntamäärän vuoksi myös helposti haavoittuva esimerkiksi sairaustapauksissa. Piireihin olisi varauduttava sen vuoksi palkkaamaan lisähenkilökuntaa. Toisaalta saman kokonaistyöntekijämäärän jakautuminen harvempiin toimistoihin voisi tehostaa työtehtävien joustavaa jakamista ja vähentää piirin haavoittuvuutta. Kullakin piirillä tulisi olla oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista erilliset toimitilat, ettei jääviysvaikutelmaa syntyisi ulkopuolisille.

Porin oikeusaputoimisto ei pidä kuuden piirin toimiston ratkaisua kustannusneutraalina. Tässä mallissa palkkattavaksi tulee kuusi uutta toimiston päällikköä ja 12 sihteeriä. Lisäksi tulevat toimitilaongelmat ratkaistavaksi. Hallinnollinen työmäärä on luonnollisesti hieman isompi kuin kahdeksan oikeusapupiirin mallissa. Hallinnollisen työn kykenee tässä mallissa suorittamaan suunnitellulla henkilöstöllä, joskin kosketus oikeusaputoimistojen arkeen saattaa jäädä pinnallisemmaksi kuin kahdeksan piirin mallissa. Piirit ovat isompia ja vaikeammin hallittavissa. Muuten viitataan soveltuvien osien, mitä on lausuttu kahdeksan piirin mallin osalta.

Rauman oikeusaputoimisto ei kannata esitettyä muutosta, koska katsoo, että toimistojen itsenäisyys tulisi säilyttää. Tällöin työ on mielekästä myös johtavan julkisen oikeusavustajan kannalta. Toimisto kuitenkin katsoo, että kuusi oikeusapupiiriä on parempi vaihtoehto kuin kahdeksan oikeusapupiiriä. Oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä ei kannateta pienissä toimistoissa. Pieneksi toimistoksi on katsottu alle 20 henkilöä, kun taas lausunnonantaja pitää 20 hengen toimistoa pienenä verrattuna muihin valtion yhä suureneviin virastoihin.

Ehdotettu piirijako on hyvä. Piirien kokoja ei koskaan saada yhtä suuriksi johtuen väen keskittymisestä kaupunkeihin.

Hyvää olisi, että hallintotehtävät vähenisivät toimiston johtajilta, lähinnä suunnitelmien laatimiset voisi keskitetyksi tehdä muualla. Se, että kaikki hallintotehtävät hoidettaisiin piirissä, ei yksinkertaisesti tule onnistumaan. Jos piirin johtaja keskittyy vain hallintotehtävien hoitoon, suunnitelmien ja strategioiden laatimiseen, erkaantuu hän vähitellen käytännön oikeusaputyöstä.

Mietinnössä todetaan, että tällä vaihtoehdolla ei olisi vaikutuksia toimitila- tai muihin menoihin – arvio ei Rauman oikeusaputoimiston osalta pidä paikkaansa, jos oikeusapu ja edunvalvonta eriytetään. Eriyttämisestä tulee lisäkustannuksia, koska kahdelta paikakunnalta on etsittävä uudet toimitilat molemmille toimistoille, muutot ja huonekalut maksavat.

Huonoa on, että toimistojen itsenäisyys katoaa ja joku muu jossakin päättää toimiston asioista. Sen sijaan suunnitelmat, ym. voisi siirtää piirin johtajan tehtäväksi.

Rovaniemen oikeusaputoimisto kannattaa tätä vaihtoehtoa. Piirien kokoerot ovat pienemmät ja hallinto keskitetympää sekä kustannuksiltaan edullisempi kuin kahdeksan oikeusapupiirin vaihtoehdossa.

Perustelut:

- koska hallintotehtävät siirrettäisiin oikeusapupiirien johtajalle ja hallintosihteereille, voimavaroja vapautuisi asianajo- ja edunvalvontatehtäviin
- hallinto olisi yhtenäisempää
- johtaminen ammattimaista, kun piirin johtaja voi keskittyä pelkästään johtamiseen

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että esitettyssä kuuden oikeusapupiirin mallissa piirit ovat henkilömäärältään erikokoiset ja mietittäväksi jää, voidaanko rakennetta muokata siihen suuntaan, että saataisiin samankokoisia piirejä.

Lausunnon mukaan olisi pohdittava pitäisikö esitettyssä mallissa etukäteen päättää, mikä olisi kunkin oikeusapu- ja edunvalvontapiirin keskuspaikka, mikäli oikeusapupiirin johtajan virka on tarkoitettu vakinaiseksi.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja ja hallintosihteerit muodostaisivat itsenäisen hallintoviranomaisen, jolla pitäisi olla omat tilat erillään paikkakunnan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista. Esitettyssä Keski-Suomen (parempi olisi Sisä-Suomi) oikeusapupiirissä Tampere olisi keskeinen paikka oikeusapu- ja edunvalvontapiirin hallintoviraston sijaintipaikaksi.

Pohdittava olisi myös sitä, jos piiri on virasto, voivatko oikeusaputoimistot toimia toistensa vastapuolina.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Distriktens antal och regional fördelning skulle lämpligast följa hovrätts- och tingsrätts regioners regionala fördelning, dock med undantag av de svenskspråkiga regionerna som kunde bilda ett eget distrikt (6 i riket + 1 på Åland = 7).
 - i. ett eventuellt rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör ha som sitt ämbetsspråk svenska. Denna aktuella myndighet bör erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Även denna aktuella myndighets bruksspråk bör vara enbart svenska. => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och att Själv-

styrelselagens avsikt och anda undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande.

- ii. Ett eventuellt rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte/chef på Åland. Enbart då garanteras långsiktigt Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet samt tillgänglighet och närhet.
- b. Ett eventuellt Ålands- och Svenskfinlands rättshjälpsdistrikt, skulle eventuellt kunna omfatta utöver Åland, även de svenskspråkiga regionerna i Åbo skärgård, Vasa/Österbotten samt Nyland/Borgå/Raseborg.
- c. Rättshjälpsdistriktets chef bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan tavoite sekä kahdeksan että kuuden oikeusapupiirin toimintamallissa on kannatettava, koska hallinnolliset tehtävät vievät virastoissa yleensä paljon työaikaa ja niiden päällekkäistä suorittamista saman hallinnon eri toimipisteissä on syytä välttää.

Korkein hallinto-oikeus ei tunne oikeusavun ja edunvalvonnan sisäistä käytännön toimintaa, joten on vaikea ottaa kantaa siihen, tulisiko toiminta järjestää kuuden vai kahdeksan oikeusapupiirin pohjalta.

Väestöennusteiden mukaan väestö jatkossa keskittyy pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin kasvukeskuksiin. Tähän nähden kuuden oikeusapupiirin toimintamalli voisi kestää aikaa paremmin. Tämä malli myös keskittäisi hallintoa, jolloin voimavaroja vapautuisi ydintehtäviin.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus pitää kuuden oikeusapupiirin muodostamista parhaana vaihtoehtona.

Turun hovioikeus lausuu erojen kahdeksan ja kuuden oikeusapupiirin välillä olevan pieniä. Mietinnön jakson 5.2.2 toisessa kappaleessa mainituin perustein hovioikeus asettuu puoltamaan kuuden oikeusapupiirin vaihtoehtoa.

Vaasan hovioikeudella ei ole edellytyksiä arvioida eri vaihtoehtojen keskinäistä paremmuusjärjestystä. Hovioikeuden toiminnan kannalta ehdotetuilla aluerajoilla ei ole olennaista merkitystä.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus toteaa, että mikäli oikeusaputoiminta organisoidaan nykyisellä tavalla, jossa oikeusministeriön ja oikeusaputoimistojen välillä on oikeusapupiirit, on nykyisen kuuden oikeusapupiirin malli parempi kuin kahdeksan oikeusapupiirin malli. Ei ole mitään perusteltua syytä sille miksi oikeusministeriön ja oikeus-

aputoimistojen välissä pitäisi olla kahdeksan hallinnollista johtajaa, kun kuudellakin johtajalla hallinto tulee hoidetuksi.

Etelä-Savon käräjäoikeuden käsityksen mukaan sen paremmin kahdeksan kuin kuuden oikeusapupiirin perustaminen ei ole kannatettavaa. Käräjäoikeus toteaa, että sekä kahdeksan että kuuden oikeusapupiirin perustaminen mietinnön kohdassa 5.2.3. kuvattuine toimenkuvineen vaikuttaa liian moniportaiselta ja pirstaleiselta järjestelmältä. Vastuu ja valta siirtyisivät yksittäisiltä oikeusaputoimistolta ja niiden johtajilta piirin johtajalle, joka kuitenkin ei ole minkään piirinsä oikeusaputoimiston johtaja eikä lainkaan tekemisissä sen paremmin oikeusapu- kuin edunvalvonta-asiakkaiden kanssa.

Kuten mietinnössä todetaan asiakkaan kannalta menettelytapojen ja käytäntöjen tulisi olla samanlaisia. Mitä pirstaleisempi ja moniportaisempi järjestelmä luodaan, sitä suurempi vaara on, että menettelytavat ja käytännöt vaihtelevat eri puolella maata.

Helsingin käräjäoikeus lausunnon mukaan mietinnössä ei ole esitetty arvioita hallinnollisen työn osuudesta johtavien julkisten oikeusavustajien työssä. Pyrkimystä hallinnollisten tehtävien keskittämiseen voidaan sinänsä pitää oikeana. Kannanottoa vaikeuttaa tosin edellä mainittu puute tiedoissa näiden tehtävien edustaman osuuden määrittelyssä. Oletettavaa on, että johtavan julkisen oikeusavustajan työ oikeusaputoimistossa tulee joka tapauksessa edelleen sisältämään jonkin verran johtamiseen, hallintoon ja kehittämiseen liittyviä tehtäviä. Kun ehdotuksen mukaan oikeusapupiireistä muodostettaisiin itsenäisiä virastoja, uudistuksella ei olisi esteellisyytilanteita nykyisestä lisääviä vaikutuksia.

Oikeusapupiirejä ja niiden alaisia oikeusaputoimistoja voinee verrata suuriin käräjäoikeuksiin osastojakoineen; hallinto ja tulosneuvottelut oikeusministeriön kanssa on keskitetty, tulostavoitteet osasto/toimistokohtaisia.

Esitetyistä vaihtoehdoista käräjäoikeus puoltaa kuuden oikeusapupiirin mallia. Se vastaa pitkälle nykyistä jakoa ja tässä mallissa oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen eriyttäminen olisi mahdollista. Työryhmä on arvioinut tämän vaihtoehdon kustannusneutraaliksi. Kuuden piirin mallin etuina lienevät myös piirien pienemmät kokoerot ja paremmat mahdollisuudet käytänteiden yhtenäistämiseen.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus puoltaa kuuden oikeusapupiirin säilyttämistä mietinnössä esitettyine muutoksineen ja mietinnöstä ilmenevin perustein.

Mietinnössä on esitetty, että Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto sijoittuisi Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin. Hämeenlinnaa ja Forssaa paikkakuntina, joissa oikeusaputoimiston toimipaikat sijaitsevat, on vaikea mieltää Kaakkois-Suomeen kuuluviksi. Oikeusaputoimiston asiakkaiden tuomioistuinasioita käsitellään pääasiassa Kanta-Hämeen käräjäoikeudessa ja valitusasteena Turun hovioikeudessa. Sekä Keski-Suomen

että Lounais-Suomen oikeusapupiirit olisivat luontevampia Kanta-Hämeen oikeusaputoimistolle.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että ehdotus piirijaosta olisi lähes nykyisen oikeusapupiirijaon mukainen. Edellä kahdeksasta oikeusapupiiristä selostettu koskee myös ehdotusta tältä osin. Henkilöstömäärä olisi suuressa osassa piirejä vielä suurempi kuin kahdeksan oikeusapupiirin mallissa.

Satakunnan käräjäoikeus pitää esitystä kannatettavana.

Nykyisen piirijaon pohjalle rakentuva organisaatiomalli on kustannustehokkaampi kuin kahdeksan oikeusapupiirin malli eikä malli lisää hallinnon vaatimien resurssien määrää.

Tämänkin mallin osalta jää epäselväksi, miten sen toteuttaminen vastaisi oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 asetettua tavoitetta.

Rauman ja Satakunnan oikeusaputoimistojen kuuluminen samaan oikeusapupiiriin on kannatettava uudistus.

Österbottens tingsrätt konstaterar att för domstolsväsendet har det ingen betydelse ifall rättsdjälpsdistrikten är sex till antalet.

JHL:n mielestä kuuden oikeusapupiirin muodostaminen on esitetyistä malleista paras ja toteuttamiskelpoisin. Kuuden oikeusapupiirin jako on osoittautunut toimivaksi. Piirien alueellisesta jaosta voisi vielä käydä keskustelua esimerkiksi siitä näkökulmasta, että tulisiko piirien olla yhteensopivia maistraattien organisaation kanssa? JHL yhtyy mie-tinnössä esitettyihin tätä asiaa puoltaviin perusteisiin.

Julkiset oikeusavustajat ry huomauttaa, että riippuen siitä, miten tämä malli järjestetään, saattaa kuuden oikeusapupiirin malli aiheuttaa hallinnollisen työn ”valumista” alemmalle tasolle. Tästä huolimatta kuuden oikeusapupiirin malli vaikuttaa työryhmän mietinnössään esittämien seikkojen valossa paremmin perustellummalta ja vähemmän kustannuksia lisäävältä kuin kahdeksan oikeusapupiirin malli.

OHK ry puoltaa esitetyistä vaihtoehdoista kuuden oikeusapupiirin mallia.

Kuusi oikeusapupiiriä vastaa pitkälle nykyistä jakoa ja tässä mallissa oikeusapuja ja edunvalvontatoimistojen eriyttäminen olisi mahdollista. Työryhmä on arvioinut tämän vaihtoehdon kustannusneutraaliksi. Mallin etuna ovat myös piirien pienemmät koerot ja paremmat mahdollisuudet käytänteiden yhtenäistämiseen.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa oikeusapupiirien säilyttämistä ja niiden määrän pitämistä ennallaan eli kuuden oikeusapupiirin organisaatiota sekä piirirajojen tarkistamista mietinnössä esitetyllä tavalla.

Suomen Tuomariliitto vastustaa vaihtoehtoa. Esitetty vaihtoehto merkitsisi hallinnon siirtämistä pois oikeusaputoimistoilta ja oikeusapupiirien johtajien syrjäytymistä substanssityöstä. Tämä etäännyttäisi tarpeettomasti hallintoa ja johtaisi todennäköisesti jäykempään hallintomenettelyyn. Vaarana olisi oikeusapupiirin johtajan vieraantuminen substanssityöstä ja sen uusista ilmiöistä. Tämä vaikeuttaisi johtajan mahdollisuuksia ymmärtää oikeusavustajien ja oikeusapusihteerien ongelmia.

3.5 Tehtäväkuvat

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) kannattaa hallinnon keskittämistä. Piirien johtajilla olisi resursseja keskittyä laajemmin johtamiseen ja kehittämiseen. Yhteisten linjausten ja toimintatapojen luominen helpottuisivat, johtajat eivät enää olisi sidoksissa ja riippuvaisia oman yksittäisen oikeusaputoimistonsa johtajan tehtäviin. Kaksi hallintosih-teeriä kummaltakin osaamisalueelta per piiri vaikuttaisi riittävältä, he sijaistaisivat toisiaan.

Oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen on tärkeää, joten yhdistelmävirat eivät olisi mahdollisia pienissäkään toimistoissa.

Työryhmän esittämiin tehtäväkuviin ei ole lausuttavaa. Työryhmä on päätenyt hyväksyttäviin ajatuksiin.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) **sekä Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** toteavat, että oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtäväkuvassa on mainittu muun muassa päättäminen piirin toimistojen virkanimityksistä ja virkavapauksien myöntämisestä yhteistyössä toimiston johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan kanssa. Tältä osin parempana vaihtoehtona voitaisiin pitää, että oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja päättäisi ainoastaan oikeusavustajien ja johtavan yleisen edunvalvojan nimityksistä ja virkavapauksista yhteistyössä toimiston johtavien kanssa. Oikeusaputoimiston muun henkilökunnan nimitykset ja virkavapaudet olisivat kunkin toimiston johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan tehtävänä. Johtavalla julkisella oikeusavustajalla ja johtavalla yleisellä edunvalvojalla on toimistoissa paikanpäällä olevana yleensä paras tuntemus virkanimityksiin ja virkavapauksiin liittyen. Mikäli oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja vastaisi piirinsä kaikkien oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen työntekijöiden virkanimityksistä ja virkavapauksista, lisäisi tämä oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtäviä. Voidaan myös kysyä, olisiko tällaisella järjestelyllä saavutettavissa ainakaan huomattavia etuja verrattuna siihen, että osa työntekijöiden nimityksistä ja virkavapauksista tehtäisiin kentällä johtavan julkisen oikeusavustajan tai johtavan yleisen edunvalvojan toimesta.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajana tulisi jatkossakin olla joku alueen johtavista oikeusavustajista. Tehtävän tulisi olla määräaikainen. Määräaika voisi olla nykyisen mukainen eli enintään viisi vuotta kerrallaan. Budjettivastuun lisääntyminen ja määräaikaisuus lisäisi piirin johtajan tulosvastuuta. Mikäli tulisi tarvetta vaihtaa piirin johtaja, niin määräaikaisessa virassa oleva olisi helpommin vaihdettavissa kuin, jos piirin johtajan virka olisi vakituinen virka. Piirin johtajalla olisi mahdollisuus palata johtavan oikeusavustajan virkaan, koska valittu piirin johtaja olisi myös alueella toimivan toimiston johtava oikeusavustaja.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) toteaa, että lähtökohtaisesti työryhmän ajatuksia hallintoon kuuluvista tehtävistä voidaan pitää oikeina suhteessa aluevastuullisten johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan tehtäviin - käytäntö myöhemmin osoittaa hienosäädön rajat. Viraston johdon työmäärän kannalta on tietenkin suuri merkitys sillä, paljonko henkilökuntaa, osastojen vastuuvetäjiä ja toimipaikkoja virastossa (piirisä) on.

Vaikka jotkut asiat ovat näistä suureista riippumattomia, johdon työn määrä on huikea sekä kuuden että kahdeksan viraston mallissa, vaikka substanssityö jääkin kokonaan pois. Tulisi tarkoin miettiä, kykeneekö viraston päällikkö (piirin johtaja) kahden hallintosihteerin kanssa selviytymään tehtävistään vai pitäisikö harkita esimerkiksi apulaisjohtajan nimittämistä. Apulaisjohtajalle voitaisiin antaa omia vastuualueita ja hän myös sijaistaisi viraston päällikköä ja päinvastoin. Hallinnollisten sihteerien lisäksi olisi hyvä olla kolmaskin sihteerin, jonka pääasialliset työtehtävät olisivat rutiininomaisempia, mutta osittain myös hallintosihteereitä avustavia. Näin sijaistukset sihteerienkin kesken hoituisivat joustavasti eivätkä tehtävät ruuhkaantuisi odottamaan.

Kieku edellyttäneet tiettyä määrää riittävällä kompetenssilla varustettuja käsittelijöitä ja hyväksyjä. Satunnainen sijaistaminen ei tulle toimimaan ja haavoittuvuusmahdollisuudet ovat suuret.

Hallinnollisten sihteerien toimenkuvia harkittaessa voisi olla hyvä miettiä myös sitä, tulisiko toisella hallintosihteerillä olla hyvä talous- ja toisella hyvä henkilöstöhallinnon osaaminen. Tämä palvelisi tehtävien hoitoa ehkä paremmin kuin oikeusapu-/edunvalvontaosaaminen. Hallintoon ja talouteen liittyvät tehtävät ovat lähes samat molemmilla toimialoilla (oikeusapu ja edunvalvonta) ja substanssiriippumattomia.

Helsingin oikeusaputoimisto ei pidä ehdotettuja kuuden ja kahdeksan oikeusapupiirin malleja sellaisenaan kannatettavina, joten toimisto ei ota yksityiskohtaisesti kantaa kuvattuihin tehtäväkuviin. Tehtäväkuvat ja vastuunjako eri toimijoiden kesken tulee huolellisesti pohtia ja rakentaa sen jälkeen, kun toteutettava malli on valittu.

Yleisellä tasolla Helsingin oikeusaputoimisto kiinnittää huomiota siihen, että työryhmän pohtimista tehtäväkuvista puuttuvat vastuutahot ja toimintamallit, jotka vastaisivat sekä tuki- ja hallinto- sekä substanssitehtävien osalta toiminnan tehostumisesta ja

sen edellytyksenä olevista toimintatapojen yhtenäistämistä kokonaisuutena. Ohjaus, johto ja valvonta samoin kuin kehittäminen toteutuu vain piiriorganisaatiotasolla. Valtakunnallinen yhteistyö jäisi ainoastaan työryhmän esittämän piirin johtajien muodostaman yhteistyöryhmän tehtäväksi. Tämän ryhmän tehtäviä tai toimivaltaa ei ole mie-tinnössä kuvattu.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto lausuu oikeusavun ja edunvalvontapiirien johtajilla jo olevan perinteen hiipponen johtamistyöhön, jolloin tällainen yhteistyö varmaan jatkuisi edelleen menestyksekkäästi. Hallintosihteerien määrä pitäisi säilyttää edelleen samana, mutta siirtää heidät johtamisyksikköön. Budjetin kuuluminen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtavalle on hyvä järjestely. Tarkastellessa oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtäviä, kiinnitti huomiota johtajan tehtävä hyväksyä laskut, joka ei kuulu tämän tason johtajalle. Mikäli hallintosihteereitä olisi useita, voitaisiin laskujen hyväksyminen delegoida joillekin heistä.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin hallintosihteerien tehtävänkuvaa on niin laaja, ettei sitä ole mahdollista hoitaa kahden henkilön toimesta. Oikeusaputoimiston johtavalle julkiselle oikeusavustajalle esitetyt tehtävät ovat toimenkuvan mukaiset.

Oikeusaputoimiston ja edunvalvontatoimiston hallintosihteerin tehtäväksi on esitetty, että hallintosihteeri toimisi lähi- tai tiimiesimiehenä kansliahenkilökunnalle. Kansliahenkilökunta viittaa tuomioistuinkäytäntöihin, jotka eivät vastaa oikeusapusihteerien ja edunvalvontasihteerien toimenkuvia. Toimenkuvat hallintosihteereillä on jo niin eriytynyt, siihen mitä oikeusapusihteeri tai edunvalvontasihteeri tekee. Esitetty esimiesasema ei ole tarkoituksenmukainen.

Oikeusaputoimisto näkee jaon kuuteen piiriin parhaaksi esitetyistä malleista ja myös työryhmä on tätä esittänyt, joten se ei ota enemmälti kantaa muihin rakennemalleihin.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo ongelmana piirin johtajan tehtävänkuvassa piirien laajuuden vuoksi olevan, että hänen tulee vastata ja huolehtia sellaisista toimistojen asioista, joita hän ei voine tuntea – ainakaan ilman johtavan viranhaltijan myötävaikutusta. Miten piirin johtaja huolehtii toimiston toiminta- ja menettelytapojen kehittämisestä tai hoitaa toimistojen puolesta eri paikkakunnilla välttämättömän sidosryhmäyhteistyön? Myös laskujen hyväksyminen jäänee muodollisuudeksi.

Iso osa hallintotyöstä on järkevää siirtää piiritasolle, mutta melkoinen osa varmuudella jää kuitenkin substanssityötä tekevään toimistoon. Verrattuna nykyiseen joustavaan hallintoon, etäällä piirissä oleva tuntuu kankealta ja mahdollisesti liki päivittäinen yhteydenpito aikaavievältä. Miten johtavien viranhaltijoiden esimieheksi muuttuva piirin eli viraston päällikkö pitää yhteyttä lähiesimiehiin ja toimipaikkojen henkilöstöön? Kuinka paljon tulee uutta kokousten pitämisen tarvetta – yleisen edunvalvonnan ja oikeusavun eriyttämisen myötä määrältään kaksinkertaistuvien johtavien viranhaltijoiden kanssa? Jokin säännöllinen yhteydenpidon muoto on vahvistettava, jotta piirien johtajat eivät liikaa vieraannu toimistojen arjesta. Ei riitä, että nyt yhä etämmälle

toimistojen arjesta siirrettävät piirien johtajat yhteistyöryhmässään tapaavat vain toisiaan.

On totta, että joidenkin virastokohtaisten ohjelmien laatiminen vie runsaasti resursseja nykyisissä toimistoissa ja että joidenkin ohjelmien laatiminen olisi mielekästä vasta, kun se koskee isompaa henkilökuntaa. Kuitenkin useitten ohjelmien kohdalla paikallisten olosuhteiden huomioiminen on keskeistä ohjelmassa (työsuojelun toimintaohjelma, työterveyshuollon ohjelma jne.), jolloin ne kuitenkin on paikallisesti käsiteltävä. Ajallinen säästö voi jäädä pieneksi.

Erialaisten lausuntojen laatiminen tullee pääosin säilyttää tasolla, missä myös palveluja annetaan, jotta lausuntojen laatijalla on ajantasainen tieto toimistojen arjesta ja käytännöstä.

Mietinnössä jää avoimeksi kysymys, onko piirin johtaja viraston päällikkönä myös työsuojelupäällikkö, kuten nykyiset oikeusaputoimen johtajat piirissä ovat, ja kaavaillaan-ko työsuojeluorganisaatio edelleen rakennettavan vain piiritasolle.

Johtavan julkisen oikeusavustajan/johtavan yleisen edunvalvojan tehtävänkuvan ongelmana on, että valitettavan suuri osa hallintoa todennäköisesti kuitenkin jää toimistoon ja näin johtavan työaika edelleen kuluu muuhun kuin toimeksiantojen/päämiesten asioiden hoitamiseen ja lähiesimiestyöhön. Piirin johtajan avustaminen kaikissa ko. toimistoa koskevissa asioissa merkitsee aiempaan nähden päällekkäistä työtä ja joka tapauksessa siihen käytetty aika on pois substanssityöstä. Edelleen voidaan kysyä, jääkö johtavalle viranhaltijalle riittävästi tosiasiallista valtaa johtaa vastuullaan olevaa tuloksen syntymistä, päätösvallan siirryttyä hänen esimiehelleen.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto toteaa, että työryhmän piirin johtajalle sekä johtavalle julkiselle oikeusavustajalle sekä johtavalle yleiselle edunvalvojalle kaavailema tehtävänkuvana samoin kuin yhdistelmävirat ja piirin johtajan sijaistusta koskevat järjestelyt tulee miettiä nykyistä tarkemmin.

Piirin johtajan on erittäin haastavaa selvittää hänelle kaavailuista tehtävistä ilman, että asiat tosiasiallisesti valmistellaan pitkälti oikeusaputoimistoiden oikeusapu ja edunvalvontayksiköissä, mikä valmistelutyö vie huomattavasti aikaa ja luo vääjäämättä päällekkäisiä työtehtäviä piirin johtajan tehtävien kanssa. Esimerkiksi Keski-Suomen oikeusaputoimiston suurusluokkaa olevassa virastossa (54 htv + työllistämistuella palkatut ym. tilapäistyöntekijät) johtavan julkisen oikeusavustajan työpanoksesta kuluu merkittävästi aikaa erinäisiin rekrytointi- ja henkilöstöhallintoasioihin, joista huomattava osa on kiireellisiä. Näistä piirin johtaja joutuisi jatkossa konsultoimaan johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan kanssa, mikäli toiminnot eriytetään toisistaan. Myös muut piirin johtajalle kaavailut tehtävät on haastavaa jättää pelkätään piirin johtajan vastuulle.

Asiantuntijaorganisaation johtaminen on haasteellinen tehtävä ja se edellyttää riittäviä valtuuksia ja riittävää läsnäoloa sekä valmiutta tarvittaessa hyvinkin nopeaan päätöksentekoon. Tämän vuoksi valta ja vastuusuhteita ei tule eriyttää toisistaan siten, että toimiston johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja jäävät pelkiksi kumileimasimiksi, joilla ei ole riittäviä valtuuksia puuttua havaitsemiinsa epäkohtiin. Tämän vuoksi tulee huolella harkita kykeneekö johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja pelkän lähiesimiehisyytensä perusteella johtamaan riittävän tehokkaasti toimistoa.

Työryhmä on mietinnössään päätenyt siihen, että piirin johtajaa sijaistaa joku piirin johtavista. Työryhmä ei ole mietinnössään tarkemmin pohtinut kuinka realistista kyseinen sijaisuusjärjestely on toteuttaa käytännössä. Lähtökohtaisesti piirin johtaja on vuosilomalla noin kaksi kuukautta vuodessa, jona aikana hänellä tulee olla kokoaikainen sijainen. Lisäksi piirin johtaja on aika ajoin työmatkojen ym. tehtävien johdosta estynyt hoitamasta kiireellisiä tehtäviä, jona aikana hänellä tulisi olla näitä tehtäviä varten sijainen. Vastaavasti piirin johtavat ovat lähtökohtaisesti vuodesta kaksi kuukautta vuosilomalla. Inhimilliseen elämään liittyvät myös sairauslomat, ennakoitavissa olevat, mutta myös ennakoimattomat. Mikäli sijaisjärjestelyjä ja niiden mitoitustarvetta ei ole etukäteen suunniteltu suurena vaarana on että työtehtävät ruuhkautuvat ja johtavat pahimmassa tapauksessa kriittisten toimintojen vaarantumiseen ja viranhaltijoiden ylikuormittumiseen.

Myös oikeusapu- ja edunvalvontapiirin hallintosihteerin sijaisjärjestelyt ja resursointi tulee miettiä nyt työryhmän esittämää tarkemmin. Samalla tulee kartoittaa Palkeiden ja virastojen / toimistojen keskinäinen työnjako. Nykyinen kehityskulku on ollut sen kaltainen, että Palkeilta on siirtynyt tehtäviä takaisin virastoihin.

Kuuden oikeusapupiirin mallissa sekä piirin johtajan, hallintosihteereiden että toimistojen johtavien viranhaltijoiden toimenkuvat rakentuisivat edellä kuvatun mukaisesti sellaisiksi, että ne eivät olisi omiaan pysyttämään pitkään tehtävissä alan parhaita kykyjä, jolloin avainosaajariski muodostuisi merkittäväksi. Järjestelmä olisi muutoinkin erittäin haavoittuva.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa tehtäväkuvien olevan OK.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että hallinnolliset tehtävät oikeusaputoimistoissa ovat viime vuosien aikana lisääntyneet siinä määrin, että on järkevää keskittää hallinto mahdollisimman pitkälle piiritasolla toimivalle oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajalle.

Oikeusapupiirin johtajan tehtäviin tulee kuulua ennen kaikkea tulosneuvotteluihin liittyvät asiat, piirikohtaisten suunnitelmien laatiminen, lausuntojen antaminen ja yleisten toiminta- ja menettelytapojen kehittäminen. Suuret välimatkat oikeusapupiirin sisällä saattavat vaikeuttaa joidenkin ehdotuksessa piirijohtajalle osoitettujen tehtävien

hoitamista, tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi piiriä koskevien sopimusten allekirjoittaminen, toimitila-asioista vastaaminen sekä laskujen hyväksyminen. Piirin johtajan tehtävien hoitaminen edellyttää tarkkaa tuntemusta kunkin oikeusaputoimiston olosuhteista.

Ehdotuksen mukaisilla työnjaoilla on oikeusaputoimiston johtavan julkisen oikeusavustajan sekä edunvalvontatoimiston johtavan yleisen edunvalvojan työpanosta mahdollisuus ohjata nykyistä paremmin asiakastoimeksiantojen hoitamiseen, mitä on pidettävä hyvänä asiana.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtavan työnkuvan kannalta huolestuttaa lähinnä se, että hänen kosketuspintansa ruohonjuuritason työhön ja sen asettamiin vaatimuksiin saattaa ajan myötä vähentyä liikaa.

Oulun oikeusaputoimisto huomauttaa tehtäväkuvien täydennyksenä, että oikeusaputoimistolle jäisivät kansainvälistä suojelua hakeneiden yksilöllisen oikeusavun hakemusten ratkaisu sekä tulkkien ja oikeudellisten avustajien kulu- ja palkkiolaskujen maksuspäätösten tekeminen. Tulkkien laskuja käsitellään sekä Rondossa että Romeossa. Avustajien laskut käsitellään Romeossa. Tämä edellyttää, että toimistolla on siihen riittävä henkilökunta. Näitä asioita ratkaistaan Suomessa neljässä toimistossa, joista Oulu on yksi. Toimistossa maksuspäätöksiä on noin 8.000 kappaletta vuodessa.

Mietinnössä esitetty piirin eli viraston hallintohenkilöstö, kaksi henkilöä on liian vähäinen. Kun koko piirin talous- ja henkilöstöhallinto keskitetään piirille, vaaditaan tähän ainakin neljän talous- ja henkilöstöhallinnon henkilön työpanos. Tämä on tilanne, vaikka edellä olevat kansainvälistä suojelua koskevat asiat jäisivätkin oikeusaputoimistolle. Muuten vaarana on, että talous- ja henkilöstöhallinnon tehtävät siirtyvät takaisin toimistolle, vaikka sillä ei ole siihen henkilöstöä. Laskujen asiatarkastushan jää joka tapauksessa toimistolle, mikä onkin perusteltua.

Teknisenä seikkana todetaan, että oikeusministeriön ja Palkeiden välisen palvelusopimuksen mukaan ostolaskujen reititys voidaan tehdä kussakin virastossa vain yhdelle henkilölle. Kun piiri on virasto, on reititettäviä laskuja todella paljon. Tulkkien Rondo-laskujen kohta on ratkaistava erikseen.

Lähiesimiesasemat ratkaistaan toimistossa sen perusteella, mitä mietinnössä on esitetty. Lähiesimies on johtamistehtävä, mikä otetaan huomioon tehtäviin ilmoittautumismenettelyssä.

Pirkanmaan oikeusaputoimiston mielestä esitetyt tehtäväkuvat kuulostavat sinänsä erittäin hyviltä. Mietityttää kuitenkin, kuinka yksi piirin johtaja ja kaksi hallintosihteeriä pystyvät selviytymään kaikista niistä tehtävistä, mitä heille on suunniteltu. Vaarana on, että käytännössä suuri osa hallintotöistä valuu takaisin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoille. Piirien selviytymistä tehtävistään tulisi seurata tiukasti ja varautua tarvittaessa lisäresurssien antamiseen. Joiltakin osin toimenkuvia piirin henkilöstön osalta

voisi keventää, esimerkiksi laskujen asiataarkastajat toimistoissa voisivat myös tiliöidä ne.

Porin oikeusaputoimisto toteaa yleisellä tasolla, että osa suunnitellusta piirin johtajan työstä edellyttää tuntemusta toimistojen arjesta. Jos ratkaisut tai taustatyön piirin johtajalle tekee edelleen tosiasiallisesti toimiston johtaja, ei merkittävää mietinnössä todettua työaikasäästöä synny toimiston johtajille. Pahin skenaario on se, että samaa työtä jatkossa tekee tosiasiallisesti kaksi johtajaa, joista toki piirin päällikkö suunnitellussa mallissa tekee lopulliset ratkaisut. Ns. byrokratia voi siis lisääntyä.

Rauman oikeusaputoimisto katsoo, että hallintotehtävien keskittäminen piirin johtajalle viedään mietinnössä liian pitkälle eikä se tule käytännössä onnistumaan. Tehtäväluettelosta selviää, että kaikki hallintotehtävät keskittyisivät piirin johtajalle, jopa tiedottaminen tiedotusvälineille. Paikallisuus häviäisi kokonaan. Piirin johtaja voisi tehdä suunnitelmat ja lausunnot.

On toiveajattelua, että tällä mallilla ikään kuin yhtenäistettäisiin käytäntöjä eri piirien välillä. Miksi käytäntöjen yhtenäistäminen pitäisi olla tavoitteena, toimivathan asianajotoimistotkin kukin eri tavalla.

Rauman oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta pitää hallintotehtävien siirtämistä toimistoista piireille tarkoituksenmukaisena, jotta toimistoissa voidaan suunnata entistä enemmän resursseja varsinaiseen asiakaspalvelutyöhön päämiesmäärien kasvaessa ja päämiesten ongelmien ja sen myötä tehtävänsisältöjen vaikeutuessa. Lisäksi ottaen huomioon valtion tämän hetkiset talousnäkökulmat on erityisen perusteltua, että toimistoissa resursseja suunnataan ensisijaisesti tuottavaan asiakaspalvelutyöhön hallintotehtävien hoitamisen sijasta. Piirihallintotasolle keskitetty hallintotehtävien hoitaminen säästää toimistojen omia resursseja ja toisaalta yhdenmukaistaa käytäntöjä eri toimistojen kesken.

Rovaniemen oikeusaputoimisto huomauttaa, että toimistojen johtavien julkisten oikeusavustajien ja johtavien yleisten edunvalvojien tulisi päättää toimistojen henkilökunnan palkkauksessa noudatettavasta pisteytyksestä, ei piirin johtajan, koska toimiston johtavat tuntevat parhaiten henkilökunnan. Johtavien tulisi käydä kehityskeskustelut toimiston kaikkien henkilöiden kanssa, koska johtavilla on laajempi kokonaiskuva toimiston tilanteesta.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtävistä osan olevan ”kumileimasintehtäviä”. On resurssien haaskausta, jos johtajan tehtävänä on laskujen hyväksyminen. Laskujen asiataarkastus ja hyväksyminen on syytä säilyttää toimistoissa. Johtajan tulee seurata talousarvion toteutumista kuukausittain raporttien kautta. Samoin esimerkiksi siivoussopimusten allekirjoittaminen on käytännössä hoidettu toimistoissa.

Mikäli toimistojen virkanimityksistä päättäminen ja virkavapauksien myöntäminen tulee johtajan tehtäväksi, se on todella aikaavievä tehtävä.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan resurssit pitää miettiä uudelleen. Kaikista luetelluista tehtävistä ei ole mahdollisuutta selviytyä vaan ne tulevat käytännössä jäämään toimistoihin. Kolmen hengen toimisto on myös erittäin haavoittuvainen.

Hallintosihteerille suunnitelluista tehtävistä laskujen tiliointi hoituu toimistossa samalla kertaa kuin asiatarkastus.

Oikeusaputoimiston hallintosihteerin tehtäväkuva on todella laaja, mikä tarkoittaa, että toimistoihin tulee joka tapauksessa jäämään huomattava osa nykyisistä hallintosihteerin tehtävistä.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Vid centralisering av förvaltningen bör man beakta att Åland avviker från övriga förvaltningen till den del att den är enspråkigt svenskt, varför Åland bör utgöra en skild egen svenskspråkig förvaltningsenhet. I denna enhet sker all förvaltning och kommunikation på enbart svenska. Därför förordas 7 distrikt, som består av Åland samt 6 övriga distrikt.
- b Då Ålands rättshjälpsbyrå är den enda enbart svenskspråkiga statliga ämbetsverket, så behövs inte skild övre distrikt nivå ovanför Ålands rättshjälpsbyrå, utan Ålands rättshjälpsbyrå får utgöra sitt eget distrikt, men tilldelas nödvändiga extra resurser för att ombesörja den svenskspråkiga förvaltningen. Ålands distriktes behovet av förvaltningsresurserna kan tilldelas så att 60 % av byråns ledande offentliga rättsbiträdes heltidstjänst arbetsinsatts beräknas till distriktets förvaltning, samt även 60 % av byråns rh-/förvaltningssekreterarens heltidstjänsts arbetsinsatts till förvaltningen. Därmed kan resterande 40 % av byråns ledande offentliga rättsbiträdes insatser sparas till ombudsarbete. Därtill borde till enheten anställas ett andra offentligt rättsbiträde, som även kan vara vikarie för byråns ledande offentliga rättsbiträde. Byråns rh-/förvaltningssekreterarens resterande 40 % går till assistera offentliga rättsbiträdena i deras klientärenden.
- c På grund av enhetens litenhet så bör Ålands rättshjälpsbyrås ledande offentliga rättsbiträde vara chef både för rättshjälpsenheten och intressebevakningsenheten varför arbetsresursbehovet enligt ovan beräknas vara enligt ovan. Samma gäller för förvaltningssekreteraren.
- d Ålands rättshjälpsbyrås ledande offentliga rättsbiträde som även skulle vara Ålands distrikts chef, skulle ha samtliga arbetsuppgifter som nämnts för 1) rättshjälps- och intressebevakningsdistriktets chef, 2) rättshjälpsby-

råns ledande offentliga rättsbiträde, samt 3) intressebevakningsbyråns ledande allmänna intressebevakare.

- e Ålands rättshjälpsbyrås rh-/förvaltningssekreterare som även skulle vara Ålands distrikts förvaltningssekreterare, skulle så samtliga arbetsuppgifter som nämnts för 1) rättshjälps- och intressebevakningsdistriktets förvaltningssekreterare, samt 2) rättshjälpsbyråns och intressebevakningsbyråns förvaltningssekreterare.

Korkeimmalla hallinto-oikeudella ei ole huomauttamista tehtäväkuviin.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus kannattaa tehtäväkuvien osalta työryhmän esitystä.

Turun hovioikeudella ei ole huomauttamista tehtäväkuvien suhteen.

Vaasan hovioikeudella ei ole edellytyksiä ottaa kantaa näin yksityiskohtaisiin kysymyksiin. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että tällaiset kysymykset tulisi pääosin ratkaista viraston sisäisillä toimintaohjeilla kuten työjärjestyksellä ja ne tulisi olla joustavasti muutettavissa.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus toteaa, että oikeusaputoimen johtajan toimenkuvan muuttaminen siten, että hän ei osallistuisi lainkaan asianajotoimintaan ja toimiston johtajan toimenkuvan muuttaminen siten, että hän ei hoitaisi lainkaan hallintotehtäviä, ei ole perusteltua. Kaiken hallinnon siirtäminen pois oikeusaputoimistolta etäännyttäisi tarpeettomasti hallintoa ja johtaisi todennäköisesti jäykempään hallintomenetelyyn. Asianajotehtävistä luopuminen etäännyttäisi oikeusaputoimen johtajan perustyöstä ja heikentäisi näin johtajan mahdollisuuksia ymmärtää oikeusavustajien ja sihteerien ongelmia.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että oikeus- ja edunvalvontapiirin johtajalle annettaisiin mietinnön mukaan liikaa valtaa suhteessa yksittäiseen oikeusaputoimistoon.

Mietinnössä piirinjohtajalle kaavaillaan varsin moninaisia hallinnollisia tehtäviä. On kyseenalaista kykenisikö piirin johtaja kahden hallinnollisen sihteerin avustuksella suorittamaan kaikista hänen vastuulleen asetetuista tehtävistä siten, että myös kehitystyölle jäisi riittävästi aikaa. Hallinnollinen valta siirtyisi yksittäiseltä oikeusaputoimistolta ja sen johtajalta piirin johtajalle hallinnollisissa asioissa. Herää kysymys kuinka motivoituneita yksittäisten toimistojen johtajat olisivat kehittämään toimistojen toimintaa kun päätösvalta edellä mainituissa asioissa on ylemmällä tasolla. Yksittäisten toimistojen johtajat olisivat ko mallissa lähinnä ”apupojan” asemassa. Olisi myös mahdollista, että piirin johtajat heille asetettujen tehtäväkuvien perusteella puuttuisivat liikaa yksittäisten toimistojen toimintaan.

Helsingin käräjäoikeudella ei ole erityistä huomautettavaa työryhmän luetteloimista (oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan, hallintosihteerin, johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan) tehtävistä. Toimistojen johtajan tehtäviin olisi ehkä luonnollista lisätä vastaaminen toimiston tulostavoitteesta ja toimiston töiden järjestelystä yleisesti sekä työhyvinvoinnista. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtäviin on kirjattu sidosryhmäyhteistyö. Tämä tulisi lisätä myös toimistojen johtavien tehtäviin, koska käytännössä merkityksellinen sidosryhmäyhteistyö esimerkiksi edunvalvonta-asioissa tapahtunee paikallistasolla, holhous- ja sosiaaliviranomaisten ja käräjäoikeuksien kanssa.

Oulun käräjäoikeus pitää lähtökohtaisesti lueteltujen hallinnollisten tehtävien keskitämistä perusteltuna, mutta toteaa tehtäviä olevan paljon. Ehdotettu menettely siirtäisi johtavien julkisten oikeusavustajien tehtäviä oikeusapupiirin johtajalle. Johtavat julkiset oikeusavustajat toimisivat toimistojensa lähiesimiehinä.

Virkanimitysten siirtyminen oikeusapupiirin johtajalle on hyvä piirin yhtenäisen käytännön kannalta, kun se tapahtuu yhteistyössä toimiston johtavan oikeusavustajan kanssa. Piirin toimistojen henkilökunnan henkilökohtaisten pisteiden vahvistaminen tulisi myös tapahtua yhteistyössä kunkin toimiston johtavan julkisen oikeusavustajan kanssa, koska he tuntevat henkilökuntansa parhaiten.

Pirkanmaan käräjäoikeus toteaa, että kysymys on siinä määrin teknisestä muutoksesta, että käräjäoikeudella ei ole siihen lausuttavaa.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajien tehtävänkuvasta.

Pohjois-Savon käräjäoikeus pitää käräjäoikeuden ja oikeusavun yhteistyön näkökulmasta toivottavaa, että oikeusavun johtajalla olisi tuntuma myös perustyöhön eikä hän olisi pelkkä hallintojohtaja. Tässä suhteessa nykyinen järjestelmä on ollut toimiva.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa, että käräjäoikeudella tulee olla oikeusapuun, edunvalvontaan ja näitä tehtäviä hoitavien henkilöiden toimintaan liittyvissä asioissa asiantunteva keskustelu-, neuvottelu- ja sopimiskumppani yhteistyökysymyksissä. Käräjäoikeuden edustajat käyvät aina tarvittaessa neuvotteluja vastaavien sidosryhmien kanssa erilaisista käytännön kysymyksistä. Tämän tarpeen kannalta ei välttämättä vaikuta hyvältä, että tehtäväkuvausten mukaan piirin toimistojen yhdenmukaisista käytännöistä sekä toiminta- ja menettelytapojen kehittämistä vastaava ja siten myös päättävä johtaja (olipa hän kuuden tai kahdeksan oikeusapupiirin johtaja tai yhdentoista toimiston mallissa toimiston johtaja) hoitaa yksinomaan johtamis-, kehittämis- ja hallintotehtäviä väliportaassa eikä osallistuisi mitenkään varsinaiseen ydintoimintaan kentällä. Kuten mietinnössäkkin on todettu, tämänkaltainen väliportaan johtaja etäännytyy käytännön toiminnasta ja saattaa menettää kosketuksensa siihen. Tämä korostuu oikeusavun kaltaisessa toiminnassa, jossa varsinainen toiminta on vain vähäisessä määrin julkishallintoa ja pääosin asianajotyötä, jota ei ole yksityiskohtaisesti säännelty

tai muutoinkaan normitettu ja jonka tulisi koko ajan sopeutua jatkuviin muutoksiin sekä substanssia koskevissa oikeusohjeissa että menettelyllisesti.

Satakunnan kärjäoikeus katsoo, että piirien johtajien laajat tehtäväkuvat sekä piirien toiminnan johtaminen ja toiminnan edellyttämän hallinnon järjestäminen ja kehittäminen edellyttänevät piirien johtajilta täysmittaista työpanosta niin, ettei piirin johtajilla käytännössä ole mahdollisuuksia yksittäisten substanssiasioiden hoitamiseen.

Eri henkilöiden yksittäisiin tehtäviin kärjäoikeudella ei ole asiantuntemusta ottaa kantaa.

Varsinais-Suomen kärjäoikeudella ei ole lausuttavaa tehtäväkuvien osalta.

Ylivieska-Raahen kärjäoikeudella ei ole huomauttavaa työryhmän mietinnön sivuilla 65–67 tehtäväkuvien osalta esitettyyn.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ei ota kantaa mietinnössä esitettyihin tehtäväkuviin, mutta katsoo, että tehtävien jaosta edunvalvojan ja toimistohenkilökunnan kesken tulisi määrätä jollain tasolla nykyistä tarkemmin. Maistraattien yleinen näkemys on, että tällä hetkellä laajalti harjoitetut delegointikäytännöt ovat perustaltaan ja vastuun jakautumiselta epäselviä ja epäyhteisiä. Epäselvää on myös se, voiko johtava yleinen edunvalvoja tai johtava julkinen oikeusavustaja antaa määräyksiä delegoidun tehtävän hoitamisesta ohi delegeoivan edunvalvojan tai suoraan edunvalvojalle.

JHL katsoo tehtävänkuvia koskevien seurausten olevan ongelmallisia niiden osalta, jotka joutuisivat ns. takuupalkalle. Tämänkaltaisissa tapauksissa on kuitenkin onnistuttu koulutuksen ja työtehtävien jakamisen kautta saavuttamaan hyviä tuloksia. Tehtävänkuvien kehittyminen ja järjesteleminen, niin että organisaatiot pystyvät tehokkaasti ja motivoivasti hyödyntämään olemassa olevan resurssin on kaikkien etu. Muutoksien seurauksena tehtävänkuvat tulevat muuttumaan, ja tällöin keskiössä ovat johtaminen, yhteistoiminta ja muutosten vaikutukset palkkaan. Mikäli muutosten tavoitteet halutaan saavuttaa optimaalisesti, niin esimerkiksi palkkausjärjestelmää tulee pystyä soveltamaan kannustavasti.

OHK ry pitää negatiivisena sitä, että osalta nykyisten hallinto/osastosihteereiden palkka laskisi parin vuoden kuluttua, koska vaatavuustaso muuttuisi.

Piirien kahden hallintosihteerin malli on OHK:n mielestä hyvä, vaikka haavoittuvainen (toinen lomalla, toinen sairastuu). Toisaalta mikäli näin tapahtuu, voivat toimistoissa olevat hallintosihteerit avustaa tällaisissa tilanteissa (nykyään sähköisesti hoidetaan paljon asioita, joten onnistuu)

Oikeusapupiiritason kahden hallintosihteerin lisäksi voi olla myös hallintosihteeri oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoissa, jos toimiston henkilökuntamäärä olisi 20 tai enemmän. Mietittäväksi jää, miten hoidetaan pienempien toimistojen talous- ja henkilöstöasiat.

OHK ei kannata esitystä, ainakaan tässä vaiheessa, että toimiston hallintosihteeri toimisi sihteereiden esimiehenä ja kävisi kehityskeskustelut sihteereiden kanssa. OHK katsoo, että toimiston johtajan esimiehenä täytyisi käydä kehityskeskustelut sihteereiden kanssa sekä oman toimiston julkisten oikeusavustajien tai edunvalvojien kanssa.

Toimistojen johtajan tehtäviin olisi ehkä luonnollista lisätä vastaaminen toimiston tulostavoitteesta ja toimiston töiden järjestelystä yleisesti sekä työhyvinvoinnista.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajan tehtäviin on kirjattu sidosryhmäyhteistyö. OHK ry katsoo, että tämän pitäisi olla myös toimistojen johtavien tehtävissä, koska käytännössä merkityksellinen sidosryhmäyhteistyö esimerkiksi edunvalvonta-asioissa tapahtunee paikallistasolla, holhous- ja sosiaaliviranomaisten ja käräjäoikeuksien kanssa.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa sitä, että hallinnolliset tehtävät keskitetään oikeusapupiirien johtajille ja että oikeusaputoimistojen resurssit käytetään pääasiassa varsinaiseen oikeusaputyöhön. Kuten mietinnössä on todettu, oikeusaputoimistoissa jouduttaneen jatkossakin tekemään osittain hallinnollisia tehtäviä, mutta niiden määrä olisi pyrittävä minimoimaan, jotta hallinnon keskittämällä piireihin saavutetaan tavoitellut edut.

Tehtäväkuvien osalta Asianajajaliitto kiinnittää huomiota oikeusaputoimistojen hallintosihteereiden kapeaan toimenkuvaan. Asianajajaliitto esittää, että toimenkuvaan sisällytetään myös toimeksiantojen hoitamiseen liittyvät tehtävät siltä osin kuin hallinto-tehtävät sen mahdollistavat.

Työryhmä on esittänyt, että oikeusaputoimiston johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimiston johtava yleinen edunvalvoja olisivat oman vastualueensa toimiston johtavia. ”Pienemmissä toimistoissa, joissa virkojen yhteenlaskettu määrä olisi alle 20, johtavan virka olisi kuitenkin yhteinen.”

Työryhmän mietinnössä on todettu, että [oikeusaputoimiston ja edunvalvontatoimiston] yhteinen toimitila muodostaa jatkossakin esteellisyyden etenkin, jos asiakkaita palvellaan joustavasti (esimerkiksi toimistojen henkilökunta sijaistaa toisiaan lounastauoilla tai lomilla).

Toimiston koolla ei voine olla merkitystä esteellisyyksymyksen kannalta. Johtavat julkiset oikeusavustajat ja johtavat yleiset edunvalvojat osallistuvat mietinnön mukaan myös jatkossa toimeksiantojen hoitamiseen, mikä aiheuttaa heidän osaltaan selvän

esteellisyysperusteen. Toimistojen johtajien yhdistelmävirkoja (yhteinen oikeusapuedunvalvontajohtaja) ei sen vuoksi tulisi perustaa.

Myöskään oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen henkilökunnan sijaistaminen toisiaan ristiin ei voine tulla esteellisyyden vuoksi kysymykseen.

Kansalaisten näkökulmasta on tärkeää, että luottamus sekä oikeusaputoimistojen että edunvalvontatoimistojen puolueettomuuteen ja esteettömyyteen säilyy. Ei ole perusteltua perustaa sellaista organisaatiota, joka jo lähtökohtaisesti luo esteellisyytilanteita. Asiakaspalvelun joustavuutta ei voida pitää perusteena esteettömyysvaatimuksista tinkimiselle.

Lisäksi on otettava huomioon, että johtava julkinen oikeusavustaja, kuten muutkin julkiset oikeusavustajat, ovat Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan valvonnan alaisia, mitä puolestaan yleiset edunvalvojat eivät ole. Vaarana on rajanveto-ongelmien syntyminen valvonnan suhteen.

3.6 Yhdentoista oikeusaputoimiston muodostaminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) ei pidä yhdentoista toimiston mallia toimivana. Esteellisyytilanteet olisivat jatkuvana ongelmana, niiden ratkominen ja asiakkaiden ohjailu veisivät runsaasti henkilökunnan työaikaa eikä asiakkaita useimmiten voisi velvoittaa menemään toiseen oikeusaputoimistoon. Mikäli etäpalvelut asiakasvastaanotossa olisivat käytössä, joutuisi oikeusavustaja todennäköisesti kuitenkin kulkemaan pitkiäkin matkoja toimeksiantoja kuten oikeudenkäyntejä, sopimusneuvotteluita, osituksia ja perinnönjakoa hoitaessaan. Isossa osassa toimeksiantoja eivät etäyhteydet luultavimmin olisi mahdollisia.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) sekä **Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** eivät pidä yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamista hyvänä vaihtoehtona. Yhdentoista oikeusaputoimiston organisaatorakenteen edut ja haitat ilmenevät työryhmän mietinnön sivulta 69.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) huomauttaa lausunnossaan, että työryhmä on tässä kohdassa ryhtynyt käyttämään sanaa ”oikeusaputoimisto”, vaikka tosiasiasa lienee kyse samasta asiasta kuin kuuden ja kahdeksan viraston mallissa.

Tässä mallissa virastokoko olisi hieman suurempi kuin nykyiset oikeusaputoimistot, mutta erona kuitenkin se, että päällikön tehtävät virallisestikin irtautuisivat substanssityöstä.

Tämä malli on lausunnon mukaan vaihtoehtoista huonoin ja jää ”torsoksi”. Valtakunnallisesti yhtenäisyyttä ei saavutettaisi ja 11 viraston johtavaa julkista oikeusavustajaa on määrä, jossa haitat todennäköisesti ylittävät sen pienen hyödyn, joka saataisiin hieman nykyistä isommista virastokokonaisuuksista. Tällä mallilla ei saavutettaisi mitään lisäarvoa verrattuna kuuden tai kahdeksan viraston malliin. Korkeintaan se, että virasto päälliköllä hallintosihteerin/-sihteerien kanssa on vähemmän työtä kuin isompien virastojen päälliköillä tulisi olemaan.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) ei kannata 11 toimiston muodostamista mietinnössä esitetyillä perusteilla.

Helsingin oikeusaputoimisto ei pidä mallia toteuttamiskelpoisena oikeusavun osalta, johtuen sen esteellisyyttä merkittävästi lisäävästä vaikutuksesta. Myös muilta osin Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, ettei ehdotetulla mallilla olisi mahdollista saavuttaa organisaatiouudistukselle asetettuja tavoitteita riittävällä tavalla nimenomaan hallinto- ja tukitehtävien hoitamisen osalta.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että jo esteellisyyksien vuoksi yhdentoista oikeusaputoimiston malli on hylättävä. Myös joidenkin toimipaikkojen sijainti hallinnosta tulisi liian etäälle ja hallinnosta tulisi entistä raskaampi.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta katsoo, että yhdentoista toimiston malli on vain yksi variantti muista malleista; vähän selkeämpi koska ei olisi näennäistä piirirakennetta. Haitat olisivat mallissa hyötyjä suuremmat. Suurin haitta olisi esteellisyyksien lisääntyminen entisestään. Lisäksi lausunnossa huomautetaan, että ison yksikön listatut hyödyt eivät ole aiemmissakaan yhdistymisissä toteutuneet.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto lausuu yhdentoista oikeusaputoimiston mallin mahdollistavan organisaatorakenteen muodostamisen sellaiseksi, että toimistoilla on riittävä hallinnollinen ja substanssiosaaminen ja siten kyky neuvotella suoraan ministeriön / ylemmän ohjaavan tahon kanssa niin budjettiin kuin hallinnonalan kehittämiseenkin liittyvistä asioista.

Työjako ja sijaistukset kyetään ratkaisemaan viraston sisällä. Tällöin avainhenkilöriski ei muodostu merkittäväksi ja sijaistukset voidaan hoitaa luontevasti toimiston sisäisin järjestelyin.

Lausunnossa todetaan sähköisen asioinnin mahdollistavan jo lähitulevaisuudessa kuvayhteydellisten etäneuvottelulaitteiden hyödyntämisen asiakasneuvotteluissa kotoa

käsin. Myös yhteispalvelu- ja ASPA -verkosto muotoutuu koko ajan asiakaslähtöisemmäksi. Nämä tekijät yhdessä sen kanssa, että oikeusavustajat ja edunvalvojat voivat tarvittaessa matkustaa tapaamaan asiakastaan / päämiestään esimerkiksi edellä mainittuihin yhteispalvelu- ja ASPA -pisteisiin vähentää esteellisyyden lisääntymisen haittavaikutuksia.

Ruotsinkielisen henkilöstön asema ei ole ollut esteenä poliisilaitosten ja syyttäjänvirastojen lukumäärästä päätettäessä, joten sen ei tulisi muodostua merkittäväksi esteeksi. Oleellista on aikaansaada toimiva organisaatorakenne, mikä mahdollistaa tehokkaan ja tuloksekkaan työskentelyn. Tämä koituu kaikkien hyväksi, oli kyse sitten eri henkilöstö- tai kieliryhmistä.

Mikäli oikeusaputoimistojen rakenneuudistus tehdään yhdentoista oikeusaputoimiston mallin mukaan, on toimistojen koko mahdollista saada nyt esitettyä tasasuuruismaksi sijoittamalla toimistojen toimialueet nyt esitetystä poikkeavalla tavalla. Säädöstausta ei edellytä, että oikeusaputoimistojen / oikeusapupiirien aluerajat mukailisivat jonkun muun viranomaisen, kuten alioikeuksien tai hovioikeuksien aluerajoja.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei kannata 11 oikeusaputoimiston muodostamista, koska se lisää esteellisyyksiä.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto huomauttaa, että tätä mallia on mietinnössäkkin pidetty vaihtoehtoista heikoimpana. Toimiston kasvattamisella on niin oikeusapu- kuin edunvalvontatoiminnan kannalta haitallisia vaikutuksia, sillä esteellisyytilanteet lisääntyisivät. Monipaikkaisuus on johtamisen kannalta haasteellista, eikä suuremmasta yksiköstä käytännön työssä olisi odotettavissa hyötyjä.

Mietinnössä esitetty näkökanta siitä, että avustajilla olisi suuremmassa toimistossa mahdollisuus erikoistua tiettyyn oikeudenalaan, ei ole käytännön tasolla realistinen, kun välimatkat toimipisteiden välillä olisivat pitkiä.

Oulun oikeusaputoimisto ei kannata vaihtoehtoa. Yhdentoista yhtenäisen eli sekä oikeusavun että edunvalvonnan kattavan oikeusaputoimiston perustamiselle ei mietinnön mukaan olisi taloudellisia edellytyksiä. Myös esteellisyydessä tulisi ongelmia.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää mietinnössä esitettyjä negatiivisia seikkoja, varsinkin jääviystilanteiden lisääntymistä, niin painavana, ettei se katso tämän vaihtoehdon olevan kovin toteuttamiskelpoinen.

Porin oikeusaputoimisto huomauttaa alueellisesti liian isojen oikeusaputoimistojen jo nyt rasittavan toimintaa. Jotta järkevä asianajotoiminta jatkossa voidaan turvata, ei toimistokokoja voida enää kasvattaa alueellisesti. Jo nyt oikeusaputoimistojen määrä on ns kipupisteellä ja joissain paikoissa kipupiste on jo saatettu ylittää. Toimistojen koon kasvattaminen lisää yksityiselle maksettujen korvausten määrää. Pysyviin sivutoimistoihin tulisi luoda voimassaolevaan rakenteeseen lähiesimiesjärjestelmä, koska

etäjohtamisen käytännön onnistuminen vaatii erityisen sitoutunutta ja vastuuntuntoista henkilöstöä. Valitettavasti millään työpaikalla ei tällaista henkilöstöä ole kuin osa työntekijöistä riippumatta siitä, onko kyseessä yksityinen vai julkinen työnantaja.

Rauman oikeusaputoimisto ei pidä tätä hyvänä mallina, koska esteellisyydet lisääntyisivät.

Rovaniemen oikeusaputoimisto ei kannata tätä vaihtoehtoa. Tässä vaihtoehdossa ei olisi mahdollista eriyttää oikeusapua ja edunvalvontaa. Hallinto ei kevenisi ja esteellisyytilanteet lisääntyisivät.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa mallin kasvattavan hallintoa ja kustannuksia. Myös esteellisyys saattaisi lisääntyä.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Rättshjälpsbyråers regionala fördelningar skulle lämpligast följa tingsrätts regioners regionala fördelning, där Åland fortsättningsvis bildar en egen rättshjälpsbyrå enhet.
 - i. En rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör ha som sitt enda ämbetspråk svenska. Denna aktuella myndighet bör erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Även denna aktuella myndighets bruksspråk bör vara enbart svenska. => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och att Självstyrelselagens avsikt och anda undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande.
 - ii. En rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte/chef på Åland. Ty enbart då garanteras långsiktigt att Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet samt tillgänglighet och närhet.
 - iii. Rättshjälpsbyråns chef bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.
- b Ett eventuellt Ålands- och Svenskfinland rättshjälpsbyrå, skulle eventuellt kunna omfatta utöver Åland, även de svenskspråkiga regionerna i Åbo skärgård samt Borgå/Raseborg. Därtill borde i Osterbotten skapas en skild svenskspråkigt rättshjälpsbyrå.

Korkein hallinto-oikeus katsoo, että yhdentoista oikeusaputoimiston mallissa esteellisyyksymykset voivat käytännön työssä muodostua ongelmaksi.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus ei kannata yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamista työryhmän esityksessään esille tuomista haittapuolista johtuen.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa mietinnön kohdassa 5.3. kerrottua poliisiapiirijakoon perustuvaa 11 oikeusaputoimiston mallia, jossa oikeusaputoimistot korvaisivat nykyiset oikeusapupiirit. Järjestely mahdollistaisi toimistojen sisäisen erikoistumisen ja juttujen tasaamisen tai keskittämisen tilanteen ja tarpeen mukaan.

Turun hovioikeuden kanta yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamiseen on kielteinen. Uudistuksen tavoitteet on vähimmällä vaivalla saavutettavissa ottamalla käyttöön esitetty kuuden oikeusapupiirin malli. Eräitten toimistojen koko 11 oikeusaputoimiston mallissa nousisi epäkäytännöllisen suureksi ja jääviysongelmia kertyisi paljon.

Vaasan hovioikeudella ei ole edellytyksiä arvioida eri vaihtoehtojen keskinäistä paremmuusjärjestystä. Hovioikeuden toiminnan kannalta ehdotetuilla aluerajoilla ei ole olennaista merkitystä.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus katsoo, että yhdentoista oikeusaputoimiston perustaminen nykyisten 29 toimiston sijasta merkitsisi esteellisyystilanteiden kasvua ja tätä kautta valtion kustantaman oikeusavun menojen kasvua.

Helsingin kärjäoikeus ei pidä tätä vaihtoehtoa suositeltavana. Lukumäärä perustuu tämänhetkiseen poliisilaitosten lukumäärään, jota oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa on pidetty tavoiteltavana toimialuejakona. Kärjäoikeus yhtyy niihin näkemyksiin, joita työryhmä on esittänyt tämän vaihtoehdon haittapuolista. Niistä merkittävin on oletettava esteellisyystilanteiden merkittävä lisääntyminen. Muita haittoja ovat yksiköiden suuret kokoerot, vaikeus pitää toimintatavat yhdenmukaisina sekä se että oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen ei olisi mahdollista.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ei kannata yhdentoista oikeusaputoimiston perustamista mietinnöstä ilmenevin perustein.

Oulun kärjäoikeuden mielestä tämä vaihtoehto ei ole paras mahdollinen oikeusaputoimistojen osalta. Toimistojen vähentäminen alle puoleen lisäisi esteellisyystilanteita ja siten osoituksia yksityisille avustajille. Oikeusaputoimistot olisivat alueellisesti suuria ja yhdessä toimistossa olisi useita toimipaikkoja, mikä ei olisi toimistojen toiminnan kannalta toivottavaa.

Toisaalta malli voisi kuitenkin toimia hyvin siltä osin kun johtavat julkiset oikeusavustajat hoitaisivat kaikki hallintotehtävät niihin keskittyen. Hyvä puoli olisi myös se, että he kävisivät tulosneuvottelut suoraan ministeriön kanssa ilman väliportaita.

Pirkanmaan kärjäoikeus ei puolla tätä vaihtoehtoa, koska katsoo, että muutos lisäisi selvästi esteellisyystilanteita. Oikeusapupiirijaottelu on osoittautunut monella tavoin toimivaksi.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus ei kannata työryhmän ehdotusta yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamisesta nykyisten 29 toimiston sijaan.

Lausunnossa todetaan olevan kiistatonta, että toimistojen koon kasvattamisella voidaan lisätä mahdollisuuksia esimerkiksi uusien työtapojen kehittämiseen tai avustajien erikoistumiseen, kuten työryhmän mietinnössä on todettu. Toimistojen koon kasvattamisesta aiheutuvat ongelmat käytännön toiminnalle, erityisesti esteellisyysongelmat, ovat kuitenkin merkittävämmät kuin muutoksella saavutettavat hyödyt.

Samana oikeusaputoimiston oikeusavustajat ovat esteellisiä toimimaan samassa toimiksiannossa eri vastapuolten avustajina. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden päätoimipisteen eli Joensuun kannalta ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että Joensuussa toimivan oikeusavustajan ollessa esteellinen, lähin esteetön oikeusavustaja löytyisi yli 200 kilometrin päästä Imatralta tai Jyväskylästä. On täysin selvää, että näin pitkä välimatka avustajan ja päämiehen välillä vaikeuttaa merkittävästi asian hoitamista. Etäpalvelujen käytöllä ei pystytä korvaamaan henkilökohtaista kontaktia erityisen suurta luottamusta edellyttävien asioiden hoitamisessa.

Oikeusapuun oikeutetut henkilöt voivat siten joutua keskenään eriarvoiseen asemaan sen sattumanvaraisen seikan perusteella kumpi heistä ehtii ensin kääntyä lähimmän oikeusaputoimiston puoleen. Erityisen suuri merkitys tällä on ns. ulkoprosessuaalisissa asioissa, joissa yksityiset avustajat eivät voi pääsääntöisesti antaa oikeusapua.

Satakunnan käräjäoikeus ei pidä esitystä kannatettavana.

Tietyn alueen oikeusaputoimistot kokoavan piirin puuttuminen merkitsisi, että jokainen yksittäinen oikeusaputoimisto joutuisi omalta osaltaan kamppailemaan resurssien ta vuosittaisissa tulosneuvotteluissa. Vaarana saattaisi olla, että edellytykset kokonaisvaltaiselle ja pitkäjänteiselle toiminnan kehittämiseksi samoin kuin toimistojen yhteistyön kehittämiseksi heikkenisivät.

Mietinnössä mallin yhteyteen listatut haitat ovat niin merkittävät, ettei mallin käyttöön ottamiselle ole perusteita.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus ei esitetyn merkittävän esteellisyyssnäkökohdan vuoksi puolla ehdotusta.

Österbottens tingsrätt konstaterar att en sammanslagning i enlighet med förslaget skulle få stora konsekvenser med tanke på jävsproblematiken. Redan i nuläget är situationen svår, speciellt gällande utomprocessuella ärenden, men även då det gäller processuella ärenden. En sammanslagning där det endast skulle finnas en rättshjälpsbyrå i Österbotten och motsvarande antal även i övriga landskap medför svårigheter för både privatpersoner och domstolar pga jäv. I brottmål och arvsärenden, vilka båda är vanliga ärendegrupper inom rättshjälpen, är det ofta många parter involverade och det är svårt att hitta advokater som åtar sig uppdragen pga att timdebiteringen är end-

ast ca hälften av vad de annars debiterar. För kunder med partiell ersättningskyldighet blir det 24 % dyrare att anlita privata advokater (moms kommer till på privata advokaters faktura).

JHL:n kanta yhdentoista oikeusaputoimiston muodostamiseen on kielteinen.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa, että yhdentoista oikeusaputoimiston perustaminen ei vaikuta perustellulta millään tavalla. Ei ole mitään takeita, että muutos aiheuttaisi säästöjä. Jo esteellisyyskysymysten takia tämä ehdotus tulee hylätä.

OHK ry ei pidä vaihtoehtoa kannatettavana. Haittapuolista merkittävin on oletettava esteellisyysilanteiden merkittävä lisääntyminen. Muina haittoina työryhmässäkin on nähty yksiköiden suuret kokoerot, vaikeus pitää toimintatavat yhdenmukaisina sekä että oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen ei olisi mahdollista.

Suomen Asianajajaliitto ei kannata yhdentoista oikeusaputoimiston perustamista nykyisten oikeusapupiirien tilalle. Asianajajaliiton mielestä tämä malli lisäisi mietinnössä esitetyllä tavalla huomattavasti esteellisyysongelmia. Myöskään toimintojen eriyttäminen ei olisi mietinnön mukaan mahdollista.

Suomen Tuomariliitto vastustaa työryhmän pohtimaa vaihtoehtoa. Yhdentoista oikeusaputoimiston perustaminen nykyisten 29 toimiston sijasta merkitsisi esteellisyysilanteiden kasvua ja tätä kautta valtion kustantaman oikeusavun menojen kasvua. Tässä mallissa ei myöskään toteutuisi oikeusaputoiminnan ja edunvalvontapalvelujen eriyttäminen, mitä Tuomariliitto edellä mainituilla perusteilla kannattaa.

3.7 Keskusviraston perustaminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) pitää työryhmän perustetta olla kannattamatta tässä vaiheessa oikeusavun keskusviraston perustamista sen aiheuttamien kustannusten vuoksi hyväksyttävänä.

Keskusvirastomallissa 29 tai 27 oikeusaputoimistoa olisi järkevä määrä. Keskusvirasto hoitaisi kaikki operatiiviset hallintotehtävät. Keskusvirasto voisi toimia oikeusministeriössä tai joka tapauksessa pääkaupunkiseudulla. Mahdollisena lausunnossa pidetään sitä, että keskusvirasto hoitaisi myös kuluttajariitalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan operatiiviset hallintotehtävät.

Tärkeätä olisi miettiä toimintatavat, joilla hallintoon kuuluvat asiat syötetään toimistoista virastolle, jotta oikeusavun ja edunvalvonnan hallinto myös tosiasiaa siirtyisi keskusvirastolle.

Tärkeää on, että keskusvirasto olisi sopijapuolena ORK:n ja Palkeiden kanssa. Keskusvirastomallin hyvinä puolina pidetään sitä, että voimavaroja tulisi enemmän hallintoon ja käytäntöjen seuraamiseen sekä yhteisten käytäntöjen luomiseen. Ohjaus ja valvonta olisivat keskitetympiä. Erinomaista olisi, jos keskusvirasto myös kehittäisi ja kouluttaisi henkilökuntaa.

Keskusvirasto voisi saada henkilöstönsä oikeusavusta, kuuden oikeusaputoimenjohtajan virat voisivat siirtyä sinne samoin kuin kahden hallintosihteerin per piiri eli yhteensä 18 htv:tä. Henkilökuntaa vapautuisi täten kuudesta piiristä ja kuuden piirin mallista 18 htv:tä, heidän palkkakulunsa siirtyisivät oikeusavusta keskusvirastolle. Lisäksi tulisivat oikeusministeriöstä mahdollisesti siirtyvät henkilöt.

Työryhmä on ajatellut henkilömääräksi 20, josta vajaa kolmannes voisi siirtyä oikeushallinto-osastolta. Tällä htv:llä oikeusavun resurssit lisääntyisivät muutamalla htv:llä. Toimitilojen hankkiminen jäisi kustannukseksi sekä tilojen varustaminen ja normaalit toimistokulut.

Sellainen keskusvirastomalli, jossa piirirakenne poistuisi ja jossa olisi 27 riippumatonta oikeusaputoimistoa, olisi lausunnon mukaan varteen otettava.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) **sekä Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** eivät pidä keskusviraston perustamista hyvänä vaihtoehtona.

Keskusviraston perustaminen nostaisi kustannuksia huomattavasti. Keskusviraston perustamisen etujen ja haittojen osalta lausunnossa yhdytään työryhmän mietinnön sivulla 80 esittämiin seikkoihin.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) huomauttaa, että hyviä kokemuksia lienee saatu niin valtakunnansyyttäjänvirastosta kuin Valtakunnansyyttäjänvirastostakin ja että tämä malli voisi tulevaisuudessa olla toteutettavissa myös oikeusapu-/edunvalvontasektorilla.

Tässä vaiheessa, kun rakenneuudistus täytynee viedä loppuun mm. Kieku-hankkeen takia varsin vauhdikkaasti, ei kuitenkaan voitane ryhtyä tätä mallia tarkemmin suunnittelemaan. Se jääköön tulevaisuuteen.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) yhtyy työryhmän kannanottoon eikä kannata tässä vaiheessa keskusviraston perustamista. Kustannukset nousisivat huomattavasti ja perustaminen kasvattaisi hallintoa.

Helsingin oikeusaputoimisto on työryhmän kanssa eri mieltä keskusviraston perustamisesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista.

Keskusvirastolla tarkoitetaan tiettyä valtionhallinnon haaraa hoitavaa valtioneuvoston ja samalla jonkin sen ministeriön alaista koko valtakunnan alueella toimivaa viranomaista. Keskusviraston tehtävänä on tukea ja luoda edellytyksiä muiden virastojen tulokselliselle toiminnalle ja seurata asetettujen tavoitteiden toteutumista ja huolehtia toimialan ohjauksesta, johtamisesta ja valvonnasta.

Oikeusavulle ja edunvalvonnalle perustettavan oikeusministeriön alaisen keskusviraston erityisenä tehtävänä olisi huolehtia oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen alueellisesta saatavuudesta, toimistojen toimintaedellytyksistä sekä kehittää oikeusapu- ja edunvalvontatointia kokonaisuutena. Oikeusavun ja edunvalvonnan keskusvirasto vastaisi tukitoimintojen prosesseista, toimialojen ohjauksesta ja valvonnasta sekä yhteisten linjojen ja toimintatapojen luomisesta. Keskusvirasto tarjoaisi vahvaa osaamista ja asiantuntijuutta sekä myös huolehtisi henkilöstön osaamisen kehittämisestä.

Keskusvirastomallin hyötyjä voidaan nähdä myös muualla oikeusministeriön hallinnon alalla, jossa tällä hetkellä enää tuomioistuinhallinto ja julkisen oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan koko valtion yleinen ohjaus ja hallinto on keskitetty oikeusministeriöön.

Keskusviraston perustamisen hyödyt tulevat myös selvästi esille työryhmän mietinnöstä. Työryhmä on kuitenkin katsonut, ettei keskusviraston perustaminen ole kannattavaa, sillä perustaminen maksaisi ja vaatisi lisäresursointia. Helsingin oikeusaputoimisto on eri mieltä työryhmän näkemyksestä kustannusten ja lisäresurssitarpeen osalta. Tehtävät toimialalla eivät lisääntyisi keskusviraston perustamisen myötä, vaan kyse olisi puhtaasti tehtävien uudelleen organisoinnista. Koska tehtävät eivät lisäänty, ei mitään perustetta lisäresurssien tarpeelle ole olemassa, vaan virasto pystytään toteuttamaan nykyisillä resursseilla. Myöskään tarvetta erillisten toimitilojen vuokraamiselle ei ole, vaan keskusviraston henkilökunta voi toimia valtakunnallisesti hajautetusti.

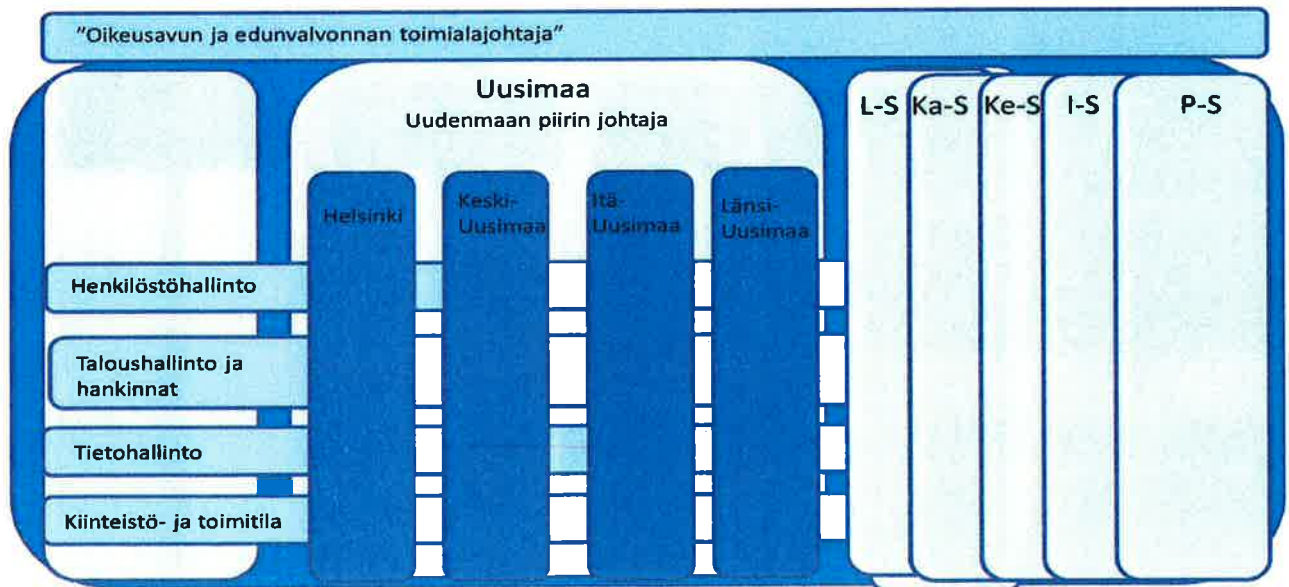
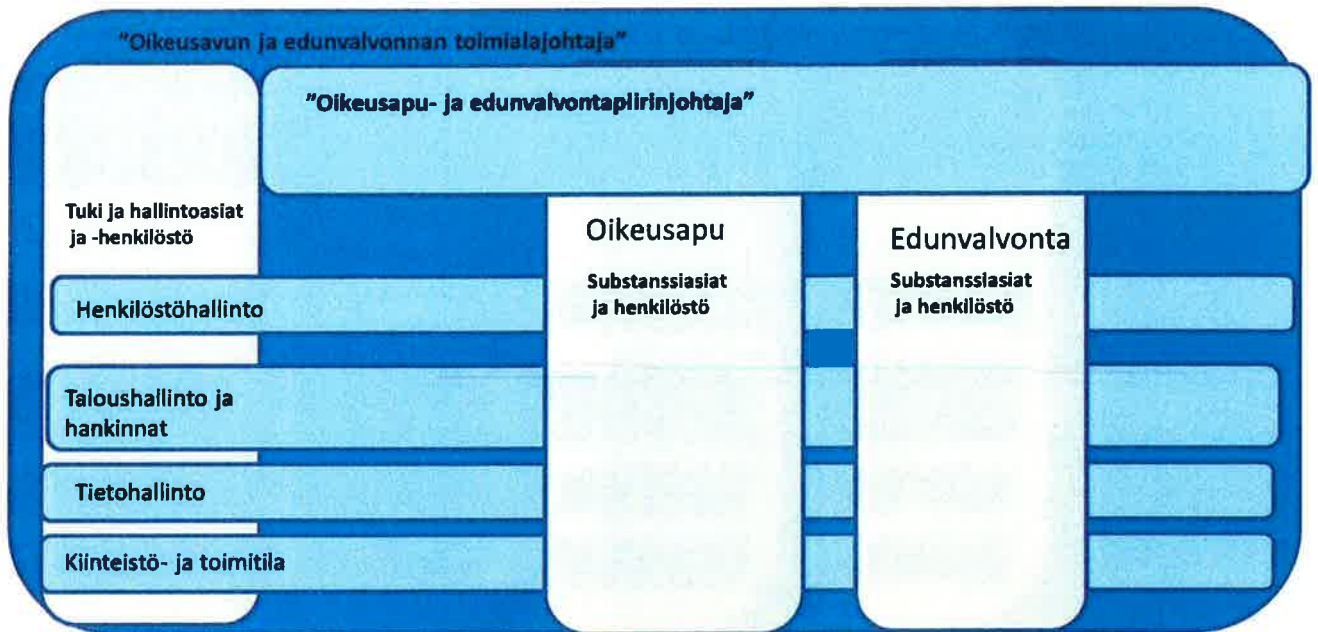
Kaikki operatiiviset tehtävät, hallinnonalan ohjaus, johto, valvonta ja kehittäminen, siirtyisivät oikeusministeriöltä keskusvirastolle. Samoin hallinnolliset tehtävät siirtyisivät mahdollisimman laajasti oikeusaputoimistoilta keskusvirastolle. Keskusvirasto ei aiheuttaisi esteellisyyttä, eikä voisi puuttua yksittäisten toimeksiantojen tai päämiesten asioiden hoitoon. Toimialan asiantuntijat olisivat edelleen täysin itsenäisiä ja riippumattomia asiakastoimeksiantojen hoitamisen osalta. Keskusvirasto turvaisi Helsingin oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan asiantuntijoiden itsenäisyyden ja riippumattomuuden työryhmän esittämistä malleista parhaiten.

Keskusvirasto mahdollistaisi monenlaiset ratkaisut toimistojen organisoitumiseksi lukumäärältään ja rakenteeltaan. Helsingin oikeusaputoimisto pitää esitetyistä parhaimpana mallia, jossa keskusviraston alla on 6 oikeusapupiiriä (mietinnön s. 79). Ensimmäisen rakenteellisen muutosvaiheen yhteydessä tulisi luoda yhtenäiset mittarit toiminnan laadun ja tehokkuuden mittaamiseksi. Näiden pohjalta oikeusapu- ja edunvalvontatoimialaa ja organisaatiota olisi mahdollista ja tulisi kehittää edelleen niin rakenteellisesti kuin lukumääräisestikin sekä kohdentaa resursseja faktapohjaiseen tietoon perustuen.

Helsingin oikeusaputoimisto haluaa kuitenkin tuoda esille, että se pitää piirirakennetta lähtökohtaisesti keinotekoisena organisaatorakenteena. Piirimalli luo organisaatioon ylimääräisen hallinnollisen väliportaan. Helsingin oikeusaputoimisto pyytää oikeusministeriötä vielä selvittämään, olisiko organisaatio mahdollista toteuttaa ilman tätä hallinnollista väliporrasta ja kartoittamaan ratkaisut molempien toimialojen tarpeista lähtien. Etenkään edunvalvonnan osalta piirirakenne ei ole tarpeellinen. Keskusvirasto mahdollistaisi edunvalvonnan osalta selkeästi nykyistä isommat toimistokoot, jotka ovat välttämättömiä yhteisten työtapojen ja toimintamallien kehittämisessä. Piirirakenteen välttämättömyyttä ja sillä saavutettavia hyötyjä ja haittoja tulisi perusteellisesti selvittää myös oikeusavun osalta.

Yllä mainituin huomioin Helsingin oikeusaputoimisto pitää mietinnössä esitetyistä maileista keskusviraston perustamista kuuden oikeusapupiirimallin mukaisesti oikeusavulle ja edunvalvonnalle kannatettavana ja parhaana mallina.

Helsingin oikeusaputoimiston rakennehahmotelmat ”Oikeusavun ja edunvalvonnan toimiala”:

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että kalliina ratkaisuna keskusviraston perustamista tulee harkita aikaisintaan sitten, jos tuomioistuinvirastokin perustetaan. Tällöin mielekkäimmältä vaikuttaa malli, jossa piirirakenne on poistettu ja toimistot ovat suoraan yhteydessä keskusvirastoon. Mikäli kuitenkin ensin luodaan hallinto, jossa yksi oikeusapupiiri on virasto ja sen johtoon on nimitetty vakinainen johtaja, joka ei samalla ole minkään toimiston johtaja, keskusviraston perustamisella heidän tehtävänsä päättyisi.

On kuitenkin todennäköistä, ettei oikeusaputoimistoista kyettäisi siirtämään riittävästi hallintotehtäviä keskusvirastolle, jolloin hallinto tulisi vain raskaammaksi ja todennäköisesti huomattavasti kalliimmaksi.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta pitää hyvänä sitä, että keskusvirasto nostaisi sektorin profiilia. Virastoon voisi keskittää oikeusapupäätösten johtamista ja myös antaa valitusmahdollisuus niistä. Keskusvirastossa hallinto olisi liian kaukana ja kustannukset lisääntyisivät. Hyvää olisi se, että toimistot ja henkilöstö olisivat yhdenvertaisia valtakunnallisesti.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo työryhmän esille tuomista rakennemallivaihtoehtoista parhaiten virastossa tehtävää työtä huomioivan ja osaamista ja tulevaisuuden haasteita tukevan vaihtoehdon olevan keskusvirastomalli, jossa piirirakenne poistuisi ja oikeusaputoimistoja olisi 27 (tai vähemmän). Malli mahdollistaisi oikeusapu ja edunvalvontatoimintojen säilyttämisen nykyisellään, mutta se toimisi vaikka toiminnot eriytettäisiin.

Oikeusministeriön hallinnonalalla on jo nyt kolme keskusvirastoa; Valtakunnansyyttäjänvirasto, Rikosseuraamusvirasto sekä Valtakunnanvoudinvirasto. Harkinta Tuomioistuinviraston perustamiseksi on vielä kesken ja ratkenee seuraavan hallitusohjelman myötä. Mahdollisen tuomioistuinviraston perustaminen tukisi ajatusta keskusviraston perustamiseksi myös oikeusavun ja edunvalvonnan osalta. Mikäli oikeusavun ja edunvalvonnan osalle ei tällöin perustettaisi vastaavaa virastoa, näiden hallinnonalan ohjaus eroaisi liiaksi edellä mainituista toimijoista, mikä ei olisi jatkossa oikeusavun ja edunvalvonnan kehittymisen kannalta suotuisa kehityskulku.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei kannata keskusvirastoa, koska se vaikuttaa kaukaiselta.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että keskusvirastomallin toteuttaminen oikeusavun puolella ei vaikuta realistiselta, kun otetaan huomioon sen kustannusvaikutukset. Hallinnon lisäämistä toiminnan kustannuksella ei voi koskaan pitää kannatettavaa.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että keskusvirastomalli korostaisi oikeusavun ja edunvalvonnan itsenäistä ja tasavertaisempaa asemaa verrattuna muihin oikeushallinnon osiin, kuten nyt valtakunnansyyttäjänvirasto tai valtakunnanvoudinvirasto toimialoillaan. Ohjaus- ja päätösvalta olisi keskitettyä. Oikeusavun ja edunvalvonnan keskusvirasto toimisi osana tuomioistuinvirastoa. Kustannussyistä ratkaisu ei kuitenkaan liene mahdollinen.

Oulun oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta ei kannata vaihtoehtoa.

Pirkanmaan oikeusaputoimiston lausunnossa todetaan, että mallissa, jossa olisi keskusvirasto, mutta ei erillisiä piirejä, hallintohenkilökuntaa olisi keskusvirastossa mietinnön mukaan noin 20. Se on vain kaksi enemmän kuin kuuden piirin mallissa ja neljä vähemmän kuin kahdeksan piirin mallissa. Koko hallintohenkilökunnan ollessa samassa toimistossa työn joustava järjestely olisi helpompaa eikä virasto olisi kovin haavoittuva. Toinen asia on, missä määrin keskusvirasto hoitaisi niitä hallintotehtäviä, jotka nykyisin ovat oikeusaputoimistojen huolena. Keskusviraston tehtävänkuvia tulisi käydä läpi yksityiskohtaisemmin. Keskusvirasto mahdollistaisi valtakunnallisten yhtenäisten linjojen luomisen, mikä on tärkeää.

Porin oikeusaputoimisto yhtyy mietinnössä ilmeneviin epäilyksiin siitä, miten hallintotehtävät tosiasiaassa siirtyisivät keskusvirastolle. Lopputuloksena voisi olla se, että perustettaisiin vain yksi väliporras lisää. Jos rakenneuudistuksen perimmäisenä tavoitteena on vähentää oikeusministeriön työtä muun muassa budjettineuvottelujen osalta, on tavoitteenmukainen muutos tehtävissä yksinkertaisemminkin. Jo nyt voitaisiin neuvottelut käydä piiritasolla oikeusministeriön kanssa ja piirin johtaja kävisi piirin toimistojen kanssa suoraan budjettineuvottelut. Raha jaettaisiin siis piirikohtaisesti. Tällä hetkellä esimerkiksi budjettivalmistelu on jokseenkin raskas ja monimutkainen ja rasittaa monia tahoja. Mikäli piirin johtaja irrotettaisiin oman toimiston johdosta vain piirin johtajaksi, vältettäisiin epäilyt kotiinpäin vetämisestä, jos sellaisia epäilyjä jollain taholla ylipäätään on.

Jotta keskusvirastoa voidaan ylipäätään harkita, on aivan ehdoton edellytys se, että toimistot vastapuolina eivät ole esteellisiä hoitamaan toimeksiantoja.

Rauman oikeusaputoimisto kannattaa keskusviraston perustamista. Hallintotehtävät voitaisiin keskittää keskusvirastoihin ja kuitenkin toimistojen itsenäisyys säilyisi. Tämä malli varmistaisi yhdenmukaisen käytännön kun keskusvirasto johtaisi toimintaa.

Esitetyistä vaihtoehtoista lausunnossa kannatetaan keskusvirastomallia, jossa piirirakenne poistuisi ja oikeusaputoimistoja olisi 27. Oikeusaputoimistojen itsenäisyys on säilytettävä.

Lausunnossa todetaan, että malli ei merkitse paluuta entiseen, kuten on väitetty, sillä aiemmin oikeusaputoimistoja oli huomattavasti enemmän kuin nyt. Vuonna 1998 toimistoja oli 67. Kun tulosneuvottelut aiemmin käytiin suoraan oikeusministeriön kanssa, tieto kentältä saavutti myös ministeriön.

Keskusvirastomallissa ei tarvitsisi olla piirejä. Piirit lisäävät moniportaisuutta. Jos kuitenkin tuntuu ylivoimaisen vaikealta käydä tulosneuvottelut jokaisen toimiston kanssa erikseen, kuuden piirin säilyttäminen voisi olla perusteltua.

Keskusviraston henkilömäärä 20 on ylimitoitettu, pienemmälläkin pärjäisi. Malli turvaisi oikeusaputoimistojen itsenäisyyden ja toimintojen kehittämisen.

Rovaniemen oikeusaputoimisto ei kannata tätä vaihtoehtoa. Keskusviraston perustaminen kasvattaisi hallintoa ja lisäisi kustannuksia. Keskusvirasto olisi yksi väliporras lisää oikeusministeriön ja oikeusaputoimistojen välille.

Edunvalvontapuolella keskusviraston etuna nähdään se, että tehtävien keskittäminen voisi tuoda lisää asiaosaamista laajoihin kokonaisuuksiin.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa mallin kasvattavan hallintoa ja kustannuksia. Myös esteellisyys saattaisi lisääntyä.

Toisaalta ulosoton ja syyttäjänlaitoksen kohdalla keskushallintovirastomalli on saatu toimivaksi ja on tuonut huomattavia hyötyjä.

Keskusvirastomallia tulisikin suunnitella ja kehittää edelleen. Esitettyssä kuuden piirin mallissa on kuitenkin esitetty 18 henkilötyövuotta hallintoon. Iso virasto ei olisi niin haavoittuva.

Ålands rättshjälpsbyrå

- a Tanken är bra och skulle sannolikt förbättra kvalitetsutvecklingen.
- b Inom centrala ämbetsverk, skall sedan fortleva svenskspråkiga Åländska ämbetsverk. Ålands rättshjälpsbyrå som underlydande enhet under aktuelia centrala ämbetsverk.
 - i. Regionala ämbetsverket Ålands rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör fortsättningsvis ha som sitt enda ämbetsspråk svenska.
 - ii. En Ämbetsverk/rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte/chef på Åland. Ty enbart då garanteras långsiktigt Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet samt tillgänglighet och närhet.

- c Centrala ämbetsverket skall kunna verka enkom på svenska gentemot Åland och åländska ämbetsverk. Åländska ämbetsverket bör fortsättningsvis erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Aktuella centrala ämbetsverk bör ha som andra aktiva ämbetsspråk svenska, samt centrala ämbetsverkets chef bör behärska bägge inhemska med minst perfekta språkliga nivå => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och att Självstyrelselagens avsikt och anda undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande.
- d Centrala ämbetsverkets chef bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että työryhmän kanta, jonka mukaan kustannuksia merkittävästi lisäävää keskusvirastoa ei ehdoteta perustettavaksi, on valtion taloudellinen tilanne huomioon ottaen perusteltu. Keskusviraston perustaminen tullee harkittavaksi erikseen, mikäli tuomioistuimille perustetaan keskusvirasto. Tässä tilanteessa suoraan ministeriön alaisuuteen jäisi oikeushallinnon alaisista virastoista vain oikeusapu- ja edunvalvonta.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus ei kustannussyistä kannata keskusviraston perustamista.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa tuomioistuinten keskusviraston perustamista. Vastaavan keskusviraston perustamista voi olla tarpeen harkita myös oikeusavun ja edunvalvonnan osalta, mikäli nykyisestä oikeusaputoimistojen piirimallista luovutaan.

Turun hovioikeuden kanta keskusviraston perustamiseen on kielteinen.

Vaasan hovioikeus katsoo, että keskusvirasto ei ole tarpeen. Se tekisi hallintorakenteesta hyvin moniportaisen.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus toteaa, että oikeusapupiireistä luopuminen ja keskusviraston perustaminen voisi olla järkevä tapa organisoida oikeusaputoiminta. Keskusvirastomallissa hallinto voitaisiin hoitaa tehokkaasti ja mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Oikeusapupiirimallissa on vaikea muodostaa sellaisia oikeusapupiirejä, joissa jokaisessa piirissä olisi juuri oikea määrä hallintotehtäviä hoitavia henkilöitä. Nykyisin oikeusaputoimistoja on vain 29, joten ei ole estettä sille, että jokainen toimisto kävisi itsenäisesti tulosneuvottelut.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa niin syyttäjä- kuin ulosottoimella olevan oma keskusvirastonsa. Organisaatioina, etenkin syyttäjälaitos, ne eivät liene juurikaan oikeusaputoimeja henkilömäärältään suurempia. Myös tuomioistuinlaitoksen keskusviraston perustamista kaavaillaan ja sitä varten oikeusministeriö on asettanut selvitysmiehet.

Mietinnön mukaan keskusvirasto toimisi oikeusministeriön ja oikeusaputoimistojen välillä siten, että piirirakenne poistuisi ja samalla oikeusapupiirien oikeusaputoimen johtajan tehtävät. Johtavat julkiset oikeusavustajat ja johtavat yleiset edunvalvojat jatkaisivat viroissaan. Toimiva malli voisi olla se, että oikeusaputoimistot, joita tällä hetkellä on 29, olisivat suoraan keskusviraston alla toimivia virastoja.

Koska hallinnolliset asiat hoidettaisiin keskusvirastotasolla, oikeusaputoimistot voisivat keskittyä asiakastyöhön. Oikeusaputoimistojen ohjaus ja valvonta olisi keskitetympää ja henkilöstön kouluttaminen ja kehittäminen nykyistä tehokkaampaa samoin erikoistuminen eri oikeudenaloihin. Keskusviraston perustamista puoltaa myös se, ettei keskusvirasto muodostaisi esteellisyyttä toimistojen välille.

Vaikka keskusviraston perustaminen kasvattaisi oikeusavun kustannuksia perustamisvaiheessa, olisivat perustamisesta koituvat edut mietinnönkin mukaan niin huomattavat, että keskusviraston perustaminen on kannatettavaa.

Tässäkin mallissa lienee mahdollista pohtia yksityisille avustajille tehtävien oikeusapupäätösten keskittämistä keskusvirastolle oikeusaputoimistojen sijaan. Keskusviraston perustaminen ei estäisi sitä, että oikeusaputoimistojen määrää nykyisestä vähennettäisiin, mikäli tähän katsottaisiin olevan tarvetta. Tulee kuitenkin muistaa, ettei oikeusaputoimistojen määrää tule verrata sen paremmin syyttäjä-, poliisi-, ulosotto- tai tuomioistuinlaitoksen virastojen määrään, koska sekä oikeusapu- että edunvalvontatoiminta on lähtökohdiltaan erilaista toimintaa. Palvelun saatavuus tulee myös taata harvemmin asutuilla alueilla siten, että oikeusaputoimistojen verkko on mahdollisimman kattava.

Helsingin käräjäoikeus ei pidä keskusviraston perustamista tässä tilanteessa suositeltavana.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus ei kannata oikeusavun ja edunvalvonnan keskusviraston perustamista tässä vaiheessa. Keskusviraston perustamisella oikeusministeriön ja oikeusapupiirien väliin ei saavutettaisi kustannukset kattavia hyötyjä.

Oulun käräjäoikeuden mielestä keskusviraston perustaminen olisi perusteltua. Se yhtenäistäisi oikeusaputoimistot organisatorisesti syyttäjä-, kriminaalihuolto- ja vankeinhoitolaitoksen sekä ulosottoitoimen kanssa. Hyvänä puolena olisi hallinnon yhtenäisyys sekä käytäntöjen seuraaminen ja henkilöstön kouluttaminen valtakunnan tasolla. Keskusvirasto kävisi ensin tulosneuvottelut oikeusministeriön kanssa ja sen jälkeen tulosneuvottelut kunkin oikeusaputoimiston kanssa, mitä voidaan pitää oikeusaputoimistojen kannalta hyvänä menettelynä. Toimistokohtaiset tulosneuvottelut ovat olennaisen tärkeitä, jotta keskusvirasto saisi suoraan tietoa kustakin toimistosta ja sen erityistarpeista. Koska oikeusaputoimistot säilyisivät itsenäisinä virastoina, ei yhteinen keskusvirasto aiheuttaisi esteellisyyttä oikeusavustajien toiminnassa.

Oikeusapupiirirakenteen säilyttäminen olisi tässä mallissa kaksinkertaista organisaatiota eikä sille olisi tarvetta.

Pirkanmaan käräjäoikeus ei nykyisessä resurssitilanteessa puolla mallia, mutta huomauttaa, että useita oikeudenhoidon osa-alueita varten on jo perustettu keskusvirastoja. Oikeusavun kohdalla keskusvirastorakenteesta voisi olla saatavissa hyötyjä.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus ei pidä tässä vaiheessa perusteltuna erillisen keskusviraston perustamista. Oikeusaputoimen mahdollista organisaatiomuutosta on tarkoituksenmukaista arvioida vasta tuomioistuinvirastosta tehtyjen selvitysten ja mahdollisesti saatavien kokemusten perusteella.

Satakunnan käräjäoikeus huomauttaa, että perusteet tuomioistuinviraston perustamiselle liittyvät keskeisesti tuomioistuinten riippumattomuuden varmistamiseen ja sen ohella tuomioistuinhallinnon toimivuuteen. Perusteet liittyvät siten olennaisesti tuomioistuinten toiminnan luonteeseen eivätkä siten ole suoraan sovellettavissa jollakin toisella toimialalla.

Käräjäoikeuden näkökulmasta malli, jossa oikeusaputoiminnan organisoinnin piirirakenne olisi poistunut ja kukin oikeusaputoimisto toimisi hallinnollisesti suoraan keskusviraston alaisuudessa, ei ole ongelmaton. Kun keskusvirasto ei voisi puuttua oikeusaputoimistojen substanssityöhön, on vaarana, että toimistojen toimintatavat eriytyvät eikä luontevaa foorumia yhtenäisten menettelytapojen sopimiselle ole.

Oikeusavun ja edunvalvonnan keskusviraston perustamisen voisi ajatella vähentävän piiriorganisaation tarvetta tai poistavan sen kokonaan. Muutoin oikeusavun ja edunvalvonnan järjestelmä: oikeusaputoimisto – oikeusapupiiri – keskusvirasto – oikeusministeriö vaikuttaa turhan moniportaiselta ja byrokraattiselta.

Mietintöön kirjatun perusteella keskusviraston perustamisen hyödyt olisivat sinänsä ilmeisen vähäiset.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus ei näe keskusviraston perustamisessa sellaisia etuja, jotka puoltaisivat sen aiheuttaman hallinnon kasvattamisen ja kustannusten lisäyksen.

Ylivieska-Raahen käräjäoikeus yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että keskusvirastoa ei kannata tässä vaiheessa perustaa.

Ålands tingsrätt och Ålands förvaltningsdomstol har ingen uppfattning om vilken organisationsmodell som är att föredra; huvudsaken är att tillgången på tjänsterna blir garanterad och att den valda modellen beaktar Ålands särbehov. Som allmän linje är inrättandet av centralorganisationer att föredra under förutsättning att det finns medel är detta utan att de lokala enheternas verksamhet blir lidande.

Österbottens tingsrätt påminner om att ett centralt ämbetsverk inte påverkar domstolsväsendet i det dagliga arbetet. Justitieministeriets resurser är begränsade och det är inte kostnadsmässigt en försvarbar organisationsförändring som i förlängningen kan innebära mindre resurser för andra enheter underlydande justitieministeriet.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa antaneensa 19.6.2013 lausunnon oikeudenhoidon uudistamishjelmasta vuosille 2013–2025 (dnro 1892/5/13). Lausunnossa oikeusasiamies on kannattanut ehdotusta tuomioistuinviraston perustamisesta. Myös oikeusavun ja edunvalvonnan osalta oikeusasiamies pitää keskusviraston perustamista kannatettavana. Keskusvirasto olisi omiaan korostamaan näitä palveluita ja jäntevöittäisi hallinnollista johtoa, ohjausta ja valvontaa. Mietinnön mukaan keskusvirasto myös käsittelee toimistojen henkilökunnan toiminnasta tehdyt kantelut ja vastaisi kansalaiskirjeisiin. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tämä edesauttaisi hallintokanteluiden käsittelyn yhdenmukaisuutta ja tehostaisi hallinnon sisäistä laillisuusvalvontaa. Oikeusasiamies pitää tätä tärkeänä.

JHL:n mielestä keskusviraston perustaminen ei ole tässä tilanteessa tarpeellista, vaikka hyvin toteutettaessa se voisikin tuoda lisäarvoa toiminnalle. Keskusviraston perustaminen lisää todennäköisesti kustannuksia, mikä tässä taloudellisessa tilanteessa ei ole järkevää. Keskusviraston perustaminen pahimmillaan lisää yhden portaan oikeusaputoimistojen ja oikeusministeriön välille, ainakin alussa tämänkaltainen vaara on olemassa.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että keskusviraston perustamisen hyötyjä ja haittoja pohdittaessa on otettava huomioon erityisesti oikeusaputoimistojen erilainen luonne suhteessa esimerkiksi tuomioistuinlaitokseen, syyttäjälaitokseen tai ulosottoon. Vaikka muutos olisi näiden tahojen kohdalla osoittautunut onnistuneeksi, ei se tarkoita, että malli olisi onnistunut oikeusavun ja edunvalvonnan parissa. Suurin ero oikeusaputoimistojen ja muiden valtion viranomaisten välillä on, että oikeusaputoimistossa edustetaan yksilöä ja muissa viranomaisissa valtiota. Keskusvirasto ei kuulu tähän kuvioon.

Keskusviraston perustaminen ei oikeusavun ja edunvalvonnan piirissä voi kattaa muuta kuin valtion omat intressit, käytännössä siis budjettineuvottelut ja yleistason johtamisen.

OHK ry ei pidä keskusviraston perustamista tässä tilanteessa hyvänä. Keskusvirasto lisääisi kuluja ja veisi resursseja sekä olisi yksi porras lisää oikeusministeriön ja oikeusaputoimistojen väliin.

Suomen Asianajajaliitto ei kannata keskusviraston perustamista. Asianajajaliitto katsoo, etteivät keskusvirastosta saavutettavat hyödyt vastaa siitä aiheutuvia kustannuksia ja lisääntyvää hallintoa.

Suomen Tuomariliitto katsoo, että oikeusapupiireistä luopumista ja keskusviraston perustamista tulisi edelleen selvittää. Keskusvirastomallissa hallinto voitaisiin hoitaa tehokkaasti ja mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.8 Oikeusapuviraston perustaminen

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) ei kannata oikeusapuvirastomallia. Mallissa virkojen on ajateltu olevan oikeusapuviraston virkoja ja virkanimitykset on ajateltu tehtäväksi oikeusapuvirastoon, mikä haittaisi monella tapaa virkamiesten pysyvyyttä viroissaan ja siten oikeudenhoitoa ja estäisi oikeusapuvirastoa olemasta ns. keskusvirasto.

Lausunnossa nähdään virkojen helppo ja yksinkertainen siirtäminen toimistojen välillä uhaksi, koska ihminen haluaa tietää, missä työpaikka sijaitsee ja epävarmuus aiheuttaisi matalan kynnyksen toisiin tehtäviin siirtymiselle. Tämä puolestaan haittaisi asioiden hoitoa ja kansalaisten oikeusturvaa sekä aiheuttaisi kustannuksia.

Hyvänä lausunnossa pidetään sitä, että mallissa hallinto olisi keskitettyä, linjaukset ja toimintamallit yhtenäisiä sekä ohjaus tehokkaampaa kuin monen piirin malleissa. Työn tuottavuus saattaisi parantua ja tuottavuuden paranemisen myötä syntyisi kustannussäästöjä. Erinomaista olisi, jos yksityisten avustajien oikeusapupäätökset olisi mahdollista siirtää pois oikeusaputoimistoilta. Luonnollisesti esteellisyyssasiat on selvitettävä ennen kuin rakenteita uudistetaan.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) sekä **Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** eivät pidä oikeusapuviraston perustamista hyvänä vaihtoehtona. Oikeusapuviraston organisaatorakenteen etujen ja haittojen osalta lausunnossa yhdytään työryhmän mietinnön sivulla 85 esittämiin seikkoihin.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) katsoo, että mallin selvittelytyö tulee jättää tulevaisuuteen. Hän ei näe lisäarvoa sille, että koko oikeusapu- ja edunvalvontatoimi olisi yksi valtakunnallinen toimisto lukuisine toimipaikkoineen ja paikallisjohtajineen. Jääviys erityisesti edunvalvonnan osalta tulisi tuottamaan tässä mallissa suuria ongelmia.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) ei kannata oikeusapuviraston perustamista. Vaarana mallissa on, että hallinnolliset rakenteet söisivät resursseja perustyöstä. Myös esteellisyyksymysten kannalta tilanne olisi mahdollisesti ongelmallinen.

Helsingin oikeusaputoimisto ei pidä ehdotusta oikeusapuviraston perustamisesta kannatettavana.

Helsingin oikeusaputoimisto näkee oikeusapuviraston perustamisessa paljon samoja hyötyjä kuin keskusvirastomallissa. Hyödyistä tärkeimpinä toimisto pitää hallinnon, ohjauksen, johtamisen ja valvonnan sekä kehittämisen keskittämällä saavutettavia etuja. Lisäksi oikeusapuvirasto mahdollistaisi organisaation joustavuuden esimerkiksi mahdollistamalla henkilökunnan sijoittamisen tarkoituksen ja tarpeen mukaan eri toimipaikkoihin.

Oikeusavun erityispiirteistä johtuen Helsingin oikeusaputoimisto kuitenkin katsoo, ettei oikeusapuviraston perustaminen ole mahdollista siinä laajuudessa kuin organisaatio tarvitsisi. Mikäli nykyisistä oikeusaputoimistoista muodostettaisiin yksi oikeusapuvirasto, olisi mahdollista, että toimipaikkojen välinen riippumattomuus vaarantuisi. Tämän estämiseksi olisi tiukasti varmistuttava siitä, että ainoastaan hallinto olisi keskitetty oikeusapuvirastolle. Tämä taas ei riittäisi turvaamaan hallinnonalan tarpeita toiminnan kehittämisen, ohjauksen, valvonnan ja johtamisen näkökulmasta.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että malli on hylättävä, koska kaikkien oikeusaputoimistojen tai toimipaikkojen kuuluessa joko suoraan tai piirirakenteen kautta yhteen perustettavaan oikeusapuvirastoon, esteellisyyden syntyminen toimistojen/toimipaikkojen välille näyttää lähtökohtaisesti selvältä. Joka tapauksessa piirirakenteen säilyttäminen oikeusapuviraston ohella paisuttaisi hallintoa liikaa.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta katsoo oikeusapuviraston johtavan suureen määrään määräyksiä yksityisille esteellisyyksien takia. Kustannukset lisääntyisivät.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto pitää keskusvirastomallin jälkeen toiseksi kannatettavimpana vaihtoehtona oikeusapuvirastoa, jossa piirirakenne poistuisi ja oikeusaputoimistoja olisi 27 (tai vähemmän).

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei kannata oikeusapuvirastoa, koska se vaikuttaa kaukaiselta.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto huomauttaa, että oikeusapuviraston luominen aiheuttaisi myös ylimääräisiä kustannuksia ja lisäisi hallintoa. Hyödyt mallissa ovat suhteellisen vähäiset ja vastaavasti uhkakuvana esteellisyysongelmien lisääntyminen.

Oulun oikeusaputoimisto ei kannata oikeusapuviraston perustamista, koska oikeusapuvirasto ei tuo toiminnallisia etuja rakenteeseen. Päätösvalta keskittyy liikaa ilman vastaavaa hyötyä. Myöskään kustannustensa johdosta ratkaisu ei liene mahdollinen.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapuvirastomallissa esteellisyydet olisivat suuri ongelma. Tästä syystä keskusvirastomalli olisi selvästi parempi kuin oikeusapuvirastomalli.

Porin oikeusaputoimisto toteaa, että mikäli mietinnössä esiin tuotu esteellisyys olisi mahdollinen, ei viraston perustamista tule harkita. Lainsäädännöllisesti ongelma tosin voidaan poistaa ja luoda rakenteesta sellainen, ettei esteellisyyttä muodostu.

Rauman oikeusaputoimistolle tämäkin malli sopii, edellyttäen, että nykyinen määrä (29/27) toimistoja säilyy. Jos toimistojen määrää vähennetään, esteellisyydet lisääntyvät.

Lausunnon mukaan vain hallinto pitäisi keskittää oikeusapuvirastoon, jotta toimipaikkojen riippumattomuus säilyy. Toimisto ei kannata sellaista mallia, missä piirit edelleen säilyisivät, koska tämä vain lisää moniportaisuutta.

Oikeusapuvirastoon ehdotettu 20 henkilön henkilökunta on ylimitoitettu, vähemmälläkin henkilöstömäärällä pärjäisi, jos virastoon on keskitetty vain hallintotehtävät.

Rovaniemen oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusapuviraston perustaminen kasvat-
taisi hallintoa ja lisäisi kustannuksia. Hyvää olisi, että yksityisille avustajille tehtävien oikeusapupäätösten keskittäminen olisi joustavampaa. Päätökset olisivat myös yhte-
näisempiä.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa mallin kasvattavan hallintoa ja kustannuksia. Myös esteellisyys saattaisi lisääntyä.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Tanken är bra och skulle sannolikt förbättra kvalitetsutvecklingen.
- b Inom ett aktuellt rättshjälpsverk, skall sedan fortleva självständiga enbart svenskspråkiga Åländska rättshjälpsverket Ålands rättshjälpsverk/-byrå som underlydande enhet under aktuella rättshjälpsverk.
 - i. Regionala rättshjälpsverket Ålands rättshjälpsverk/-byrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör fortsättningsvis ha som sitt enda ämbetsspråk svenska.
 - 1. Region verket dit landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte/chef på Åland. Ty enbart då garanteras långsiktigt att Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet samt tillgänglighet och närhet.

- c Centrala Rättshjälpsverket skall kunna verka enkom på svenska gentemot Åland och åländska rättshjälpsverk och andra myndigheter på Åland. Åländska rättshjälpsverket/-byrån bör fortsättningsvis erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Aktuella centrala ämbetsverk skall ha även svenska som sitt ämbetsspråk, samt automatiskt bruka enbart svenska med de bosatta eller arbetande på Åland (i synnerhet tjm på Åland).
- d Rättshjälpsverkets chef bör behärska svenska på perfekt nivå då, till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Korkein hallinto-oikeus toteaa yhden oikeusapuviraston mallissa etuna olevan sen, että resurssit voidaan kohdentaa nopeasti tarpeen mukaisesti. Toimistojen suurehko määrä huomioon ottaen hallinnon keskittäminen lienee käytännössä kuitenkin hankalaa. Vaarana on, että oikeusapuviraston hallinnoinnista huolimatta myös toimistot joutuisivat hoitamaan hallinnollisia tehtäviä.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus ei kustannussyistä kannata oikeusapuviraston perustamista.

Turun hovioikeuden kanta on kielteinen.

Vaasan hovioikeus katsoo, että oikeusapuvirasto ei ole tarpeen. Se tekisi hallintorakenteesta hyvin moniportaisen.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus toteaa, että koko maan ollessa yksi oikeusaputoimisto eli oikeusapuvirasto, oikeusavustajat olisivat esteellisiä toimimaan vastapuolten avustajina. Tämä lisäisi esteellisyystilanteita ja siten valtion kustantaman oikeusavun menojä.

Etelä-Savon käräjäoikeus ei pidä ehdotusta kannatettavana. Mietinnön mukaan oikeusapuviraston perustaminen saattaisi aiheuttaa toimipaikkojen välille esteellisyyden ja sitä kautta toimeksiantojen ohjaamisen yksityiselle sektorille. Viraston perustaminen aiheuttaisi siten välillisesti valtion menojen huomattavan kasvun ja saattaisi tuottaa myös turhaa byrokratiaa.

Helsingin käräjäoikeus ei pidä oikeusapuviraston perustamista tässä tilanteessa suositeltavana. Mallissa olisi mahdollista, että toimipaikkojen välinen riippumattomuus vaarantuisi, koska nykyisistä itsenäisistä oikeusaputoimistoista muodostettaisiin yksi virasto.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus ei puolla oikeusapuviraston perustamista mietinnössä todetuin perustein. Oikeusapuviraston perustamisella oikeusministeriön ja oikeusapupiirien väliin ei saavutettaisi kustannukset kattavia hyötyjä.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että esitetty malli ei ole toimiva oikeusaputoiminnassa. Oikeusapuvirasto muodostaisi yhden viraston, johon oikeusaputoimistot kuuluisivat. Tämä tilanne rinnastuisi toimistojen yhdistämiseen ja aiheuttaisi esteellisyyden.

Pirkanmaan kärjäoikeus ei nykyisessä resurssitilanteessa puolla mallia, mutta huomauttaa, että useita oikeudenhoidon osa-alueita varten on jo perustettu keskusvirastoja. Oikeusavun kohdalla oikeusapuvirastorakenteesta voisi olla saatavissa hyötyjä.

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus ei pidä tässä vaiheessa oikeusapuviraston perustamista perusteltuna. Yhden, koko maan kattavan oikeusapuviraston perustaminen heikentäisi väistämättä luottamusta yksittäisen toimipaikan ja oikeusavustajan riippumattomuuteen ja johtaisi todennäköisesti merkittäviin esteellisyysongelmiin.

Oikeusaputoimen mahdollista organisaatiomuutosta on tarkoituksenmukaista arvioida vasta tuomioistuinvirastosta tehtyjen selvitysten ja mahdollisesti saatavien kokemusten perusteella.

Satakunnan kärjäoikeuden mielestä koko oikeusapu- ja edunvalvontatoimen hallinnon keskittäminen oikeusapuvirastolle ei vaikuta toteuttamiskelpoiselta ajatukselta. Esimerkiksi henkilökunnan sijoittaminen eri toimipaikkoihin kulloisenkin tarpeen mukaan on käytännössä hyvin vaikeasti toteutettavissa, koska työpaikan siirtyminen tarpeen mukaan paikkakunnalta toiselle asettaisi työntekijät kovin vaikeaan asemaan huomioon ottaen muun muassa asuntokysymykset, lasten koulunkäyntikysymykset, puolison työnsaantikysymykset jne.

Hallinnon keskittäminen on myös omiaan aiheuttamaan turhaa byrokratiaa sekä keskushallinnon vieraantumista varsinaisesta työn tekemisen substanssista.

Erityisenä vaarana kärjäoikeuden näkökulmasta mallissa on, että toimistojen toimintatavat eriytyvät eikä luontevaa foorumia yhtenäisten menettelytapojen sopimiselle ole.

Oikeusapuviraston perustamisen voisi ajatella vähentävän piiriorganisaation tarvetta tai poistavan sen kokonaan. Muutoin oikeusavun ja edunvalvonnan järjestelmä: oikeusaputoimisto – oikeusapupiiri – oikeusapuvirasto – oikeusministeriö vaikuttaa turhan moniportaiselta ja byrokraattiselta.

Varsinais-Suomen kärjäoikeus ei puolla oikeusapuviraston perustamista. Oikeusapuviraston perustaminen vaarantaisi mietinnössä kuvatuin tavoin oikeusavustajien esteettömyyden.

Ylivieska-Raahen käräjäoikeus ei kannata oikeusapuviraston perustamista. Oikeusapuviraston organisointi tuottaisi lisää byrokratiaa, joka söisi resursseja perustyöstä.

JHL:n kanta oikeusapuviraston perustamiseen on varovaisen kielteinen. Viraston perustaminen lisää kustannuksia ja siitä saatava lisäarvo vaatisi toteutuakseen siirtymäajan, jotta mahdolliset päällekkäisyydet eri toimijoiden välillä saataisiin minimoitua. Onko kehityssuunta tässä vaiheessa ja tilanteessa tarpeellinen? Tulevaisuudessa mahdollinen.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa, että oikeusapuviraston perustaminen ei vaikuta perustellulta millään tavalla. Ei ole mitään takeita, että muutos aiheuttaisi säästöjä. Jo esteellisyysskysymysten takia tämä ehdotus tulee hylätä.

OHK ry ei pidä oikeusapuviraston perustamista hyvänä.

OHK katsoo, että tässä vaihtoehdossa yksityisille avustajille tehtävien oikeusapupäätösten keskittäminen olisi joustavampaa ja päätökset ehkä yhtenäisempiä. Mallissa olisi mahdollista, että toimipaikkojen välinen riippumattomuus vaarantuisi, koska nykyisistä itsenäisistä oikeusaputoimistoista muodostettaisiin yksi virasto.

Suomen Asianajajaliitto ei kannata oikeusapuviraston perustamista. Virasto lisäisi kustannuksia ja kasvattaisi hallintoa. Lisäksi oikeusministeriössä tulisi joka tapauksessa säilyttää oikeusapuun liittyvää osaamista.

3.9 Lausunnonantajan kanta valtion oikeusaputoimistojen parhaimmaksi organisaatiomalliksi

Helsingin oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Eeva-Maija Oikarinen (Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto) pitää kuuden oikeusapupiirin mallia parhaana mallina.

Vaihtoehto ei aiheuttaisi kustannuksia. Hyvää olisi, ettei toimipaikkoja lakkautettaisi tai muutettaisi. Piirin johtava voisi keskittyä johtamiseen, hallintoon ja kehittämistehäviin ja toimistot saisivat keskittyä substanssiinsa. Mallissa esteellisyys ei lisääntyisi. Keskitetty hallinto olisi tehokasta ja mahdollistaisi menettelytapojen kehittämistä.

Toimisto kannattaa sitä, että piirissä yhteistoiminta ja työsuojelu tehostuisivat ja yhtenäistyisivät ja se olisi keskitettyä ja selkeätä.

Kuudessa piirissä johtaja olisi riittävän lähellä alaisiaan toimistoja, kosketuspinta johtoon on tärkeää.

Kannatusta toimistossa sai myös:

Keskusvirasto/oikeusapuvirastomalli, joka tulisi järjestää sellaiseksi, ettei esteellisyyksiä synny. Oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja olisi 27 kpl, oikeusapu ja edunvalvonta olisi erotettu toisistaan, johtavat oikeusavustajat ja edunvalvojat toimisivat toimistonsa lähiesimiehenä. Oikeusapuvirasto laatisi budjettiesityksen jokaiselle toimistolle toimistoilta saatujen ehdotusten pohjalta. Lähiesimiehet vastaisivat substanssitavoitteista ja niiden toteutumisesta ja toimistonsa käytännön organisoinnista, työjärjestyksessä määriteltäisiin vastuuhenkilö, joka huolehtisi hallintoon kuuluvien asioiden siirtämisestä oikeusapuvirastoon. Oikeusapuviraston rooli hallinnossa olisi aktiivinen. Koulutuksen järjestäminen voisi kuulua viraston tehtäviin.

Viraston nimi voisi olla oikeusapuvirasto, mutta sen rakenne vastaisi työryhmän esittämää keskusvirastomallia.

Itä-Suomen oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Arto Tiilikainen (Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto) **sekä Etelä-Savon ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot** katsovat, että nykyinen käytössä oleva organisaatorakenne niin kuuden oikeusapupiirin kuin myös itsenäisten oikeusaputoimistojen osalta on hyvä, toimiva ja kustannustehokas.

Nykyisessä järjestelmässä oikeusapu ja edunvalvonta kuuluvat samaan toimistoon eli oikeusaputoimistoon. Useat johtavat julkiset oikeusavustajat ovat toimineet kunnalla työskentelyn aikaan myös edunvalvojina ja toimineet myöhemminkin edunvalvojan sijaisen tehtävissä. Tämän johdosta usealla johtavalla julkisella oikeusavustajalla on myös käytännön kokemusta edunvalvonnasta, joka edesauttaa edunvalvontatoiminnan johtamista.

Johtavalla julkisella oikeusavustajalla on viraston tehokkaan toiminnan järjestämiseksi sopiva määrä valtaa ja siihen liittyvää vastuuta. Mikäli käytännössä kaikki hallintotehtävät siirrettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajille, olisi todennäköistä, että tällainen järjestely heikentäisi vastuun keskittämällä myös toimistokohtaista eli paikallista vastuunottoa ja se edelleen vaarantaisi koko oikeusapu- ja edunvalvontatoimintaa. Jos oikeusapupiirin johtajan työaika menisi hallinto- ja johtotehtäviin, hän etäännyisi käytännön työstä. Näin kävisi myös siitä tapauksessa, jos oikeusapupiirin johtaja ei jatkossa olisi enää minkään toimiston johtava julkinen oikeusavustaja. Toimistojen ja toimipaikkojen välimatkat voivat olla useita satoja kilometrejä, jonka vuoksi on myös tärkeää, että johtamista ja hallintotehtäviä on toimistossa, eikä niitä kaikkia ole keskitetty kauas oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajalle. Edellä mainittujen seikkojen johdosta kaikkia hallintotehtäviä ei tule siirtää toimistoilta pois. Osa hallintotehtävistä, esimerkiksi erilaisten suunnitelmien (esimerkiksi valmissuunnitelma) teko voitaisiin kuitenkin keskittää oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajalle siten, että hänellä olisi päävastuu suunnitelmien teosta.

Nykyistä järjestelmää tulisi kuitenkin kehittää siten, että oikeusministeriöltä siirrettäisiin oikeusaputoimen johtajille nykyistä enemmän budjettivaltaa. Oikeusministeriön ja oikeusaputoimen johtajien budjettikeskustelut tulisi olla jatkossa sellaiset, että rahat myönnettäisiin oikeusapupiirille, ei kullekin toimistolle erikseen. Tämän jälkeen oikeusaputoimen johtajan tehtävänä olisi päättää rahojen jaosta omassa oikeusapupiirissä. Oikeusministeriön ja oikeusaputoimen johtajien käymät tulosneuvottelut olisivat tällöin piiri- eikä toimistokohtaisia.

Nykyistä järjestelmää tulisi kehittää myös siten, että johtavilla julkisilla oikeusavustajilla ja oikeusaputoimen johtajilla olisi nykyistä suurempi työnjohdollinen mahdollisuus esimerkiksi tasata julkisten oikeusavustajien työmääriä. Etäpalveluita tulisi kehittää siten, että esimerkiksi pääkaupunkiseudun oikeusavun tarvitsijoita voitaisiin auttaa etäpalveluiden kautta Itä-Suomen toimistoista käsin. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksella aloitettiin syksyllä 2013 oikeustieteiden opetus. Tätä kautta lausunnon antaneet toimistot tulevat jatkossakin saamaan koulutettuja henkilöitä vaativiin oikeusavun ja edunvalvonnan tehtäviin.

Oikeusapupäätöksiä tekevien toimistojen lukumäärä tulisi vähentää. Oikeusapupäätösten tekemistä tulisi keskittää siten, että jatkossa 10–15 toimistoa tekisi oikeusapupäätöksiä. Tällaisen keskittämisen etuna olisivat muun muassa päätösten tasalaatuisiin ja mahdollisimman yhdenmukaiset käytännöt päätöksiä tehtäessä. Keskittämisen johdosta saataisiin oikeusapupäätöksiä tekevien toimistojen resurssit nykyistä paremmin käyttöön, koska tällöin olisi paremmin hallinnassa se, missä päätöksiä voidaan työtillanne huomioon ottaen kulloinkin parhaiten tehdä.

Oikeusministeriön asetuksessa valtion oikeusaputoimistoista 6 §:n 2 momentin mukaan johtavan julkisen oikeusavustajan ollessa estyneenä hänen tehtäviään hoitaa työjärjestyksessä määrätty julkinen oikeusavustaja. Kyseistä lainkohtaa tulisi muuttaa siten, että työjärjestyksen mukaan myös johtava yleinen edunvalvoja olisi mahdollista määrätä johtavan julkisen oikeusavustajan sijaiseksi. Kyseisen asetuksen 2 §:n 2 momentin mukaan johtava julkinen oikeusavustaja voi määrätä jonkun oikeusaputoimiston virkamiehistä toimimaan hallintosihteerinä. 3 momentin mukaan hallintosihteerin tehtävistä määrätään työjärjestyksessä. Tulevaisuudessa työjärjestyksessä pitäisi olla mahdollista määrätä joku sihteerin toimimaan esimiestehtävissä, jolloin tällainen henkilö tulisi olla mahdollista nimetä tiimin vetäjäksi. Tällainen tiiminvetäjä voi olla tarpeen suuremmissa, eli esimerkiksi yli kymmenen henkilön toimipaikoissa.

Käytössä oleva työsuojeluorganisaatio, johon kuuluvat työsuojelupäällikkö, oikeusapupiiristä valittu työsuojeluvalltuutettu ja kaksi varavalltuutettua, sekä työsuojelutoimikunta, on toimiva ja kustannustehokas. Mikäli nykyistä työsuojeluorganisaatiota muutettaisiin, ei sillä välttämättä saavutettaisi mitään hyötyjä nykyiseen työsuojeluorganisaatioon verrattuna.

Kainuun oikeusaputoimisto kuuluu luontevasti Itä-Suomen oikeusapupiiriin ja oikeusaputoimen johtajan sekä toimiston yhteistyö on toiminut hyvin. Vaikka Kainuu ei enää kuulu Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiiriin, ei tämä ole kuitenkaan sellainen seikka, jonka vuoksi Kainuun oikeusaputoimisto tulisi siirtää pois Itä-Suomen oikeusapupiiristä.

Työryhmän mietinnössä on tarkasteltu rakenneuudistuksia tuomioistuimissa, syyttäjälaitoksessa, ulosottolaitoksessa, maistraateissa ja poliisihallinnossa. Oikeusaputoimen osalta ei ole välttämätöntä seurata näitä organisaatorakenteita, koska oikeusaputoiminta poikkeaa edellä mainittujen viranomaisten toiminnasta. Esimerkiksi palveluiden tuottaminen oikeusavussa ja edunvalvonnassa on erilaista kuin edellä mainituilla viranomaisilla. Oikeusavun ja edunvalvonnan osalta kansalaisille on tärkeää, että he saavat palvelut kohtuullisen asiointimatkan päästä.

Mikäli nykyistä järjestelmää muutetaan, työryhmän esittämistä valtion oikeusaputoimistojen organisaatiomalleista paras on kuuden oikeusapupiirin malli. Missään tilanteessa hyvä vaihtoehto ei ole se, että oikeusapu ja yleinen edunvalvonta eriytettäisiin.

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) toteaa parhaimman mallin olevan se, että virastojen määrä olisi kuusi ja niitä kutsuttaisiin oikeusapu- ja edunvalvontapiireiksi.

Nykyinen kuuden oikeusapupiirin malli on osoittautunut toimivaksi ja tästä tutusta rakenteesta on varsin helppo lähteä tekemään uusia, isompia virastoja oikeusapu- ja edunvalvontasektoreineen sekä vastuualuepäällikköineen.

Tällä rakenteella virastot ja niiden henkilöstöt ovat jo entuudestaan toisilleen tuttuja ja piirin nykyisten virastojen ja toimipaikkojen kesken välit ovat hyvät ja luottamukselliset.

Vaasan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Hanna-Leena Tukeva (Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto) toteaa, että nykyinen vuodesta 1998 alkaen ollut organisaatiomalli on hyvin toimiva ja kustannuksiltaan edullinen sekä käytännössä vakiintunut. Myöskään hovioikeuspiireittäin olevassa jaossa ei ole ollut suuria ongelmia. Kuluneiden vuosien aikana oikeusavun ja edunvalvonnan keskinäistä yhteistoimintaa on kehitetty eikä sitä tulisi nyt viedä eri suuntaan. Edunvalvonnan ja oikeusavun keskinäinen yhteistyö on useimmissa toimistoissa sujunut hyvin ja sitä on kehitetty. Toimisto esittää harkittavaksi myös sitä mahdollisuutta, että nykyisen rakenteen ja toimintamallin joitakin kohtia tarkistettaisiin ja kehitettäisiin säilyttäen nykyinen malli mm. seuraavilla tavoin:

- oikeusapupiirien nimet muutettaisiin oikeusapu- ja edunvalvontapiireiksi ja vastaavasti oikeusaputoimistot oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoiksi
- oikeusaputoimen johtajien nimikkeiden muutos oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtajiksi
- vahvistettaisiin piirien johtajien asemaa samalla vähentäen oikeusministeriön työmäärää myöntämällä piirien johtajille toimintamenomäärärahat piiriä varten ja piirien johtajat kävisivät tulosneuvottelut piirinsä toimistojen kanssa liikkuen piirille myönnetyn kokonaismäärärahan sisällä
- piirien johtajat antaisivat täyttöluvat avoimiin virkoihin tai luvat määräaikaisille täytöille
- piirien johtajat päättäisivät toimitiloista piirille myönnettyjen määrärahojen puitteissa
- muut piirien johtajien tehtävät kuten nykyisinkin

Vaikka nykyinen organisaatiomalli säilytettäisiin, olisi lausunnon mukaan mahdollista, että virastoissa johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja voisivat sijaistaa toisiaan.

Mietinnössä esitettyjen vaihtoehtojen kohdalla vaaraksi nähdään paikallisen vastuunoton vähenemisen, mikäli hallinto on kaikilta osin liian keskitettyä. Budjetti- ja tulostuun säilyminen osaltaan virastossa ylläpitää toimintojen johtamisen mielekkyyttä ja halukkuutta hakeutua näihin virkoihin. Myös palkkaus säilyisi lausunnossa esitetyssä mallissa toimistoissa ennallaan. Oikeusministeriön työtä vähentäisivät tarkennukset oikeusaputoimen johtajien tehtäviin.

Lausunnossa esitetyt tarkennukset ilman suuria organisaatiouudistuksia tukisivat häiriötöntä toimintaa oikeusavussa ja edunvalvonnassa. Rakenteelliset muutokset syövät aina huomattavasti resursseja ja toiminnan tuloksellisuutta, mikä vaikuttaa pitkään ja vaikeuttaa toimintaa yhä kiristyvässä taloudellisessa tilanteessa.

Myös esteellisyystilanteiden osalta käytännön toiminta on vakiintunut.

Perusteena organisaatiomuutokselle on esitetty joissakin yhteyksissä myös siirtyminen Kiekuun. Tältä osin on huomioitava, että järjestelmien ei pitäisi ohjata organisaatiorekenteita vaan päinvastoin.

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto kannattaa ensisijaisesti nykyisen organisaatiorekenteen säilyttämistä yllä olevin parannuksin/muutoksin.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää keskusviraston perustamista oikeusapuun ja edunvalvontaan parhaana mallina uudeksi organisaatioksi. Työryhmän ehdottamista malleista ainoastaan keskusviraston perustamisella voidaan toimialan erityispiirteet huomioon ottaen ja toimintaa haavoittamatta saavuttaa uudistukselle asetetut tavoitteet.

Keskusvirastomallilla voidaan luoda oikeusapuun ja edunvalvontaan vahva, tehokas ja osaava hallinto sekä yhdenmukaiset toimintatavat ja linjat koko toimialalle. Malli parantaa mahdollisuuksia työn tuottavuuden parantamiselle ja kustannussäästöjen saavuttamiselle. Osaamisen keskittäminen eri tehtävä- ja osaamisalueille tehostaa tehtävien hoitamista, jolloin resursseja vapautuu ydintoimintoihin. Malli myös luo kaivattuja mahdollisuuksia ura- ja henkilökiertoon ja lisää siten toimialan houkuttelevuutta. Mallin avulla molempien toimialojen kehittäminen ja asema oikeusministeriön hallinnonalalla vahvistuu.

Malli on taloudellisilta vaikutuksiltaan kustannusneutraali; koska toimialan tehtävät eivät lisäänty, ne pystytään edelleen hoitamaan nykyisellä henkilöstöllä, eikä malli edellytä lisäkrytointeja. Noin kahden vuoden siirtymäajalla arvioituna toimintatapojen yhtenäistämällä ja osaamisen kehittämällä ja keskittämällä saadaan vapautettua hallinnon resursseja ydintoimintoihin. Hallinto- ja tukitehtävien tehostumisen edellytyksenä on niiden järjestäminen keskitetyksi kaikille yhteisesti ja yhtenäisiä prosesseja ja toimintatapoja noudattaen. Hallintotehtävien keskittäminen organisatorisesti ei kuitenkaan tarkoita henkilöiden keskittämistä fyysisesti samaan paikkaan, vaan nykyiset työvälineet mahdollistavat näiden tehtävien hoitamisen pääsääntöisesti fyysisestä sijainnista riippumattomasti. Näin ollen lisäkustannuksia ei synny toimitilavuokrastaan.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että mikäli nykyistä kevyttä hallintomallia ei voida säilyttää, oikeusaputoimisto pitää esitetyistä malleista parhaimpana kuuden oikeusapupiirin mallia. Mallissa uusien virastopäälliköiden palkkaamisen tarve on pienin eivätkä esteellisydet lisääntyisi.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimiston henkilökunta kannattaa kahdeksan oikeusapupiirin mallia ja pitää kuuden oikeusapupiirin mallia parhaana vaihtoehtona.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että työryhmän esille tuomista rakennemallivaihtoehtoista parhaiten virastossa tehtävää työtä huomioiva ja tukeva vaihtoehto on keskusvirastomalli, jossa piirirakenne poistuisi ja oikeusaputoimistoja olisi 27 tai vähemmän. Malli mahdollistaisi oikeusapu- ja edunvalvontatoimintojen säilyttämisen nykyisellään, mutta se toimisi vaikka toiminnot eriytettäisiin.

Keskusvirastomallin jälkeen toiseksi kannatettavin vaihtoehto on oikeusapuvirasto, jossa piirirakenne poistuisi ja oikeusaputoimistoja olisi 27 tai vähemmän.

Kolmanneksi paras vaihtoehto olisi yhdentoista oikeusaputoimiston malli, mikä mahdollistaa organisaatorakenteen muodostamisen sellaiseksi, että toimistoilla on riittävä hallinnollinen osaaminen ja niillä on siten kyky neuvotella suoraan ministeriön / ylemmän ohjaavan tahon kanssa. Työjako ja sijaistukset kyettäisiin ratkaisemaan viraston sisällä. Tällöin avainhenkilöriski ei muodostu merkittäväksi ja sijaistukset voidaan hoitaa luontevasti toimiston sisäisin järjestelyin. Mallissa viraston päällikkö säilyttää tunteensa substanssityöhön, vaikka hän ei sitä konkreettisesti suorita, koska hän on päivittäin tekemisissä substanssityötä tekevän henkilöstönsä kanssa.

Piirirakenteen säilyttävistä malleista tarkoituksenmukaisin on kahdeksan oikeusaputoimiston malli. Kyseisessä mallissa aluejako on tarkoituksenmukainen ja malli huomioi kuuden toimiston mallia paremmin kielellisen väestöjakauman. Malli ei ulota kaksikielisyyden vaatimusta siinä määrin yksikielisille alueille kuin kuuden oikeusapupiirin malli. Tällöin piirin johtajan alaisuudessa toimivien hallintosihteerien rekrytoinnissa ei tarvitse huomioida varsinaisen ammatillisen osaamisen lisäksi myös kielitaitokysymyksiä siinä määrin kuin kuuden oikeusapupiirin mallissa. Lisäksi malli huomioi kuuden oikeusapupiirin mallia paremmin piirin johtajan tosiasialliset mahdollisuudet suoriutua hänelle nimetyistä tehtävistä. Kyseisen mallin käyttöönotto edellyttäisi kuitenkin hallinnollisten työtehtävien ja sijaistusten selkeää määrittelyä. Avainhenkilöriskit tulee tunnistaa ja arvioida.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää parhaana mallina valtion oikeusaputoimiston organisaatioksi kahdeksan oikeusapupiirin muodostamista. Hallintojohtaja voisi tuolloin paremmin olla oman piirinsä kanssa tekemisissä.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa kahdeksan oikeusapupiirin mallissa olevan parhaat mahdollisuudet päästä siihen tavoitteeseen, että hallintotehtävät pystyttäisiin hoitamaan piirin johtavan ja hänen apunaan toimivien hallintosihteerien toimesta. Piirit eivät muodostuisi virkamäärältään liian suuriksi, eivätkä myöskään maantieteelliset etäisyydet piirin toimistojen välillä muodostuisi kohtuuttoman pitkiksi (lukuun ottamatta Pohjois-Suomea, jossa on kuitenkin jo totuttu pitkiin matkoihin).

On toivottavaa, ettei rakenneuudistuksessa luoda liian suuria hallinnollisia yksiköitä, joissa hallintoa johtavat virkamiehet ovat liian kaukana yksittäisistä oikeusaputoimistoista ja käytännön työtä tekevistä virkamiehistä. Suurissa yksiköissä on lisäksi se vaara, että osa hallintotehtävistä jäisi kuitenkin käytännössä toimistojen hoidettavaksi.

Oulun oikeusaputoimisto pitää parhaana kuuden oikeusapupiirin mallia. Tehtäväku- vissa on otettava huomioon resurssikysymykset.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää esitetyistä vaihtoehtoista tässä vaiheessa parhaimpana kuuden piirin vaihtoehtoa. Piirejä ei tule olla ainakaan enempää, jotta turvataan yhtenäiset toimintatavat. Piirien henkilöresursseja on kuitenkin seurattava, etteivät hallintotehtävät palaudu hiljalleen takaisin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoille.

Kuuden piirin järjestelmä sopii hyvin myös oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämiseen. Toisena vaihtoehtona Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää keskusvirastomallin kehittämistä.

Porin oikeusaputoimisto toteaa kahdeksan piirin mallin olevan paras, mikäli kustannusten nousua ei tarvitse huomioida.

Mikäli rakenneuudistuksen tulee olla kustannusneutraali, paras ratkaisu olisi säilyttää nykyinen rakenne eli kuusi piiriä ja kehittää rakennetta antamalla lisävastuuta piirin johtajille. Budjetit voitaisiin neuvotella oikeusministeriön ja piirien välillä, ei enää toimistokohtaisesti. Piirin johtajat neuvottelisivat saamiensa raamien perusteella piirin toimistojen välillä toimistojen yksilöidyt budjetit. Virkojen täyttöluvat siirrettäisiin piirin johtaville. Piirin johtavien toimivaltakysymykset tulisi tarkentaa ja heillä antaa enemmän määräysvaltaa puuttua piirinsä toimistojen toimintaa yksittäistapauksissa. Myös erilaisten suunnitelmien suunnittelu ja toteutus voitaisiin soveltuvin osin siirtää piiritasolle.

Piirin johtajalla olisi yllä mainitussa mallissa edelleen oma toimisto, jonka päällikkönä hän toimisi. Näin ei organisaatiomuutoksesta koituisi lisäkustannuksia. Se keventäisi osittain hallinnollista työtä ainakin oikeusministeriön suuntaan. Jos monien eri suunnitelmien koordinointi saataisiin piirille soveltuvin osin, keventäisi se osittain toimistojen hallintotyötä. Yllä mainituilla muutoksilla vastuuta siirtyisi enemmän piireihin ja hallinnollinen mekaaninen työ jonkin verran kevenisi toimistoissa. Ns. hallinnollisen työn vähentyminen ei johtajan työssä merkittävällä tavalla kuitenkaan työaikasäästönä näy. Merkittävin osa johtajan työstä kuluu edelleenkin henkilöstöasioiden parissa.

Rauman oikeusaputoimisto kannattaa keskusvirastomallia siten, että 27 oikeusaputoimistoa säilyy itsenäisenä ilman piirirakennetta. Jos muutoksia tehdään, ei piirien säilyttämisellä ole mitään mieltä missään mallissa. Vain keskusvirastomallin kautta voitaisiin saavuttaa jonkinlaista yhteisten käytäntöjen luomista. Jos on piirejä, yhteisten käytäntöjen luominen on hankalaa eikä tule onnistumaan, jokainen piirin johtaja toimii omalla tavallaan.

Keskusvirastomallin kalleuteen en usko, pienemmällä henkilökunnallakin tulee toimeen. Oikeusapupiirien säilyttäminen maksaa sekin, ei ole kustannusneutraalia.

Toimistojen itsenäisyys on tärkeää. Ovatko toimistot itsenäisiä, jos eivät itse vastaa taloudestaan ja toiminnastaan? Oikeusaputyö on asianajotyötä ja asianajajan perusarvona pidetään riippumattomuutta ja itsenäisyyttä. Vaarannetaanko se esitetyissä malleissa? Onko se tavoitteenakin eli oikeusaputoimistoista tulisi jatkossa pelkkiä neuvontatoimistoja?

Rauman oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta pitää oikeana loppupäätelmänä työryhmän esitystä kuuden oikeusapupiirin muodostamisesta.

Rovaniemen oikeusaputoimisto pitää kuuden oikeusapupiirin muodostamista parhaimpana vaihtoehtona edellyttäen, että oikeusavun ja edunvalvonnan toiminnot eriytetään. Perusteluna toimisto esittää, että koska hallintotehtävät siirrettäisiin oikeusapupiirien johtajalle ja hallintosihteereille, voimavaroja vapautuisi asianajo- ja edunvalvontatehtäviin. Hallinto olisi yhtenäisempää ja johtaminen ammattimaista, kun piirin johtaja voi keskittyä pelkästään johtamiseen. Lisäksi toimipaikat pysyisivät entisellään.

Tampereen oikeusaputoimisto pitää esitetyistä malleista parhaimpana kuuden oikeusapupiirin mallia. Jos piiri on virasto, tulisi vielä esteellisyyksymykset selventää. Piirien kokoa tulisi suunnitella siten, että ne olisivat mahdollisimman samankokoisia ja hallintoviraston (oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtaja + hallintosihteerit) sijaintipaikka tulisi etukäteen päättää.

Ålands rättshjälpsbyrå konstaterar följande:

- a Viktigaste oberoende av organisationsmodellen är att:
 - i. Organisationschefen behärskar svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.
 - ii. Att ämbetspråket berörande samtliga chefer och anställda på Åland är enbart på svenska, samt att organisationschefen entydigt är ansvarig ombesörja detta är även verkligheten - då annat vore tjänstefel, då det skulle entydigt bryta emot Ålands självstyrelselags ord och anda.
 - 1. Samtliga muntliga och skriftliga information bör finnas på svenska.
- b Enheten på Åland bör vara en självständig enhet såsom tidigare, men till den torde kunna anslutas andra regioner, dock bör enhets chefs huvudsakliga arbetsplats vara på Åland enligt direktiven, ty annars kan inte enhetens svenskspråkighet garanteras på lång sikt.
- c Bäst är alternativ 6 - med ett centralt ämbetsverk, samt under det underlydande självständiga ämbetsverk, där även enbart svenskspråkiga Ålands rättshjälpsbyrå ingår.
 - i. Skulle ge effektivare och mera självständig utveckling av verksamheten. Detta förefaller ha lyckats med polisväsendet samt fogdeväsendet.

Korkein hallinto-oikeus katsoo, kuten työryhmäkin, että kuuden oikeusapupiirin mallia voitaisiin pitää suositeltavana.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa mietinnön kohdassa 5.3. kerrottua poliisipiirijakoon perustuvaa 11 oikeusaputoimiston mallia, jossa oikeusaputoimistot korvaisivat nykyiset oikeusapupiirit. Järjestely mahdollistaisi toimistojen sisäisen erikoistumisen ja juttujen tasaamisen tai keskittämisen tilanteen ja tarpeen mukaan.

Turun hovioikeus puoltaa kuuden oikeusapupiirin mallia.

Vaasan hovioikeus katsoo, että tarkoituksenmukaisin vaihtoehto olisi kevyellä hallintomallilla varustettu yksi virasto, jolla olisi tarkoituksenmukainen määrä toimipisteitä, jotka keskittyvät asiakaspalveluun. Se pystyisi ohjaamaan resurssit tasaisesti ja valvomaan niiden käyttöä ydintoimintaan. Esteellisyyksymykset tulee selvittää ja tarvittaessa ratkaista lainsäädäntötoimin.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden mukaan paras vaihtoehto on keskusvirastomalli tai se, että nykyisistä oikeusapupiireistä joka tapauksessa luovutaan ja hallinto keskitetään oikeusministeriöön. Nykyisessä tilanteessa, jossa oikeusaputoimistojen lukumäärä on ratkaisevasti pienentynyt alkuperäisestä, ei ole tarkoituksenmukaista ylläpitää oikeusapupiireihin perustuvaa väliporrasta. Oikeusministeriöön tulisi tällöin perustaa nykyisten oikeusaputoimien johtajien hallintotehtävien edellyttämä määrä oikeusapuhallinnosta vastaavia virkoja. Tällä tavoin hallinto voitaisiin hoitaa mahdollisimman tehokkaasti.

Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, että paras malli oikeusaputoimistojen organisaatioksi olisi keskusvirastomalli, jossa piirirakenne poistettaisiin ja oikeusaputoimistot (tällä hetkellä 27) toimisivat suoraan keskusviraston alaisuudessa.

Keskusvirastomallissa väliportaan hallinto olisi täysin tarpeeton lisäten vain hallinnon moniportaisuutta ja pirstaloitumista. Piirirakenne lisäisi myös kustannuksia ainakin piirin johtajien ja hallintosihteerien palkkojen muodossa. Nekin varat olisi syytä ohjata suoraan yksittäisten toimistojen toimintaan.

Keskusvirastomallin etujen osalta viitataan mietinnön sivulla 80 mainittuun.

Hyvän suunnittelun kautta järjestelmä on mahdollista rakentaa siten, että keskusvirasto vähentäisi oikeusministeriön tehtäviä niin, että perustamista voitaisiin pitää myös toiminnan kannalta edullisena. Oikeusministeriössä lienee edelleen sekä syyttäjä- että ulosottosektoria tuntevaa henkilöstöä, joten keskusviraston perustamisen esteenä ei voi olla se, että ministeriössä ei olisi riittävää oikeusavun ja edunvalvonnan tuntemusta.

Helsingin käräjäoikeus pitää kuuden oikeusapupiirin mallia parhaana esitetystä vaihtoehdoista. Malli vastaa pitkälle nykyistä jakoa ja siinä oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen eriyttäminen olisi mahdollista. Työryhmä on arvioinut tämän vaihtoehdon kustannusneutraaliksi. Kuuden piirin mallin etuina lienevät myös piirien pienemmät kokoorot ja paremmat mahdollisuudet käytänteiden yhtenäistämiseen.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus kannattaa kuuden oikeusapupiirin mallia.

Kymenlaakson käräjäoikeus pitää tärkeänä mietinnössä esitettyä tavoitetta järjestää oikeusaputoimistojen organisaatio siten, että esteellisyystilanteita muodostuu mahdollisimman vähän. Kun tuomioistuinlaitoksen keskusviraston perustaminen on suunnitella ja, kun syyttäjälaitoksella, vankeinhoidolla sekä ulosotolla on jo omat keskushallintovirastonsa, olisi luontevaa menetellä samoin oikeusavun ja edunvalvonnan kohdalla eikä jättää sitä ainoana oikeusministeriön yhteyteen.

Käräjäoikeus ei ota tarkemmin kantaa siihen, minkä esitetyn mallin mukaan valtion oikeusaputoimistojen ja edunvalvonnan organisaatio tai tehtäväkuvat tulee järjestää.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että mietinnössä esitetyistä vaihtoehdoista parhaana voidaan pitää keskusviraston perustamista oikeusaputoimistojen määrä säilyttäen ja piirijaosta luopuen.

Keskusvirasto olisi omiaan nostamaan oikeusaputoimen profiilia itsenäisenä toimijana. Operatiivisten hallinnollisten tehtävien keskittäminen saisi aikaan hallinnon tehokkuutta ja säästäisi toimistojen työpanosta asiakastyöhön. Keskusvirastomalli mahdollistaisi käytäntöjen seuraamisen ja yhtenäistämisen koko maassa sekä tarvittavan koulutuksen järjestämisen. Oikeusaputoimistojen itsenäisyys virastoina säilyisivät ja jokainen toimisto kävisi itse keskusviraston kanssa tulosneuvottelunsa.

Keskusvirasto toimisi yhdessä suoraan itsenäisten oikeusaputoimistojen kanssa eikä tässä mallissa olisi tarvetta päällekkäiseen organisaatioon piiritasolla. Oikeusaputoimistojen määrän karsiminen lisäisi esteellisyystilanteita ja vaikeuttaisi asiakkaaksi pääsyä, joten toimistojen nykyinen määrä tulisi säilyttää.

Pirkanmaan käräjäoikeus puoltaa kahdeksan oikeusapupiirin mallia. Oikeusapupiirirakenne on lähtökohtaisesti toimiva. Kahdeksan piirin mallissa toimialuejako noudattaa oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa tavoitteeksi asetettua jakoa.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus pitää parhaimpana organisaatiomallia, jossa oikeusaputoiminta ja edunvalvontapalvelut on eriytetty omiksi toimistoikseen. Ottamatta tarkemmin kantaa oikeusapupiirien tai oikeusaputoimistojen lukumäärään käräjäoikeus pitää perusteltuna hallinnon säilyttämistä ja keskittämistä oikeusapupiireihin, joiden alaisuudessa toimivien erillisten oikeusaputoimistojen lukumäärän ja toimipisteiden tulee olla riittävän suuri oikeusavun asiakkaiden käytännön tarpeiden ja oikeusturvan varmistamiseksi.

Satakunnan käräjäoikeus pitää mietinnössä esitetyistä oikeusaputoimistojen organisaatiomalleista onnistuneimpana kuuden oikeusapupiirin organisaatiomallia.

Mallin voisi ajatella mahdollistavan oikeusapupiirien ja -toimistojen tehokkaan tulostuksen ja kustannustehokkaan toiminnan huomioon ottaen samalla eri alueiden ominaispiirteet ja niistä julkiselle oikeusavulle ja yleiselle edunvalvonnalle aiheutuvat vaatimukset.

Malli mahdollistaneekin myös käräjäoikeuden kannalta välttämättömän oikeusaputoimistojen yhteistoiminnan yhteisten menettelytapojen löytämiseksi.

Ylivieska-Raahen käräjäoikeuden näkemyksen mukaan kuuden oikeusapupiirin muodostaminen olisi paras malli, kun otetaan huomioon eri mallien osalta työryhmän mietinnössä luetellut organisaattorakenteiden edut ja haitat.

Ålands tingsrätt och Ålands förvaltningsdomstol har ingen uppfattning om vilken organisationsmodell som är att föredra; huvudsaken är att tillgången på tjänsterna blir garanterad och att den valda modellen beaktar Ålands särbehov. Som allmän linje är inrättandet av centralorganisationer att föredra under förutsättning att det finns medel är detta utan att de lokala enheternas verksamhet blir lidande.

Österbottens tingsrätt anser att nuvarande modell gällande antalet rättshjälpsbyråer lämpar sig bäst, dock så att intressebevakningen helt separeras från rättshjälpen, för att komma ifrån jävsproblematiken. Verksamheterna är olika. Därför är det även ändamålsenligt att vardera enheten har egen resultatansvarig ledning som underlyder ledaren för rättshjälpsdistriktet. Antalet rättshjälpsdistrikt är inte avgörande för en fungerande rättshjälpsbyrå och intressebevakning. Avgörande är antalet rättshjälpsbyråer bibehålls samt att intressebevakningen och rättshjälpen åtskiljs.

JHL kannattaa oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttämistä ja parhaimpana mallina kuuden oikeusapupiirin mallia.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että oikeusavun nykyinen organisointi on tehokas ja toimiva. Muutospaineet vaikuttavat olevan pääosin ministeriötasolta tulevia. Ehdotetuilla muutoksilla ei vaikuta olevan kustannussäästövaikutusta eikä niitä tulisi sellaisella argumenteilla toteuttaa. Oikeusaputoimistojen rakenteen osalta ei selvää muutostarvetta vaikuta olevan, vaan muutostarve liittyy lähinnä budjettineuvotteluihin yms.

Nykyymallissa voisi pikemmin pohtia johtavan julkisen edunvalvojan asemaa suhteessa johtavaa julkisen oikeusavustajan asemaan. Tämä ei välttämättä edellytä rakenteellista muutosta.

Ehdotetuista malleista vaikuttaa kuuden piirin malli vastaavan nykytilannetta ja tarpeita parhaiten. Lisäksi tämä malli olisi edullisin.

OHK ry pitää kuuden piirin muodostamista parhaana, edellyttäen, että oikeusapu ja edunvalvonta eriytetään.

Poliisihallitus kannattaa työryhmän esittämää kuuden oikeusapupiirin mallia ja yhtyy tältä osin työryhmän mietinnössään esittämiin perusteluihin. Poliisin näkökulmasta käytännöllisintä ja selkeintä on että oikeusapupiirit vastaavat poliisin ja syyttäjän toimialuejakoa. Esitetyssä mallissa ei ole tarkoitus karsia toimipisteiden määrää tai muuttaa niiden sijaintia. Esitetty malli ei myöskään lisäisi esteellisyysoongelmia, mitä Poliisihallitus pitää tärkeänä.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että paras malli oikeusaputoimistojen organisaatioksi on kustannustehokkaan toiminnan kannalta tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen määrä hallintotehtäviä hoitavia oikeusapupiirejä ja oikeusavun antamiseen keskittyviä oikeusaputoimistoja toimipaikkoineen.

Mietinnössä esitetyistä vaihtoehdoista kuuden oikeusapupiirin ja 27 oikeusaputoimiston malli vastaisi parhaiten näitä tavoitteita.

Mietinnön mukaan henkilöstömäärältään pienimmässä oikeusaputoimistossa tulisi olemaan 14 virkaa (Keski-Savon oikeusaputoimisto) ja suurimmassa 79 virkaa (Helsingin oikeusaputoimisto). Asianajajaliitto esittää harkittavaksi, että hallinnon keskittämiseksi ja kustannusten karsimiseksi oikeusaputoimistojen määrää edelleen vähennetään yhdistämällä pieniä toimistoja keskenään tai pieniä toimistoja suurempiin toimistoihin.

Mikäli oikeusaputoimistojen määrää vähennetään, voidaan tarkasteltavaksi ottaa myös piirien lukumäärä.

Suomen lakimiesliitto esittää vaihtoehtona edunvalvontapalvelujen eriyttämistä omiksi virastoikseen taikka selvittämistä sen siirtämiseksi maistraatteihin. Tämä merkitsisi holhousoikeudellisten asioiden osaamisen ja ammattitaidon keskittämistä maistraatteihin. Lakimiesliitto ei näe, että maistraatin edunvalvojiin kohdistuva valvonta muodostaisi tälle ehdottoman esteen, koska valvonta voidaan toteuttaa suorana hallintovalvontana.

Lakimiesliitto katsoo, että oikeusapupiireistä luopumista ja keskusviraston perustamista tulisi edelleen selvittää. Keskusvirastomallissa hallinto voitaisiin hoitaa tehokkaasti ja mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.10 Lausunnonantajien muita näkemyksiä ja kannanottoja

Kouvolan oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Liisa Törnwall (Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto) toteaa työryhmän näkemyksen kuuden ja kahdeksan viraston mallissa olevan se, että viraston sisällä ei syntyisi jääviyttä toimipaikkojen kesken eikä sektorien välillä. Näin asia ei lausunnon mukaan ehkä kuitenkaan ole.

Verrattuna yksityisen sektorin asianajotoimistoihin, on jääviys niissä aivan selvä ja kiistaton riippumatta asianajotoimiston koosta, henkilöstön määrästä tai toimipaikkojen lukumäärästä. Asianajotoimiston avustajat eivät voi olla toistensa vastapuolina missään tilanteessa. Aivan sama koskee julkisenkin sektorin toimintaa. Julkiset oikeusavustajat eivät voi olla toistensa vastapuolia samassa virastossa ja edunvalvontapuolen jääviys tuottaa jääviyden myös asianajotoimeksiannoille.

Jokainen julkinen oikeusavustaja vastaa henkilökohtaisesti siitä, ettei ryhdy esteelliseen hoitamaan toimeksiantoja ja viraston päällikkö siitä, että koko henkilökuntaa ohjeistetaan ja sitä valvotaan hyvän asianajotavan kannalta kaikkien ohjeiden noudattamisessa.

Työnantajan näkemyksellä ei ole hyvän asianajotavan näkökulmasta kuin suuntaantava vaikutus, ratkaisun yksittäisessä tapauksessa tekee aina ko. virkamies omalla vastuullaan. Tämä virkavastuu koskee tietenkin myös yleistä edunvalvontaa.

Toisaalta tällä isommalla virastokokonaisuuden tuottamalla jääviydellä ei ole toiminnan kannalta juurikaan merkitystä.

Oikeusaputoimeksiantoja hoidettaessa välimatkat ovat joka tapauksessa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta niin suuret, ettei oikeusavun hakijaa voida velvoittaa matkustamaan toiseen toimipaikkaan ja edunvalvonnan osalta kuuden tai kahdeksan viraston mallissa esteetön oikeusaputoimisto löytyy jostain.

Pääkaupunkiseudulla Helsingin oikeusaputoimiston muodostaminen Helsingin oikeusapupiiriksi helpottaisi tilannetta jääviyksien kannalta. Muualla maassa virastojen lukumäärällä ei ole niin suurta merkitystä.

Etäpalvelu auttaa näissä tilanteissa ja yksityisten palveluntuottajien verkostot oikeusaputoiminnassa ovat kattavat. Jos oikeusaputoimeksiannoissa kysyntää on enemmän kuin tarjontaa, jääviyden estämiä toimeksiantoja vastaan on aina odottamassa toimeksianto, joka voidaan hoitaa.

Sekä kuuden että kahdeksan viraston mallissa on ajateltu Kanta-Hämeen siirtyvän Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin. Se on toki ok, mutta luonteva suunta yhdelle uudelle kokonaisuudelle voisi olla myös Etelä-Savon oikeusaputoimisto,

nykyiseltä henkilöstömäärältään 28,5 htv, Kanta-Hämeessä nyt 23 htv. Virastoilla on tietenkin omat näkemyksensä, joita kuunnellaan, mutta piirin = uuden viraston näkökulmasta Kanta-Häme sopii hieman huonosti suuntautumaan Kaakkois-Suomeen edes hallinnollisesti. Edunvalvontatoimen kannalta merkitystä voi olla sillä, mihin virastoon yksikkö kuuluu suhteessa maistraattien aluejakoon.

Lopuksi lausunnossa tuodaan esille ajatus siitä, että viraston päällikkö olisi ns. virka-aikavirkamies kuten valtaosa koko henkilöstöstä ja oikeusministeriön koko virkamiehistö. Viraston päälliköillä ei ole enää tarvetta siihen historialliseen viitekehykseen, jossa julkiset oikeusavustajat aikanaan määriteltiin ”virka-ajattomiksi”. Työaika, ylityöt yms. on helpompi pitää hallinnassa normaalia virka-aikaa noudattavalla henkilökunnalla. Tähän toki liittyvät normaalit, muillekin jo kuuluvat työaikajoukot.

Turun oikeusapupiirin oikeusaputoimen johtaja Marja-Leena Levänen (Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto) huomauttaa, että työryhmän esittämässä oikeusapupiirijaossa on Turun oikeusapupiirin kohdalla erikoisuutena Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto, siis päätoimipaikka Hämeenlinna, mikä esitetään liitettäväksi Kaakkois-Suomen oikeusapupiiriin. Erikoiseksi asian tekee se, että Kanta-Hämeen oikeusaputoimistolla on Forssan toimipaikka, joka sijaitsee 90 km päässä Turusta.

Helsingin oikeusaputoimisto esittää yleisenä kaikkiin työryhmän tarkastelemiin rakenteellisiin vaihtoehtoihin liittyvänä näkemyksenään, ettei mikään tarkastelussa ollut rakennemalli edellytä nykyisten henkilöstöressurssien lisäämistä. Uudistuksessa ei ole siirtymässä uusia lisätehtäviä oikeusaputoimistojen tehtäväksi, vaan tarkastelussa on kyse vain rakenteellisesta uudistamisesta. Tällöin organisaatorakenteet voivat muuttua ja tehtäviä saatetaan järjestellä uudelleen. Tämä voi aiheuttaa muutoksia henkilöstön sijoittumiseen organisaatiossa, mutta ei edellytä henkilöstöressurssien lisäämistä. Tehtävämuutosten myötä ja erityisesti johtamistehtäviin liittyen nousee esille uudenlaisia osaamistarpeita, mutta nämä tarpeet voidaan hoitaa olemassa olevan henkilöstön osaamista kehittämällä ilman ulkoisia rekrytointeja.

Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, että keskusviraston perustamista koskeva työ on käynnistettävä mahdollisimman nopeasti siten, että virasto voisi aloittaa toimintansa 1.1.2016 alkaen. Tämä on tarpeen myös Kiekun käyttöönoton kannalta.

Olennaisinta rakenneuudistuksessa on toimintamallien ja prosessien yhtenäistäminen valtakunnallisesti. Tämä edellyttää hoidettavien tehtävien tarkastelua yhtenäisinä prosesseina, joissa erotellaan hallinto- ja tukitoiminnot sekä edunvalvonnan ja oikeusavun substanssitehtävät. Kullakin prosessilla tulee olla omistaja, joka vastaa sen prosessin toimivuudesta ja tehokkuudesta valtakunnallisesti.

Keski-Suomen oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan oikeusaputoimistojen organisaatorakenteeseen ei sinällään sisälly kiireellisiä muutosvaateita. Oikeusaputoimistojen nykyistä organisaatorakennetta tulisi tämän vuoksi noudattaa siihen saakka kunnes on selvitetty voidaanko keskusvirastomalli tai vaihtoehtoisesti oikeusapuvirasto-

malli toteuttaa ja vasta tämän jälkeen lähteä tarvittaessa toteuttamaan muita vaihtoehtoisia malleja. Näiden muiden mallien osalta tulisi ensin olla selvitettyä onko oikeusavun ja edunvalvonnan toimialojen osalta tarvetta palvelujen sisältöä koskeviin muutoksiin ja vasta tämän jälkeen lähteä tekemään merkittäviä organisaatiota koskevia muutoksia.

Oikeusavun ja edunvalvonnan toimintojen säilyttäminen saman kokonaisuuden alla mahdollistaisi jatkossa sen, että kyseiseen kokonaisuuteen voitaisiin myöhemmin, mikäli siihen on tarvetta, liittää henkilöön kohdistuvia oikeudellisuonteisia asiantuntijapalveluita, kuten esim. velka- ja talousneuvonta.

Hallinnon tarkoitus on palvella substanssia, minkä vuoksi hallinnon ja substanssityön tulisi olla lähellä toisiaan (mm rekrytointi). Hallinnon uudistaminen tilanteessa, jossa isot muutokset ovat vasta tapahtumassa, on haastava tehtävä. Yleisen edunvalvonnan osalta tulisi ennakoida pankki-, verkko- ja sähköisessä asiointissa tapahtuvat muutokset, kuten mahdollisuus asioida toisen puolesta sekä edunvalvontavaltuutuksen suomat mahdollisuudet.

Mikäli oikeusaputoimistojen rakenneuudistus tehdään yhdentoista oikeusaputoimiston tai piiriä pohjalta, on toimistojen / piirien koko mahdollista saada kaikissa esitetyissä malleissa nyt esitettyä tasasuuruiseksi sijoittamalla toimistojen toimialueet nyt esitetystä poikkeavalla tavalla. Säädöstausta ei edellytä, että oikeusaputoimistojen / oikeusapupiirien aluerajat mukailisivat jonkun muun viranomaisen, kuten alioikeuksien tai hovioikeuksien aluerajoja.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto esittää, että voitaisiin myös harkita sitä, että "iso johtaja" voisi olla myös edunvalvonnan puolelta.

Oulun oikeusaputoimisto huomauttaa, että virastorakenteen uudistamiselle on tarvetta ja että ratkaisut on hyvä tehdä mietinnön pohjalta.

Oulun oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta huomauttaa edunvalvonnan alisteisesta asemasta oikeusapuun nähden keskustellun epäkohtana vuosia. Samoin on keskusteltu siitä epäkohdasta, että johtavan julkisen oikeusavustajan palkkaus on porrastettu erilaisilla henkilökuntamäärillä kuin johtavan yleisen edunvalvojan. Esimerkiksi toimistojen yhdistyessä on viraston päällikön palkka noussut, mutta lähiesimiehen ei, vaikka lähiesimiehelle olisi tullut vähintään saman verran uusia alaisia kuin päällikölle. Päällikön sijaistaminen on myös epäonnistuneesti sidottu O-palkkaluokkaan. Johtavalla yleisellä edunvalvojalla olisi paremmat edellytykset hoitaa sijaistus kuin julkisella oikeusavustajalla. Työryhmä on pohtinut eri vaihtoehtoja perusteellisesti. Erityiset kiitokset työryhmän sihteerille valtavasta työpanoksesta. Toivottavasti työ tuottaa toivottua tulosta lähitulevaisuudessa.

Rauman oikeusaputoimisto katsoo, että joka mallissa osa hallinnosta jää väistämättä toimistojen itsensä hoidettavaksi. Mikään malli ei takaa sitä, että koko hallinto toimisi muualla, esimerkiksi laskujen asiatarkastus ja lomien myöntämiset. Toimisto ei kannata oikeusavun ja edunvalvonnan erottamista missään mallissa. Sen sijaan johtajien toimenkuvia ja sijaisuuksia voidaan muuttaa siten että johtava yleinen edunvalvoja voisi toimia entistä itsenäisemmin. Oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen merkitsee pieniä toimistoja, jotka ajan mittaan yhdistettäisiin suurempiin yksiköihin tai edunvalvonta kokonaan ulkoistettaisiin halvimman tarjouksen tekijälle.

Rauman oikeusaputoimisto on jatkossakin säilytettävä itsenäisenä toimistona, sillä vuonna 2015 Kankaanpään oikeusaputoimisto yhdistyy Porin oikeusaputoimiston kanssa Satakunnan oikeusaputoimistoksi ja Turun ja Varsinais-Suomen oikeusaputoimistot yhdistyvät Varsinais-Suomen oikeusaputoimistoksi. Rauman oikeusaputoimistoa ja Uudenkaupungin toimipaikkaa tullaan jatkossa tarvitsemaan esteellisyyksien ja pitkien välimatkojen takia.

Rovaniemen oikeusaputoimisto huomauttaa keskustelua heränneen siitä, onko muutos ylipäättään tarpeen. Nykyinen rakenne on koettu kevyeksi ja kustannuksiltaan edulliseksi. Toisaalta oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen on tärkeää.

Uudistus tulisi toteuttaa niin, että hallintotoasiat hoidetaan piirissä eikä niin, että hallinto hoidettaisiin perusasioiltaan edelleen toimistoissa. Mikäli hallinto joudutaan hoitamaan perusasioiltaan edelleen toimistoissa, hallintoon tulisi vain ylimääräinen porras. Tällöin ei saavuteta kustannussäästöjä eikä työvoimaa vapautuisi ns. perustyöhön eli asianajotehtäviin ja edunvalvontatyöhön. Kaikkea hallintoa ei voida kuitenkaan siirtää piiriin, koska lainsäädäntö mm. työsuojeluasioissa asettaa rajoituksia.

Ålands rätts hjälpsbyrå konstaterar, att

- a Ålands rätts hjälpsbyrå bör kvarstå som enbart rent svenskspråkig och självständig administrativ enhet, då Åland avviker från förvaltningsrättsligt och språkligt från övriga Finland.
- b Landskapet Åland är enspråkigt svenskt. Ämbetsspråket i statsförvaltningen är svenska. (se Självstyrelselag för Åland, 36 § 1 mom.).
- c Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan eller till statliga myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.
- d Statliga myndigheter på Åland (inklusive rätts hjälpsverksamheten och den allmänna intressebevakningen) är enspråkigt svenskt, vars ämbetsspråk är svenska.

=> Rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör bör ha som sitt enda ämbetspråk svenska. Denna aktuella myndighet bör erhålla samtliga sina handlingar på svenska. Även denna aktuella myndighets bruksspråk bör vara svenska. => annars finns det uppenbar fara för förfinskning och Självstyrelselagens avsikt och anda undergrävs samt kringgås = olagligt förfarande. => Rättshjälpsdistrikt/rättshjälpsbyrå, dit regionen landskapet Åland eller kommuner på Åland tillhör, bör ha sitt huvudsäte på Åland. Enbart då garanteras långsiktigt Självstyrelselagens avsikt om garanterande av statliga enhetens svenskspråkighet. => Rättshjälpsdistriktets/rättshjälpsbyråns chef dit Åland hör, bör behärska svenska på perfekt nivå, då till dennes region ingår den enbart svenskspråkiga Åland.

Vaasan hovioikeus toteaa, että selvitystyötä tulisi kiireesti jatkaa ja määritellä toiminnan sisältö, toimipaikkaverkosto, mahdollisuudet hoitavat tehtäviä etäpalveluna sekä henkilöstörakenne.

Helsingin kärjäoikeus toteaa mietinnön sivuilla 14–15 selostetun oikeusaputoimistojen tulosoikeusmenettelyn vaikuttavan varsin työläältä. Sen lisäksi siihen voi liittyä perusteltua huolta oikeusaputoimistojen yhdenvertaisuudesta nykyisten oikeusaputoimien johtajien kaksoisroolin vuoksi.

Pohjois-Savon kärjäoikeus katsoo, että eräs tavoiteltava asia voisi olla oikeusapupäätöksiä tekevien toimistojen määrän supistaminen. Tämä todennäköisesti helpottaisi mahdollisimman yhdenmukaisten ratkaisujen tekemistä, jolloin kärjäoikeudelle tehtävät ratkaisupyynnöt vähenisivät.

Satakunnan kärjäoikeus toteaa, että mietinnössä on erilaiset vaihtoehdot selostettu selkeästi ja kunkin vaihtoehdon edut ja haitat tuotu selkeästi esiin.

Mietintöön olisi ehkä toivonut hieman laajempaa arviota oikeusapupalveluiden saatuun kehitykseen asiakkaiden näkökulmasta.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö esittää lausuntonaan oikeusaputoimistojen rakenneuudistuksesta seuraavan:

Valtionhallinnossa pyritään yleisesti tällä hetkellä muodostamaan hallinnollisesti suu-rempiä kokonaisuuksia. Näin päästään keskittämään hallintotehtäviä ja minimoidaan ajankäyttö päällekkäisiin tehtäviin. Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö pitää tärkeänä näiden periaatteiden ulottamista myös oikeusaputoimistojen organisaatioon.

Maistraattien kannalta näkyvin ongelma oikeusaputoimistojen organisaation nykytilan osalta on se, että esteellisyyden määräytyessä yleisessä edunvalvonnassa samoin kuin asianajotehtävissä, esteetön edunvalvoja on joskus jouduttu etsimään hyvinkin kaukaa päämiehen kotipaikkaan nähden. Kun toimistot ovat isoja, esteellisyys ulottuu entistä laajemmalle alueelle. Oikeusavun puolella voidaan asiakas esteellisyytilanteessa ohjata kääntymään yksityisten toimijoiden puoleen. Yleisen edunvalvonnan osalta tällaista vaihtoehtoa ei kuitenkaan ole. Edunvalvonnan valvonta ei tuota ongelmia, toimi edunvalvoja missä oikeusaputoimistossa tahansa. Sen sijaan päämiehen käytännön asioiden hoidon kannalta etäisyyksillä on merkitystä. Esteellisyydyskysymykseen odotetaan näin ollen ratkaisua, löytyi se sitten rakenneuudistuksen tai lainsäädännöllisten muutosten kautta.

Oikeusaputoimistojen hallinnollisessa rakenteessa tapahtuvat muutokset aiheuttavat väistämättä päivitys- ja muutostarpeita maistraattien ylläpitämiin järjestelmiin ja rekistereihin (asianhallintajärjestelmä, holhousasioiden rekisteri). Muutosten tekemiselle tulee varata riittävästi aikaa ja tämä tulee ottaa huomioon uudistuksen voimaantuloa määrätessä. Yksityiskohtana yksikkö tuo esiin sen, että nykyjärjestelmä, jossa yleinen edunvalvoja määrätään aina yksilöidyllä numerolla, aiheuttaa ensinnäkin käräjäoikeuskäsittelyn ja toisekseen tietojärjestelmien päivitystarpeen aina, kun edunvalvoja toimiston sisällä sisäisten työjärjestelyiden vuoksi vaihtuu. Lähitulevaisuudessa olisikin otettava ratkaistavaksi kysymys siitä, mikä taho määrätään edunvalvojaksi, kun edunvalvojan tehtävään määrätään yleinen edunvalvoja. Nyt asiaa säätelee holhous-toimen edunvalvontapalveluiden järjestämislain 6 §, jonka mukaan määräys edunvalvojan tehtävään annetaan asianomaisen oikeus- aputoimiston tai muun palvelun tuottajan yleiselle edunvalvojalle eikä tehtävän hoitajalle henkilökohtaisesti. Jos palvelun tuottajalla on useampi kuin yksi yleinen edunvalvoja, määräyksessä tulee osoittaa, mitä yleisen edunvalvojan virkaa tai tehtävää määräys koskee. Töitä ei voida järjestää ja jakaa joustavasti organisaatiossa ilman vaivalloista ja aikaa vievää menettelyä. Menettelyn yksinkertaistamiseksi olisikin pyrittävä siihen, että edunvalvojaksi voitaisiin määrätä se oikeusaputoimisto tai edunvalvontatoimisto, joka edunvalvonnasta vastaa. Se, mikä virka mitään edunvalvontaa hoitaa, voitaisiin määrätä toimiston sisäisesti. Tämä edellyttäisi kuitenkin holhous-toimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamista.

JHL huomauttaa, että tehtävien ja hallinnon keskittämisellä saadaan tiettyä dynaamisuutta aikaiseksi, mutta on hyvä muistaa, että pelkkä keskittäminen ei muuta maailmaa paremmaksi. Päällekkäisyyksien purkaminen ja resurssien ohjaaminen niihin työprosesseihin, jotka ovat kaikkien kuormittuneimpia, olisi enemmän kuin suotavaa. Lisäksi hallinnon keskittämisessä on hyvä huomioida lähiesimiestyö, jonka mahdollisuuksia motivoida ja palkita henkilöstöä onnistumisesta ei saa poistaa.

Organisaation uudistamiskokonaisuuden yhteydessä on huomioitava työsuojelu- ja yhteistoimintarakenteet osana viraston johtamis- ja vaikuttamisjärjestelmää, ja ne tulee rakentaa yhteistyössä henkilöstöjärjestöjen kanssa.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että mikäli tavoite on tehdä kustannusneutraali muutos, jossa edunvalvonnan ja oikeusavun budjettineuvottelut käydään yksinkertaisemmin, voidaan tämä tavoite toteuttaa suhteellisen helposti ja ilman suurempia rakenteellisia muutoksia.

Budjetin neuvottelun voisi esimerkiksi tulevaisuudessa hoitaa jokaisen kuuden piirin johtajan toimesta siten, että johtaja joko jäisi johtavaksi julkiseksi oikeusavustajaksi, tai siten, että hän ei enää olisi oman toimiston johtava julkinen oikeusavustaja. Budjetti kuitenkin jakaantuisi piirikohtaisesti.

Tämän ratkaisun puitteissa johtavan julkisen edunvalvojan asemaa voidaan tarvittaessa muuttaa tai jättää muuttamatta.

OHK ry katsoo uudistuksen tavoitteena olevan mahdollisimman pitkälle viety keskitäminen. Tämä on OHK:n mielestä hyvä asia, koska esimerkiksi nyt jokainen virasto joutuu itse laatimaan erilaiset suunnitelmat mm. tietoturva-, yhdenvertaisuus-, tasarvo yms. ja se vie aikaa. Jatkossa suunnitelmat tehtäisiin keskitetysti, joten suunnitelmat olisivat yhtenäiset kaikilla. OHK pitää hyvänä, että budjetti laaditaan johtotimissä, kuten myös julkisten hankintojen keskittäminen. Hallintotehtävien siirto vapauttaisi voimavaroja asianajo- ja edunvalvonta-tehtäviin ja ns. perustyöhön.

Pieni pelko kuitenkin tässä uudistuksessa on se, että siirtyvätkö hallinnolliset tehtävät tosiasiaa pois toimistoista? Mikäli hallintoasiat joudutaan tekemään edelleen toimistoissa, niin johtotimiä ei tarvita ja henkilöstön vapautuminen perustyöhön ei toteudu.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuosien 2011–2014 aikana suorittamissaan oikeusavun kohdentumista koskevilla selvityksissään todennut tulevaisuuden haasteena olevan oikeusapupalveluiden saatavuuden ja yhdenvertaisuuden turvaaminen muuttuvassa toimintaympäristössä.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi oikeusapupalvelujen kohdentuminen nykyistä oikeudenmukaisemmin.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa (OM 16/2013) puolestaan on edellytetty oikeusavun kattavuuden tarkistamista.

Rakennemuutostusta toteutettaessa on tärkeimmäksi tavoitteeksi asetettava, että kansalaiset saavat mahdollisimman läheltä tarvitsemansa oikeusapupalvelut. Koska oikeusaputoimistojen yhdistäminen aiheuttaa aikaisempaa enemmän esteellisyytilanteita, on kansalaisille turvattava mahdollisuus saada tarvitsemansa palvelut kohtuullisin ponnistuksin ja kustannuksin. Erityisesti harvaan asutuissa, pitkien välimatkojen ja yhä heikkenevien julkisten kulkuyhteyksien maakunnissa tilanne on jo nyt huolestuttava. Sähköisillä palveluilla, puhelinpalveluilla ja etäpalveluilla ei voida turvata kansalaisten

yhdenvertaista asemaa oikeudellisten palvelujen saatavuuden suhteen. Tämä edellyttää oikeusavun laajentamista myös ulkoprosessuaalisiin asioihin sekä ensivaiheen oikeusapujärjestelmän kehittämistä, jolloin apua voisivat antaa myös yksityiset avustajat.

Asianajajaliitto pitää tärkeänä niin sanotun ensivaiheen oikeusavun käyttöönottoa. Tällä tarkoitetaan menettelyä, jossa julkisesta oikeusavusta korvataan yksityisen avustajan antamaa oikeudellista neuvontaa siinäkin tapauksessa, ettei neuvonta johda oikeudellisiin jatkotoimenpiteisiin.

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-400-6 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi